

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”**

На правах рукопису

Торяник Жанна Іванівна

УДК 336.717

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ РЕСУРСНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

Науковий керівник:

Коваленко Вікторія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент

Суми 2008

ЗМІСТ

Вступ		4
Розділ 1	Науково-методичні основи забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ	12
1.1.	Економічна сутність та завдання забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ	12
1.2.	Власний капітал банків у системі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ.....	24
1.3.	Методи управління залученими ресурсами у забезпеченні функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ	38
	Висновки до розділу 1.....	61
Розділ 2	Методичні підходи до визначення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ.....	64
2.1.	Оцінка індикаторів ринкової позиції банків щодо функціональної достатності ресурсного потенціалу банку	64
2.2.	Обґрунтування розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу банків на основі нормативних значень системи показників.....	89
2.3.	Методичні підходи до оцінки залучених та розміщених банківських ресурсів.....	100
	Висновки до розділу 2.....	115
Розділ 3	Основні напрямки забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків	119

3.1.	Обґрунтування методики розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на основі теорії нечіткої множини.....	119
3.2.	Розвиток підходів щодо удосконалення методики оцінки достатності капіталу банківської установи.....	128
3.3.	Обґрунтування стратегії управління ліквідністю для забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.....	145
	Висновки до розділу 3.....	160
	Висновки.....	163
	Список використаних джерел.....	169
	Додатки.....	187

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стабільний розвиток вітчизняної економіки значною мірою залежить від рівня достатності ресурсного потенціалу банків, який виступає підґрунтям для зростання інвестиційної активності в країні, подолання економічної кризи, а також інтеграції банківської системи у світове співтовариство.

Розвиток банківської системи ґрунтується на комплексній та ефективній її діяльності, тобто дотриманні усіх законодавчих і нормативних вимог до її функціонування. З огляду на це серед широкого кола інструментів, що використовуються в діяльності банку, доцільно виділити ті, що застосовуються для забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу, оскільки саме він виступає основою фінансової стійкості.

Вагомим показником, який характеризує ринкову позицію банківської системи в цілому та комерційних банків зокрема, є рівень достатності ресурсного потенціалу банків. Від ефективності механізму формування, управління та прогнозування коштів, які можуть бути залучені в майбутньому та якими володіє банк у даний момент часу, залежить їх спроможність здійснювати повний спектр активних операцій та надавати послуги, а також фінансова стійкість та місце банківської системи в умовах глобальної конкуренції. У цьому контексті набуває актуальності вирішення проблеми вибору прийомів і методів щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.

Теоретичним і практичним аспектам цієї проблеми, зокрема питання формування ресурсного потенціалу, методам управління ресурсами банків присвячено праці зарубіжних авторів: Г. Асхауера, Д. Полфремана, Ф. Форда, Дж. Сінкі, Е. Ріда, Р. Коттера, Е. Гілла, Р. Сміта; російських учених: А. Лаврушина, Г. Панової, А. Тавасієва, В. Уоскіна, В. Чаусова та інших;

українських учених: О. Васюренка, А. Вожжова, А. Герасимовича, О. Дзюблюка, Ж. Довгань, О. Заруби, А. Єпіфанова, В. Коваленко, С. Козьменка, Р. Коцовської, А. Кириченка, І. Лютого, А. Мороза, С. Павлюка, Л. Примостки, І. Сала, М. Савлука, Т. Смовженко, Р. Тиркала, І. Федосік, В. Шелудько та інших.

Завдяки їх розробкам теорія і практика механізму формування, розміщення і управління банківськими ресурсами набули сучасного наповнення й розвитку. Водночас в умовах постійних змін, що відбуваються у кон'юнктурі на ринку банківських послуг, недостатньо дослідженими залишаються питання теоретичного наповнення і визначення методичних підходів до забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків для виконання цілей банківської системи з точки зору її стабільності та конкурентоспроможності.

Обґрунтувавши різні наукові погляди щодо проблеми дослідження, можна виділити коло питань, які потребують подальшого вивчення. Зокрема, невпорядкованим є понятійний апарат, потребують доопрацювання та систематизації критерії та завдання щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків, методичні підходи до оцінки рівня достатності ресурсного потенціалу банку, вибору рівноважної стратегії до збалансування між залученими і розміщеними коштами, не вирішено питання обґрунтування стратегії управління ліквідністю для забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків. Проблема забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків є актуальною, що і обґрунтовує практичну значущість дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичними планами науково-дослідних робіт ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дослідження було використано при виконанні науково-дослідної теми “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (державний

реєстраційний номер 0102U006965). До звіту за цією темою були включені пропозиції автора щодо обґрунтування рівня функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на підставі розрахунку інтегрального показника; методичні підходи до оцінки залучених і розміщених коштів у контексті напряму дисертаційного дослідження.

За темою “Стан і перспективи розвитку банківської системи України” (номер державної реєстрації 0190U044204) до звіту були включені пропозиції автора щодо розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу банку та його параметричних характеристик; підходи до визначення ринкової позиції банків за допомогою індикаторів, що характеризують складові функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо формування системи забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків для підтримки стабільного їх функціонування.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення в роботі наступних завдань:

- визначити економічну сутність, функції та завдання процесу функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ;
- визначити роль власного капіталу банків у системі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу;
- узагальнити існуючі підходи щодо управління залученими ресурсами для забезпечення достатності ресурсного потенціалу;
- проаналізувати індикатори, що визначають ринкову позицію банків в аспекті функціональної достатності ресурсного потенціалу;
- дослідити можливість використання інтегрального показника для визначення рівня функціональної достатності ресурсного потенціалу банків;

- запропонувати методичні рекомендації оцінки достатності капіталу банківської установи з урахуванням кредитного ризику та темпів інфляції;
- обґрунтувати вибір стратегії управління ліквідністю залежно від досягнутого рівня функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення оцінки ресурсного потенціалу банків в сучасних умовах розвитку банківської системи.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базується на використанні загальнонаукових методів емпіричного та теоретичного дослідження, зокрема: аналізу і синтезу – для деталізації предмета дослідження та вивчення його функціональних і структурних складових; узагальнення – для обґрунтування необхідності застосування нових наукових понять і підходів до визначення сутності функціональної достатності ресурсного потенціалу банків; системного аналізу – для вивчення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків з точки зору ринкової позиції; монографічного – для вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду процесу формування, розміщення та управління ресурсним потенціалом; методи статистичного аналізу (порівняння, групування та графічний метод) – для вивчення і оцінки показників забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків та для побудови таблиць, аналітичних, ілюстративних графіків і діаграм; методи економіко-математичного моделювання – при розробці методик оцінки достатності капіталу банків та моделювання збалансованості залучених та розміщених коштів. Обробка даних здійснювалася з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти, що регламентують діяльність банківської системи; статистичні матеріали Національного банку України, наукові статті та монографічні збірки

вітчизняних та зарубіжних науковців, матеріали науково-практичних конференцій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні і розвитку теоретичних основ і методичних положень щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків з метою підтримки стабільного їх функціонування. Наукові результати, які найбільше характеризують новизну, практичну значущість та особистий внесок автора, полягають у наступному:

вперше:

- запропоновано інтегральний показник, на підставі якого доцільно визначати рівень функціональної достатності ресурсного потенціалу для моделювання поведінки банків у прогнозованому періоді, що дозволяє виявити кількісний взаємозв'язок між складовими ресурсного потенціалу банку та визначити рівень забезпеченості. Запропонований підхід може бути використаний для оцінки повноти реалізації банком процедур, пов'язаних із вибором ефективних методів формування та використання ресурсного потенціалу банку;
- розроблено комплексний підхід до побудови матриці вибору режиму ліквідності для комерційних банків з різним рівнем функціональної достатності ресурсного потенціалу, який визначається на підставі синтетичного показника, розрахунок якого базується на нормативних значеннях ліквідності та достатності капіталу. Даний підхід являє собою систематизацію складових та параметрів ліквідності банківської установи і може використовуватися банками у процесі розробки стратегії забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку;

удосконалено:

- методичний підхід до оцінки достатності капіталу банку на основі визначення ступеня кредитного ризику в залежності від диференціації умов кредитування та певних категорій позичальників, а також застосування

прийомів інфлюювання до статутного капіталу і емісійного доходу. Даний підхід відрізняється від існуючого тим, що обґрунтовується необхідність проведення гнучкої оцінки балансових активів, зважених за рівнем кредитного ризику та корегуванні статутного капіталу і емісійного доходу на прогнозований індекс інфляції, що свідчить про використання прийомів ринкової оцінки. Цей підхід може бути використаний як основа для подальшого дослідження удосконалення методів оцінки достатності капіталу банку відповідно до вимог Базеля II, для пристосування до сучасних умов функціонування банків та забезпечення якісного зростання достатності капіталу банку;

- економічну сутність поняття “забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку” як сукупність заходів та створення умов, які сприяють здійсненню операцій, пов’язаних з процесом формування і використання ресурсного потенціалу банку, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи;

набули подальшого розвитку:

- положення щодо формування системи показників та їх розрахунку для визначення ринкової позиції банків у розрізі складових функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, а саме: показники масштабу; показники насиченості банківськими послугами, показники стійкості та ліквідності банків, структурні показники активів і пасивів банків; ресурсного потенціалу банків. Даний підхід відрізняється від існуючих тим, що ґрунтується на систематизації складових функціональної достатності ресурсного потенціалу банку з метою встановлення потенційних можливостей залучення необхідних фінансових ресурсів;
- методичний підхід до оцінки залучених та розміщених банківських ресурсів на підставі уточнення системи параметричних показників, які дозволяють оцінити їх достатність, джерело залучення, їх кількісні і якісні

характеристики, специфічні особливості і риси, що в свою чергу впливає на доцільність і ефективність їх розміщення. Наведені пропозиції можуть бути використані як основа для моделювання та встановлення збалансованості між розміщеними та залученими коштами. На відміну від існуючої практики оцінки залучених та розміщених банківських ресурсів, запропонована методика має на меті комплексний їх аналіз з метою оптимізації ресурсної бази, що необхідно для забезпечення ефективності банківської діяльності і достатності ресурсного потенціалу банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вирішенні поставленої економічної задачі – розвитку методичних підходів щодо формування системи методів і прийомів забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків, які можуть бути використані в аналітичній роботі банків і дозволити визначити оптимальну структуру та достатність ресурсного потенціалу банку з метою підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Розроблені методичні підходи та рекомендації щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку використовуються Управлінням Національного банку України Харківської області (довідка про впровадження від 20.06.2008 № 03-059/4728) і враховані у діяльності банків, зокрема: АСУБ “Грант” (довідка про впровадження від 13.03.2008 №1154/011-1-01), ВАТ “РЕАЛ БАНК” (довідка про впровадження від 25.06.2008 №-08-0629/1315).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні та практичні наукові результати одержані автором особисто і опубліковані в наукових працях.

У роботі, яка виконана у співавторстві [65], особистий внесок дисертанта полягає у дослідженні основних параметричних критеріїв, які необхідно враховувати при визначенні ринкової позиції щодо оцінки рівня достатності ресурсного потенціалу банків. У роботі, яка виконана у співавторстві [76], особистий внесок дисертанта полягає у дослідженні взаємозв'язку між вибором стратегії ліквідності та рівнем ресурсного потенціалу банків. У роботі, яка

виконана у співавторстві [161], особистий внесок дисертанта полягає у дослідженні методів управління, які доцільно використовувати у процесі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження були оприлюднені та одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях і семінарах. Серед них: Всеукраїнська науково-практична конференція “Економічні проблеми ринкової трансформації України” (3-4 грудня 2002 р., м. Львів), Всеукраїнська науково-методична конференція “Современные аспекты финансового управления экономическими процессами” (8-11 вересня 2003 р., м. Севастополь), Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (25-26 листопада 2004 р., м. Суми), Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми розвитку банківництва в Україні” (17-19 травня 2006 р., м. Одеса), IV Міжнародна науково-практична конференція “Теория и практика экономики и предпринимательства” (10-12 травня 2007 р., м. Алушта), IX Міжнародна наукова конференція студентів і молодих вчених “Фінансовий і банківський менеджмент: досвід та проблеми” (21-22 листопада 2007 р., м. Донецьк), Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів “Регіональний аспект трансформаційних процесів в економіці” (6-7 березня 2008 р., м. Чернівці).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць, з них 9 статей надруковані у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг опублікованих робіт з теми дисертації складає 4,85 друк. арк., з них особисто автору належить 4,55 друк. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 221 сторінка тексту, в тому числі 36 таблиць розміщені на 22 сторінках, 25 рисунків – на 10 сторінках, 14 додатків – на 35 сторінках, списку використаних джерел зі 199 найменувань – на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1.1. Економічна сутність та завдання забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ

Банківська система держави виступає основним акумулятором ресурсів, які необхідні для економічного зростання. За рахунок проведення банками кредитних, інвестиційних операцій суб'єкти господарювання мають можливість проводити свою основну діяльність, що в подальшому призводить до збільшення валового внутрішнього продукту.

В умовах розвитку та поглиблення інтеграційних процесів, розширення міжгосподарських зв'язків, появи форм і видів підприємництва все більш вагомую стає роль банківської системи, зокрема комерційних банків, в обслуговуванні фінансових відносин в економіці. Виконання банками їх основної функції – посередника в сфері фінансових ресурсів – потребує наявності ресурсів, які в теорії і практиці банківської справи називають банківськими. Саме вони лежать в основі здійснення банківської діяльності, яка згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначається як «залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб» [124]. Відповідно до цього ж закону банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати цю діяльність.

Передумовою ефективної діяльності банку як підприємства, яке має специфічні риси свого функціонування, є те, що на підставі залучення ресурсів від суб'єктів господарювання та фізичних осіб, банк формує ресурсну базу, яка використовується в подальшому для проведення активних операцій.

Посилення конкуренції між різними банківськими установами відносно як залучення, так і розміщення грошових коштів визначається концентрацією банківського капіталу, орієнтацією банків на масового споживача, зростанням їхньої універсалізації та вторгненням в нетрадиційні сфери обслуговування клієнтів, суттєвими зрушеннями в банківських технологіях, структурними змінами у кредитних портфелях. Загальна ефективність банківського бізнесу, як і задоволення потреб споживачів банківських продуктів, знаходиться в прямій залежності від забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.

Для ефективної діяльності комерційного банку необхідно не тільки знати сукупність наявних коштів, а й оцінити потенційні можливості щодо залучення необхідних фінансових ресурсів. Тому розуміння сутності достатності ресурсного потенціалу банку надзвичайно важливе.

Слід зазначити, що при вирішенні завдання визначення основних критеріїв, які характеризують поняття функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, доцільно розглянути точки зору науковців, які займаються проблемою формування і використання банківських ресурсів для забезпечення ефективної діяльності банківських установ.

Слід зазначити, що в економічній літературі найбільш поширеним є термін «банківські ресурси». При цьому науковці розглядають сутність банківських ресурсів з різних аспектів, в залежності від спектру питань, що досліджуються відносно процесу формування та використання банківських ресурсів [53, с. 18-20].

Вивчивши тенденції розвитку наукової думки можна сказати, що у деяких випадках поняття «банківські ресурси», «банківський капітал», «капітал

банку», «ресурсна база», «ресурсний потенціал» розглядаються у змішаній формі. Розділення цих у багатьох аспектах схожих понять є дуже важливим для більш повного розуміння їх суті, з'ясування їх функцій і ролі та, як наслідок, визначення їх впливу на роботу банку.

Термін «ресурси» походить від французького слова *ressources* і означає допоміжний засіб, кошти, запаси, можливості, джерела чого-небудь [62, 66]. Даний підхід до розкриття суті поняття «ресурси» в цілому є загальноприйнятим і лежить в основі формування поняття «банківські ресурси», доповнюючись змістом, який випливає з особливостей функціонального призначення та характерних ознак банківської діяльності.

В «Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера» за редакцією Р. Дяківа категорія «ресурси» розглядається наступним чином: «... природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби на створення товарних ресурсів, надання послуг, одержання додаткової вартості» [62, с. 509].

Основу банківської діяльності становлять фінансові ресурси, оскільки саме вони сприяють можливості здійснення банками своєї діяльності в повному обсязі.

Банківські ресурси є одним із проявів банківської діяльності і як економічна категорія викликають велику зацікавленість вчених і практиків. Дослідивши розвиток наукової думки щодо визначення банківських ресурсів, можна відзначити декілька підходів [9, 32, 68, 117]:

- сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення кредитних та інших активних операцій;
- сукупність власних, залучених і цільових фінансових коштів банку, які знаходяться в безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його власний розсуд з метою проведення повномасштабної банківської діяльності;
- власні кошти і кошти, залучені банком у результаті здійснення інших пасивних і активно-пасивних операцій банків.

На наш погляд, зазначені трактування поняття банківських ресурсів не враховують роль капітальної бази банку і визначають банківські ресурси через проведення як активних, так і пасивних банківських операцій.

Вивчивши досвід та дослідження, які присвячені проблемі формування та використання ресурсів банків, серед зарубіжних економістів доцільно відзначити праці: Д. Полфремана, Ф. Форда [119], Дж. Сінкі [147], Р. Коха [92], Дж. Ф. Маршала [105], Дж. Г. Сигела [146] та Г. Асхауера [34]. У даних наукових роботах проблема розглядається з точки зору управління банківським капіталом та управління зобов'язаннями банку.

Значний внесок у розв'язання проблеми дослідження сутності банківських ресурсів зробили такі вітчизняні економісти, як О. Заруба [68, с. 7.], Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич [112, с. 16], А. Мороз [113, с. 30], М. Савлук [42, с. 151], Р. Тиркало [9, с. 12], О. Кириченко, В. Міщенко [10]. Вони вважають, що «ресурси банку – це сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються для виконання активних операцій».

Тотожне визначення представлено у словнику банківських термінів за редакцією А. Загородного, О. Сліпушко, Г. Вознюка, Т. Смовженко: «Банківські ресурси – це кошти, що є в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій» [148].

Дискусійним залишається питання відносно визначення понять банківських ресурсів і банківського капіталу. А. Дзюблюк, М. Алексенко, Р. Тиркало та інші автори [2, 9, 3, 52] при визначенні банківських ресурсів дотримуються точки зору про доцільність використання категорії «банківського капіталу», яка достатньо повно відображає сутність банківської діяльності щодо залучення і трансформації банківських коштів, які знаходяться в економіці держави.

О. Петрук, акцентуючи увагу на природі банківських ресурсів, які по суті є фінансовими ресурсами, та кредитному характері їх кругообігу трактує банківські ресурси як «сукупність коштів, що знаходяться в розпорядженні банків та використовуються ними для виконання активних та пасивних операцій». Відповідно, дані грошові кошти банк використовує у якості позичкового капіталу на умовах повернення та платності. Банківські ресурси називають «банківським капіталом» [118, с. 17]. У даному визначенні при характеристиці джерел походження банківських ресурсів автор не враховує не менш вагоме джерело їх внутрішнього походження – власний капітал, який є первинним стосовно інших, натомість виокремлюючи та підкреслюючи роль зовнішніх джерел у формуванні ресурсного забезпечення банку.

С. Фролов пропонує розглядати банківські ресурси як «сукупність власного капіталу і залученого банком у результаті проведення пасивних і активно-пасивних операцій (у частині перевищення пасиву), а також коштів, що є в його розпорядженні і можуть бути використані для активних операцій» [168, с. 251]. Наведене визначення дає чітку характеристику джерел формування банківських ресурсів, причому виділяються не лише джерела формування, а й фактична наявність коштів та механізм їх формування, що детально характеризує їх з точки зору формування, проте звужує напрямки їх використання.

М. Алексеєнко зазначає: «Банківські ресурси – це сукупність грошових коштів і виражених у грошовій формі матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, які знаходяться у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій і здійснення послуг... Банківський капітал – це грошові кошти і виражена в грошовій формі частина матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, які знаходяться у розпорядженні банків і використовуються для здійснення операцій щодо розміщення коштів і здійснення послуг з метою отримання прибутку... банківський капітал виступає як частина банківських ресурсів, які залучені

банками в обіг і використовуються ними з метою отримання прибутку» [2, с. 31]. Таким чином, фактично під банківським капіталом розуміють нетто-ресурси банку, які направляються ним у доходні операції.

О. Лаврушин дає наступне визначення: «Банківські ресурси уявляють собою сукупність власних і залучених коштів, що є у його розпорядженні та використовуються для проведення активних операцій [15, с. 120]. З даною точкою зору погоджуються А. Грязнова, А. Молчанов, А. Тавасієв, В. Питателев, Г. Панова [14]. Але, як недолік цього визначення, слід відмітити те, що в ньому не враховано джерела формування ресурсів. У даному випадку заслуговує на увагу визначення Г. Коробової: «Ресурси комерційного банку – це його власний капітал і залучені на основі повернення грошові кошти юридичних і фізичних осіб, які сформовані банком у результаті проведення пасивних операцій, які у сукупності використовуються ним для здійснення активних операцій [19]. У цьому визначенні, відмічена належність залучених коштів юридичним і фізичним особам.

О. Васюренко і І. Федосік вважають, що «ресурси комерційного банку – це сукупність власних, залучених і цільових фінансових коштів банку, що знаходяться в безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його розсуд для здійснення повномасштабної банківської діяльності» [32, с. 63].

Вагомим недоліком традиційного формулювання поняття «банківські ресурси» вважають відсутність у ньому взаємозв'язку зі спеціалізацією конкретного банку й вбачають більш доречною назву «банківські ресурси комерційного банку» [32], обґрунтовуючи свою позицію тим, що спеціалізація комерційного банку є однією з найбільш суттєвих ознак у визначенні його ресурсної бази, яка відрізняється за спрямованістю її використання.

Серед науковців дискусійне питання визначається відносно трактування категорій «ресурсна база» і «ресурсний потенціал банку». На думку О. Васюренко і І. Федосік, ресурсний потенціал комерційного банку – сукупність усіх фінансових коштів банку, які знаходяться у безпосередньому

його розпорядженні, і ресурсів, які можуть бути залучені банками внаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності, прибутку або збитку внаслідок проведення активних операцій [32]. Таким чином, різниця в поняттях «ресурси комерційного банку» і «ресурсний потенціал комерційного банку» полягає в часовому характері управління фінансовими ресурсами [32].

М. Алексеєнко так трактує поняття ресурсної бази: «Термін «ресурсна база» більш придатний для розробки стратегічних основ формування банківських ресурсів, тоді як термін «банківські ресурси» відображають кошти, які фактично вже знаходяться у розпорядженні банків» [2, с. 28].

У свою чергу Ж. Довгань обмежує ресурсну базу тільки тими коштами, які фактично знаходяться у розпорядженні банку в певний час [54, с. 157-168]. Тобто ресурсна база, на її думку, становить тільки частину в пасиві балансу банку.

В. Киселев дає наступне визначення ресурсної бази: «Ресурсна база комерційного банку – це той сукупний капітал, який створюється у результаті проведення банком політики збільшення власного капіталу та запозичених коштів і використовується для здійснення активних операцій» [164].

Усі наведені точки зору є обґрунтованими. Однак у зв'язку з посиленням банківської конкуренції, поглибленням глобалізаційних процесів, що спричиняють вплив на стабільність функціонування національних банківських систем, виникає актуальна потреба теоретичних досліджень щодо визначення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

Поняття «потенціал» (з латинської *potentia* – сила) – наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось [150].

М. Савлук зазначає, що ресурсний потенціал банку – це потенційні можливості банку формувати свої ресурси. Позичковий потенціал банківської системи – це величина нової грошової маси, яку банки можуть випустити в

обіг через надання нових позик підприємствам і компаніям, а також фізичним особам [42, с. 13].

Група дослідників під керівництвом А. Єпіфанова дають наступне визначення: ресурсний потенціал банку – це сукупність власних, залучених та позичкових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його розсуд для здійснення банківської діяльності [64, с. 89].

Таким чином ресурсний потенціал включає у себе компоненти власного, залученого та позиченого капіталу, які він може придбавати на фінансовому ринку та використовувати для проведення як активних, так і пасивних операцій.

Основні складові, що характеризують взаємозв'язок понять «банківські ресурси» та «ресурсний потенціал банку» представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Складові, що характеризують взаємозв'язок понять «ресурсний потенціал» та «банківські ресурси»

Ресурсний потенціал залежить від грошово-кредитної політики центрального банку, від структурних коливань у доходах юридичних і фізичних осіб, від можливості банку купувати і перекуповувати ресурси на грошовому ринку, достатності капіталу банку, а також від якості активів. За рахунок ресурсного потенціалу реалізуються можливості банку відносно масштабів діяльності, тобто одержання переважної частини прибутків, а також гарантійні можливості з приводу захисту клієнтів банку.

Для того щоб сформулювати уточнене поняття функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, розглянемо структуру фінансових ресурсів комерційних банків та напрямки їх розміщення і використання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Загальна структура фінансових ресурсів системи комерційних банків України

Рік	Показники					
	Власний капітал, млн. грн.	Питома вага, %	Зобов'язання, млн. грн.	Питома вага, %	Усього пасиви, млн. грн.	Питома вага, %
2000	6507	17,5	30622	82,5	37129	100,0
2001	7915	16,6	39676	83,4	47591	100,0
2002	9983	15,6	53913	84,4	63896	100,0
2003	12882	12,9	87352	87,1	100234	100,0
2004	18421	13,7	115927	86,3	134348	100,0
2005	25451	11,9	188427	88,1	213878	100,0
2006	42566	12,5	297613	87,5	340179	100,0
2007	69578	11,6	529818	88,4	599396	100,0

У табл. 1.1 наведено структуру фінансових ресурсів системи комерційних банків України [31]. Як свідчать дані табл. 1.1, основою фінансових ресурсів комерційного банку є зобов'язання банків. При цьому їх питома вага має

тенденцію до збільшення. Хоча, як негативний наслідок, слід відзначити зменшення питомої ваги власного капіталу банків. Тобто проблема капіталізації банківської системи на сьогодні є досить актуальною.

Таким чином, завдання забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку є достатньо актуальним. З огляду на це необхідно створити умови для подальшого розвитку банківської системи, щоб вона забезпечувала потреби економіки у ресурсах.

Розгляд основних поглядів науковців відносно ресурсів банківської установи, дозволяє, на нашу думку, виділити основні системоутворюючі складові процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку (рис. 1.2).

До основних завдань процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку слід віднести:

- формування власних ресурсів в обсягах, що забезпечують розвиток банку;
- забезпечення ефективного використання накопиченої частини капіталу банку;
- постійне узгодження обсягів, часових і вартісних характеристик пасивних операцій з поточними і прогнозованими активними операціями за допомогою контролю динаміки руху депозитних коштів, що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу;
- підтримання резерву вільних грошей на мінімальному рівні;
- використання джерел, що дають змогу мінімізувати витрати на залучення коштів;
- оптимізацію процентних ставок за депозитами і ощадними вкладками залежно від строків та інших характеристик;
- забезпечення раціонального співвідношення між джерелами банківських ресурсів та підтримку оптимальної структури джерел коштів;

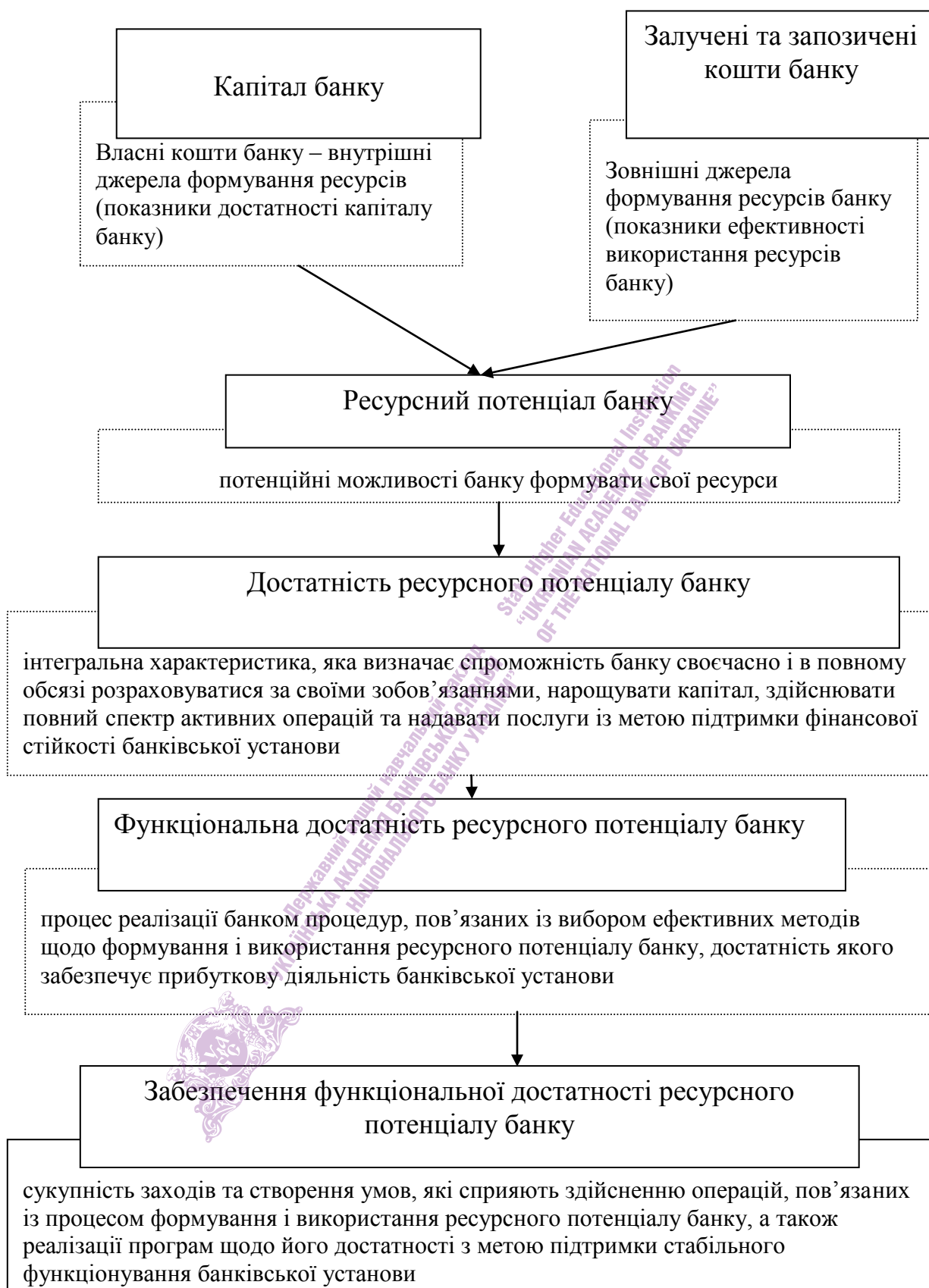

Рис. 1.2. Процес забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку

- оцінку індикаторів ринкової позиції банківської установи відносно достатності ресурсного потенціалу;
- аналіз та прогнозування показників функціональної достатності ресурсного потенціалу банківської установи.

Доцільно виділити функції, які притаманні процесу забезпечення достатності ресурсного потенціалу банку. Перша з них – функція забезпечення (ресурсоутворювальна), що пов'язана з формуванням ресурсного потенціалу за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел і передбачає, що банківська установа повинна повністю забезпечити свою діяльність ресурсами для виконання активних операцій, отримання максимального прибутку і підтримки фінансової стійкості.

Друга – розподільча функція, що пов'язана з процесом використання банківського ресурсного потенціалу і тісно взаємодіє з функцією ресурсоутворювальною. Розподільчі відносини впливають на процес забезпечення ліквідності банку і, відповідно, підтримання належного рівня його фінансової стійкості на ринку, на забезпечення максимальної доходності банківських операцій, що є необхідною умовою прибуткового господарювання комерційного банку як підприємства.

Третя – контрольна функція, що пов'язана із застосуванням відповідних показників, які визначають достатність ресурсного потенціалу щодо його формування та використання. Контрольна функція реалізується через оцінку фінансових показників достатності ресурсного потенціалу банку, які впливають на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість банківської установи.

Таким чином, підводячи підсумок, слід зазначити, що для забезпечення конкурентоспроможності банківської системи необхідною умовою повинно виступати досягнення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на основі її визначення на етапах формування, управління процесом розміщення та прогнозування. При цьому при визначенні функціональної достатності ресурсного потенціалу необхідно враховувати завдання і функції,

які вона повинна виконувати з метою забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банківської системи.

1.2. Власний капітал банків у системі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ

Переходячи до характеристики складових функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, зазначимо, що у дисертаційному дослідженні вони будуть розглянуті як сукупність власних, залучених та запозичених коштів. Зміцнення ресурсної бази українських банків, посилення впливу глобалізаційних процесів на банківську систему України викликає потребу в нарощуванні капіталу вітчизняних банків та відповідно його якісного складу.

У практичній діяльності банків капітал банку розглядають як суму власних коштів банку, яка є фінансовою основою його діяльності та джерел ресурсів.

Пітер С. Роуз зазначає: «Термін «капітал» має для банкірів особливе значення, це поняття стосується перш за все коштів, які внесені власниками банку і в основному складаються з акціонерного капіталу, резервів і нерозподіленого прибутку... Капітал виконує кілька важливих функцій у роботі банку, таких, як забезпечення ресурсами для початку роботи нового банку, створення бази для подальшого росту і розширення, захист банку від ризику, а також підтримка довіри до банківських керівників і акціонерів з боку суспільства» [139, с. 445].

Г. Панова також розглядає категорію капіталу через виконання ним його функцій: «Капітал банку важливий для помірною упорядкованого зростання активів і підтримки рівномірного росту активів та впевненості вкладників і

кредиторів у здатності банку працювати успішно, підтримувати ліквідність, платоспроможність і прибутковість» [115, с. 152].

О. Лаврушин вважає, що «під власними коштами банку слід розуміти різні фонди, створені банками для забезпечення його фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, а також одержаний прибуток за результатами діяльності поточного і минулих років» [18, с. 70]. При цьому, він зазначає: «...Теорія банківської справи розрізняє поняття власних коштів і власного капіталу банку. Поняття «власні кошти банку» – найбільш загальне, включає всі пасиви, утворені в процесі діяльності банку: статутний, резервний та інші фонди банку, всі резерви, створені банком, а також нерозподілений прибуток минулих років і прибуток поточного року» [18, с. 73].

В «Економічній енциклопедії» за редакцією С. Мочерного трактується поняття банківського капіталу як капіталу, вкладеного у банківську діяльність банкіром або акціонерами банку, що складається з власних, залучених та емітованих засобів і використовується банком для виконання передусім базових банківських операцій. Банківські ресурси тлумачаться як «різновид, складова частина фінансових ресурсів, що містить власні і залучені кошти банків» [56, с. 88, 92].

О. Васюренко та К. Волохата [59, с. 78] трактують капітал комерційного банку як сукупність внесених власниками (учасниками капіталу) власних коштів, які зростають у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових надходжень з боку учасників. Дещо інший підхід до розкриття економічного змісту власного капіталу комерційного банку наводять у своїй праці В. Міщенко та Н. Слав'янська. Автори пропонують власним капіталом вважати спеціально створені фонди і резерви, призначенні для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків і які перебувають у користуванні банку протягом всього періоду його функціонування [13, с. 73]. Такої ж думки дотримуються О. Кириченко та В.

Міщенко [10, с. 633]. Однак А. Герасимович, М. Алексеєнко, І. Парасій-Вергуненко [3, с. 21] розкривають дещо інший підхід до тлумачення категорії «власний капітал комерційного банку». На їх погляд, власний капітал банку являє собою грошові кошти та виражену у грошовій формі частину майна, які належать його власникам, забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовують для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» банківський капітал визначається як власні кошти банку, що уявляє собою залишкову вартість активів банку після вирахування зобов'язань. Відповідно, банківський капітал поділяється на основний та додатковий, згідно із встановленими правилами Національного банку України [124].

Виходячи з того, що фінансово-кредитні інституції, що працюють із позичковими коштами, обсяг їх капіталу повинен забезпечувати впевненість позичальників в тому, що банк здатний задовольнити їх потреби в кредитах та різноманітних фінансових послугах. З цього приводу, доцільно дослідити сутність власного капіталу банку, який виступає гарантом фінансової спроможності банківської діяльності.

А. Загородній зазначає: «Власний капітал – це фінансові засоби окремого об'єкта господарювання, які належать йому на правах власності і використовуються для формування певної частини його активів» [148, с. 230].

У «Великому енциклопедичному словнику» власний капітал визначається як «джерело частини активів, які залишилися після віднімання від сукупності активів усіх зобов'язань» [23, с. 171].

На відміну від капіталу суб'єктів господарської діяльності виробничої сфери, власний капітал банківських установ має невелику питому вагу в сукупному капіталі (10%), що зумовлено специфікою діяльності банку як установи, що здійснює мобілізацію тимчасово вільних коштів на фінансовому ринку та надає їх у кредит [81], а саме:

- по-перше, за рахунок власного капіталу комерційні банки покривають близько 20-25 % загальної потреби в ресурсах;
- по-друге, комерційні банки користуються переважно позиченими і залученими коштами, в власні кошти призначенні для страхування інтересів вкладників і кредиторів банку;
- по-третє, в окремих випадках власний капітал комерційного банку залучається для покриття поточних збитків від банківської діяльності;
- по-четверте, власний капітал в процесі організації банківської діяльності забезпечує найвищий ефект від проведення банківських операцій за рахунок одночасного виконання кількох функцій.

Цілком зрозумілим є те, що власний капітал комерційного банку складає значно меншу частку в сукупному капіталі порівняно з іншими сферами підприємницької діяльності.

Особливе значення капіталу банку визначається його функціями. Серед основних з них: захисна, регулююча й оперативна [142, с. 67-68].

Головною функцією слід вважати захисну, яка реалізується шляхом поглинання можливих збитків банківської діяльності та забезпечує захист інтересів вкладників [142, с. 67-68].

У результаті реалізації оперативної функції капіталу створюється відповідна база для зростання активів банку, тобто розширення банківського бізнесу. Тому у банків, які проводять свою діяльність за консервативною концепцією, капітал може бути дещо меншим, ніж у банків, діяльність яких характеризується підвищеним ризиком. В. Вітлінський вважає оперативну функцію капіталу як допоміжну [35, с. 48-51].

Регулююча функція капіталу пов'язана виключно з особливою зацікавленістю суспільства в успішному та стабільному функціонуванні банків. Відповідно регулююча функція має прояв через посилену увагу до розміру та структури капіталу банку з боку державних наглядових органів, які мають визначати достатність власного капіталу банків для виконання покладених на

них функцій, а в разі його недостатності – вжиття заходів з метою запобігання потенційно можливої загрози неплатоспроможності чи іншим кризовим ситуаціям в банку.

Слід зазначити, що методологія власного капіталу банку є предметом для обговорення міжнародними фінансовими установами, в результаті чого були розроблені принципи поділу капіталу і оцінки його достатності, що і знайшло відображення в законодавчому регулюванні банківської діяльності в Україні [124].

Власний капітал поділяють на основний (1-го рівня) та додатковий (2-го рівня) за мінусом відрахувань з урахуванням основних засобів [127]. За допомогою визначення суми основного і додаткового капіталу банку розраховується розмір регулятивного капіталу, який органи банківського нагляду використовують для встановлення нормативних вимог щодо діяльності банків.

Регулятивний капітал – це капітал, який банк повинен мати для проведення відповідних операцій, оскільки цього вимагає регулюючий орган, у своєму розпорядженні при здійсненні операцій чи послуг, виходячи із вимог регулюючого органу та розраховується за формулою (1.1) [64, с. 97]:

$$PK = OK + DK - B, \quad (1.1)$$

де РК – регулятивний власний капітал;

ОК – основний капітал;

ДК – додатковий капітал;

В – відрахування.

Відповідно до чинного законодавства, інструкцією «Про регулювання діяльності банків в Україні» встановлено мінімальний розмір регулятивного капіталу діючих та новостворених банків в Україні наведено у табл. 1.2 [127].

Таблиця 1.2

Нормативи мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1) для банків України

Вид банку	Термін діяльності банку	Розмір регулятивного капіталу, євро
Для місцевих кооперативних банків	До одного року діяльності	1000000
	До двох років діяльності	1100000
	До трьох років діяльності	1200000
	До чотирьох років діяльності	1350000
	Починаючи з п'ятого року діяльності	≥1500000
Для банків, які здійснюють свою діяльність на території однієї області (регіональні), в т.ч. спеціалізовані ощадні та іпотечні банки	До одного року діяльності	3000000
	До двох років діяльності	3500000
	До трьох років діяльності	4000000
	До чотирьох років діяльності	4500000
	Починаючи з п'ятого року діяльності	≥5000000
Для банків, які здійснюють свою діяльність на території всієї України (міжрегіональних), у т.ч. спеціалізовані інвестиційні і розрахункові (клірингові), центральний кооперативний банк	До одного року діяльності	5000000
	До двох років діяльності	5500000
	До трьох років діяльності	6000000
	До чотирьох років діяльності	7000000
	Починаючи з п'ятого року діяльності	≥8000000

Слід зазначити, що нормативні вимоги до обсягів і структури капіталу банку ґрунтуються на наступних принципах:

- визначення складу основного капіталу і додаткового;
- класифікація балансових активів за ступенем ризику;
- класифікація позабалансових активів за ступенем ризику;
- встановлення коефіцієнтів для визначення достатності капіталу.

Слід зазначити, що Національний банк України може переглядати нормативні значення щодо капіталу банку. У разі значного підвищення

значення нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу для банків може бути встановлено перехідний період для нарощування його обсягу згідно із розробленими банками програмами капіталізації [127].

Окрім того, різке зростання курсу гривні щодо євро також потребує суттєвого збільшення гривневого еквівалента мінімального обсягу регулятивного капіталу банку.

Склад основного та додаткового капіталу, а також відвернень визначається Національним банком України та міжнародними стандартами [127]. При цьому розмір додаткового капіталу не повинен перевищувати розміру основного капіталу.

Згідно інструкції «Про регулювання діяльності банків в Україні» [127] до основного капіталу включають: фактично сплачений та зареєстрований статутний капітал, який на основі фінансової звітності коригується на індекс девальвації чи ревальвації гривні за рахунок і в межах валових доходів або валових витрат банку; розкриті резерви створені за рахунок нерозподіленого прибутку (дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу банку; емісійні різниці, які уявляють собою суму перевищення доходів, отриманих від первинної емісії власних акцій чи інших корпоративних прав над номіналом таких акцій; резервні фонди, створені відповідно до законів України; загальні резерви, створені під невизначений ризик при проведенні банківських операцій).

При цьому, слід зазначити, що компоненти основного капіталу можуть бути включені у разі їх відповідності наступним критеріям:

- відрахування до резервів здійснюється з прибутку банку після оподаткування, або прибутку до оподаткування, скорегованого на усі податкові зобов'язання;
- фонди повинні бути у постійному розпорядженні банку;
- цільове призначення резервів та страхових фондів;
- покриття збитків за рахунок створених резервів повинно

відбуватися лише через рахунок прибутків.

Додатковий капітал (2-го рівня) як капітал, призначений для страхування активних та інших операцій і послуг банку від збитків, включає резерви під стандартну заборгованість інших банків; резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків; підтверджену аудитором за результатом фінансового року суму збільшення (за результатами переоцінки) вартості основних засобів, які є власністю банку та належать до нерухомого майна, що забезпечує технологію здійснення банківських операцій; результат поточного року, зменшений на суму доходів, не отриманих понад 30 днів з дати їх нарахування (крім доходів за державними цінними паперами та цінними паперами, емітованими НБУ); субординований борг, що зараховується до капіталу; нерозподілений прибуток минулих років; прибуток звітного року, що очікує затвердження [127]. В цілому можна сказати, що додатковий капітал включає в себе резерви, які створюють під покриття ризиків, які пов'язані з проведенням активних операцій.

Відповідно до інструкції «Про регулювання діяльності банків в Україні» у разі нестачі коштів для формування капіталу банку, останній може залучати кошти на умовах субординованого боргу [127].

Субординований борг – це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які, відповідно до угоди, не можуть бути вилучені з банку раніше п'яти років, а у випадку ліквідації чи банкрутства повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума таких коштів, включених до складу капіталу банку, не може перевищувати 50% від загальної суми основного капіталу зі щорічним зменшенням її на 20% від первинної вартості протягом останніх п'яти років дії угоди про субординований борг [127].

За економічною сутністю субординовані зобов'язання є для банку позичковими грошовими коштами, які зрештою потрібно повертати власникам. Проте, з огляду на досить тривалий строк використання залучених коштів і можливість їх конвертувати, такі позичкові кошти прирівнюються до власних.

Банки можуть погашати попри дії борги за рахунок нового запозичення, користуючись цим джерелом коштів необмежено довго [64, с. 97].

Залучення коштів на умовах субординованого боргу з метою врахування цих коштів до власного капіталу банків здійснюється шляхом випуску боргових цінних паперів у вигляді ощадних (депозитних) сертифікатів або облігацій. Згідно зазначеної інструкції, мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів або облігацій банку становить 100 тис. грн. (номінальна вартість одного ощадного (депозитного) сертифіката або однієї облігації) [127].

Слід зазначити, що кошти залучені на умовах субординованого боргу, можуть бути включені до складу капіталу банку лише після отримання дозволу Національного банку України, а саме, якщо вони відповідають наступним вимогам:

- є незабезпеченими, субординованими та повністю сплачені;
- не можуть бути погашені з ініціативи власника;
- можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги припинення торгівельних операцій;
- передбачають відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дає змоги банку здійснити такі виплати.

Аналіз фактичних даних діяльності українських банків свідчить, що за станом на 01.01.2008 р. порівняно з 01.01.2005 р. загальна сума регулятивного капіталу всіх банків зросла з 18,10 млрд. грн. до 72,26 млрд. грн., тобто майже у чотири рази, а сума регулятивного капіталу на один банк становила близько 412,94 млн. грн. [109].

Таким чином, на наш погляд, капітал банку покликаний забезпечувати прибуткову стабільну діяльність банку, підтримку довіри до нього з боку клієнтів та впевненості кредиторів у фінансовій стійкості банківської установи.

Існують три такі відомі методи розрахунку капіталу банку [120, 142]:

1. За балансовою вартістю капіталу банку (балансовий капітал = балансова вартість активів – балансова вартість зобов'язань). Недоліком цього методу є те, що реальна вартість активів і зобов'язань банку може відхилитися від початкової балансової вартості. Тому балансова вартість капіталу є недостатнім індикатором достатності капіталу для захисту банку від поточного ризику.

2. Визначення розміру капіталу банку за «регульованими принципами бухгалтерії» (регулятивний капітал банку) (капітал банку + акції по номіналу (звичайні та привілейовані) + нерозподілений прибуток + усі резерви + субординований борг).

3. За ринковою вартістю капітал банку визначається як різниця між ринковою вартістю активів банку та ринковою вартістю зобов'язань банку. Переваги даного методу полягають у тому, що виникає можливість здійснювати динамічну оцінку розміру капіталу банку; характеризувати реальну захищеність кожного банку від ризику банкрутства.

Таким чином, власний капітал банку – це основа діяльності банку, який забезпечує його самостійність і гарантує його фінансову стійкість, що дозволяє уникнути негативних наслідків впливу різних ризиків. Значення власного капіталу для банківської діяльності визначено функціями, які виконують банки.

Проте питання функціональної його достатності є невирішеним завданням у межах розгляду власного капіталу як складової ресурсного потенціалу банку.

Слід зазначити, що на сьогодні однією із проблем у розвитку банківської системи виступає проблема концентрації банківського капіталу. Для її вирішення доцільно не поділяти банки на малі, середні та великі, а розглядати питання достатності капіталу банків, який би відповідав розвитку економічних процесів у державі. Достатність капіталу банку – це здатність комерційного банку надавати традиційний набір банківських послуг стандартної якості незалежно від можливості тих чи інших збитків за активними операціями.

У підручнику за редакцією А. Герасимовича зазначається, що: «складність визначення достатності власного капіталу полягає у розрахунку не абсолютного, а відносного його розміру» [3, с. 53]. Тобто мова йде про оцінку достатності капіталу банку з точки зору його впливу на фінансову стійкість.

Відповідно О. Лаврушин зазначає, що комерційні банки в своїй діяльності обов'язково повинні враховувати, що «надмірна «капіталізація» банку, випуск надлишкової кількості акцій порівняно з оптимальною потребою у власних коштах, також не є благом.... Тому керівники банків, з одного боку, і органи нагляду за банками – з іншого, намагаються знайти оптимальне співвідношення між величиною капіталу та іншими параметрами діяльності комерційного банку» [18, с. 76]. Автор визначає потребу в оптимальності при встановленні певного рівня достатності капіталу банку.

А. Буздалін визначає сутність показника достатності капіталу таким чином: «Ключовий індикатор фінансового стану комерційного банку. Достатність капіталу визначає фінансову стійкість банку, так як виступає тим елементом ресурсної бази банку, який повинен покривати ризики, що виникають у діяльності банку» [26, с. 12].

А. Тавасієв зазначає, що достатність капіталу банку є узагальнюючою оцінкою надійності банку. Це означає, що банк буде вважатися надійним в частині його капіталу, якщо параметри останнього збігаються із розрахунковими нормативами «достатності», виробленими емпіричним шляхом або самим банківським і взагалі підприємницьким співтовариством, або органом, що регулює банківську діяльність [16, с. 537].

На сьогоднішній день виникло поняття економічного капіталу, так у навчальному посібнику «Операції комерційних банків» під редакцією А. Єпіфанова він визначається як капітал, необхідний для адекватного покриття ризиків, які на себе бере конкретний банк. Концепція економічного капіталу базується на статистичній моделі, що дає можливість оцінити ризики за ступенем їх настання [64, с. 99]. Тобто можна сказати, що достатність капіталу

банку повинна забезпечувати стабільне функціонування банківської установи та запобігати ризикам, з якими стикається банк у процесі проведення основної діяльності.

Таким чином, виходячи із логіки приведених визначень достатності капіталу банку, можна сказати, що його значення характеризує ступінь захисту банківської установи від ризиків та фінансову стійкість.

Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) є ключовим показником платоспроможності банку та оцінки стабільності у банківському секторі. Незважаючи на значне скорочення нормативу Н2 в Україні протягом останніх років, із 20,69% у 2001 р. до 13,92% у 2007 р., за станом на 01.07.2008 р. він становив 13,40%, що саме по собі не можна вважати занадто низьким. Врешті-решт, мінімальне значення нормативу Н2 встановлене НБУ на рівні 10%. Порівняно з практикою інших країн, резерв нормативу адекватності регулятивного капіталу до 3,92 відсоткових пунктів свідчить не на користь України, навіть зважаючи на те, що великі банки можуть традиційно мати нижчі значення цього показника, ніж сектор у цілому. Більше того, цей резерв викликає особливу тривогу під час несприятливих економічних обставин (табл. 1.3) [31].

Таблиця 1.3

Резерв нормативів адекватності регулятивного капіталу для окремих країн

Країна	Мінімальний норматив	Фактичне значення нормативу	Резерв
1	2	3	4
Аргентина	11,50	8,83	-2,67
Азербайджан	10,00	22,20	12,20
Білорусь	14,00	24,20	10,20
Бразилія	11,00	16,40	5,40
Болгарія	12,00	31,14	19,14

Продовж. табл. 1.3

1	2	3	4
Хорватія	10,00	18,50	8,50
Естонія	10,00	15,00	5,00
Німеччина	8,00	10,60	2,60
Угорщина	8,00	15,64	7,64
Філіппіни	10,00	14,53	4,53
Польща	8,00	15,10	7,10
Румунія	12,00	28,80	16,80
Росія	10,00	20,30	10,30
Сінгапур	12,00	18,40	6,40
Україна	10,00	13,92	3,92
США	8,00	12,85	4,85
Венесуела	12,00	17,79	5,79

Несприятливі економічні події – навіть зовнішні фактори, на які Україна не має впливу, – можуть призвести до того, що норматив адекватності регулятивного капіталу українських банків виявиться нижчим за 10%-го граничного значення.

Слід зазначити, що у практиці діяльності провідних банківських установ, визначається доцільність підтримки достатності капіталу банку на більш вищому рівні, ніж він встановлений органами нагляду. Це викликано наступними факторами:

- конкурентоспроможність – додатковий капітал позитивно впливає на рейтинг банку, які присвоюють йому міжнародні рейтингові агенції [97];
- гнучкість – циклічний розвиток ринку та економічної ситуації впливає на рівень достатності капіталу банку;
- ефективність – залучення додаткового капіталу може виявитися дуже витратним для банку;
- обачність – зниження показника достатності капіталу нижче мінімального рівня означає порушення нормативних вимог, що може призвести до застосування пруденційних заходів впливу з боку наглядових органів до банку;

- упевненість – підтримка достатності капіталу на вищому рівні забезпечує банку упевненість покриття неочікуваних ризиків, які пов'язані з поточним станом економічного розвитку в країні, або тих, що не були ідентифіковані.

Таким чином, для забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку доцільно визначитися із системою показників, які б надавали можливість оцінити рівень капітальної бази банківської установи. На наш погляд, показники повинні бути приведені в систему, що поєднує нормативні значення та показники ефективності формування і використання капіталу банку (додаток А).

Як показує аналіз практичної діяльності українських комерційних банків, на величину власних коштів банківської установи впливає багато чинників, а саме: граничний розмір активних операцій банку; специфіка клієнтури; характер і міра ризику активних операцій банку; розвиток ринку кредитних ресурсів і кредитної політики Національного банку України [97, с. 2-16].

З метою забезпечення виконання політики достатності капіталу банку необхідно вирішувати такі завдання: проведення об'єктивної оцінки вартості окремих елементів власного капіталу; забезпечення максимізації формування прибутку банку з урахуванням прийнятного рівня ризику; формування ефективної політики розподілу прибутку банку; формування та ефективну реалізацію політики додаткової емісії акцій або залучення додаткового пайового капіталу.

Таким чином, встановлення рівня капітальної бази банку та процес управління капіталом є досить складним і багатограним, що потребує від банків та регулятивних органів постійної уваги, використання новітніх методів розрахунку капіталу, надійного управління ризиками та забезпечення ефективного його використання, що в свою чергу виступає концептуальною основою процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

1.3. Методи управління залученими ресурсами у забезпеченні функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ

Посилення конкуренції щодо залучення коштів клієнтів вимагає від сучасних банків підвищеної уваги до питань удосконалення методів, що використовуються для залучення ресурсів. Проблема є актуальною не тільки з наукової точки зору, адже і в системі визначення достатності ресурсного потенціалу банку вона ще не вивчена.

Мобілізуючи тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб на ринку кредитних ресурсів, комерційні банки за їх допомогою задовольняють потребу народного господарства в додаткових оборотних коштах, сприяють перетворенню грошей на капітал, забезпечують потреби населення в споживчому кредиті. Їх частка в різних банках коливається від 75% і вище. Можна сказати, що залучені кошти виступають основним джерелом формування ресурсів банків, які використовуються на проведення активних операцій.

Залучені кошти можуть формуватися шляхом залучення та запозичення коштів, а також шляхом проведення операцій з рефінансування. У науковій економічній літературі зустрічаються різні тлумачення щодо залучених коштів і їх ще називають залученим капіталом.

Так, А. Єпіфанов визначає залучений капітал: «кредиторська заборгованість банку, що виникла внаслідок попередніх операцій і має бути погашена у визначений термін. До нього відносять: кошти на депозитних рахунках банківських клієнтів; кошти, отримані від випуску та продажу боргових зобов'язань банку; кошти отримані від інших комерційних банків; позики, отримані від центрального банку та інших кредитних установ» [64, с. 104]. У даному випадку, немає розподілу на залучені та запозичені кошти.

Л. Примостка розглядає залучені кошти як основне джерело формування ресурсів комерційного банку, які спрямовуються на проведення активних операцій [122, с. 57]. На думку В. Кочеткова, залучені ресурси – це тимчасово вільні кошти фізичних і юридичних осіб, мобілізовані банком за відповідну плату, на певних умовах і на певний термін чи до запитання [94, с. 78].

В «Економічній енциклопедії» залучені ресурси визначаються як капітал, отриманий за рахунок кредитів, випуску і продажу облігацій [56, с. 724].

«Енциклопедія банківської справи України» розглядає залучені ресурси банку як «сукупність коштів на поточних, депозитних та інших рахунках банківських клієнтів (юридичних та фізичних осіб), коштів господарських організацій, різноманітних суспільних фондів, які розміщуються в активи (продаються) з метою отримання прибутку» [61, с. 241].

Таким чином, залучені кошти банківських установ уявляють собою велику частину ресурсів банку, яка формується за рахунок проведення пасивних операцій.

Залучені ресурси є найбільшою частиною зобов'язань банку: це кошти юридичних та фізичних осіб, залучені банком на вклади. Такі банківські операції називаються депозитними, а саме залучення – депозитним [4, с. 21].

У тлумачному словнику за редакцією О. Островської банківський депозит розглядається як грошові кошти фізичних і юридичних осіб, розміщені на тимчасове зберігання в банк. А поняття депозитних операцій банку розуміється як операції із залучення грошових коштів юридичних і фізичних осіб на вклади та їх розміщення [114, 120].

Депозитні операції – це операції із залучення вартостей в різних формах (переважно в грошовій) на депозитні рахунки [64, 153].

Слід зазначити, що процес управління депозитними ресурсами банку повинен будуватися, виходячи із наступних етапів:

- вибір стратегії банку на ринку депозитних послуг: орієнтація на елітних клієнтів, на розширення кількості клієнтів банку, на вузьку галузеву орієнтацію;
- визначення оптимальної структури депозитної бази;
- розробка нових видів депозитів та диверсифікація депозитних операцій.

Слід зазначити, що у випадку, коли власного капіталу та залучених ресурсів недостатньо для формування ресурсного потенціалу банку та проведення всіх активних операцій, для комерційного банку виникає необхідність у запозичених коштах, або їх ще називають недепозитними.

Запозичені кошти в структурі залучених ресурсів називають недепозитним методом залучення коштів [142, с. 106].

Так, в «Економічній енциклопедії» роз'яснюється, що недепозитні операції банків – це операції із залученням фінансових ресурсів для надання економічно доцільних кредитів і здійснення інвестування. До них належать такі операції: отримання міжбанківських кредитів, рефінансування в центральному банку, емісія цінних паперів та операції РЕПО [57, с. 551].

На наш погляд, склад недепозитних ресурсів банку доцільно представити як: кредити, отримані в інших банках; кредити, отримані від Національного банку України; кошти інвесторів, вкладені в боргові зобов'язання банку.

Основними відмінностями недепозитних ресурсів є те, що вони не прив'язані до конкретного клієнту банку, а придбаються на ринку на конкурентній основі; ініціатором залучення коштів виступає банк; недепозитними ресурсами зазвичай користуються великі банки; великі суми запозичення.

Слід зазначити, що управління залученням коштів з недепозитних джерел доцільно проводити за наступними етапами: оцінка загальної потреби банку в недепозитних коштах; вибір недепозитного джерела коштів: вартість, ризик, строк погашення коштів, розмір банку-позичальника; відповідність державним

регулюючим органам; управління процесом залучення коштів: управління емісією боргових цінних паперів, управління міжбанківськими кредитами.

Боргові зобов'язання банку можуть бути представлені емісією облігацій та векселів. Власники облігацій фактично надають банку довгострокову позику, за що отримують фіксований прибуток за нею протягом терміну дії позики.

Банківський вексель має депозитну форму і цим нагадує сертифікат. Проте, на відміну від останнього, банківський вексель може бути використаний його власником як платіжний засіб за товари і послуги, причому новий власник векселя може передати його третій особі шляхом індосаменту.

Міжбанківський кредит банки залучають для розширення своєї кредитної діяльності; отримання прибутку на купівлі-продажу ресурсів; регулювання банківської ліквідності та виконання вимог щодо обов'язкового резервування; встановлення більш тісних стосунків між банками. Кредитні відносини між банками будуються на договірних засадах, на умовах платності і повернення.

До міжбанківських кредитів слід віднести: кредити овернайт, кошти, отримані від інших банків за операціями РЕПО, овердрафт за кореспондентськими рахунками, відкритими в інших банках, та інші короткострокові та довгострокові кредити, отримані від інших банків [78, с. 85-93].

У свою чергу Національний банк України за рахунок надання кредитів підтримує ліквідність банківських установ: відкриття постійно діючої кредитної лінії, кредити овернайт, тендерне розміщення кредитів, операції СВОП, операції РЕПО [131]. Динаміка кредитів, наданих банками на міжбанківському ринку України, наведена на рис. 1.3 [31].

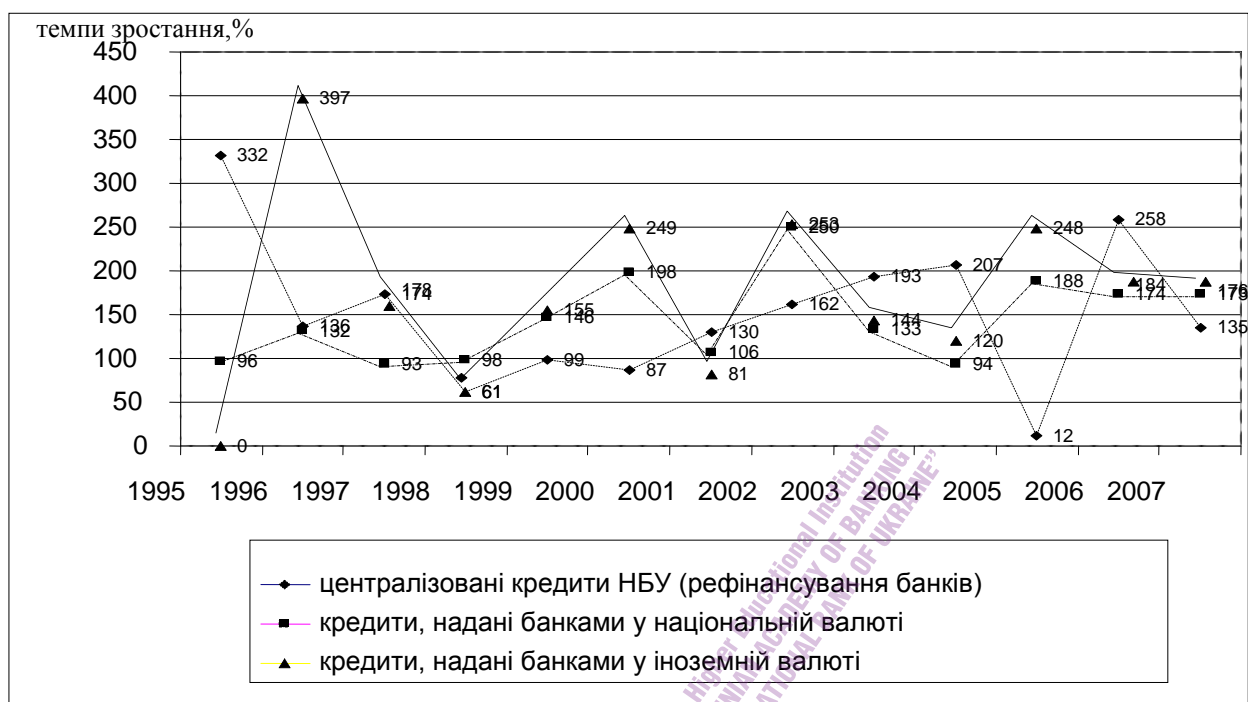

Рис. 1.3. Темпи зростання кредитів, наданих банками на міжбанківському ринку України, %

В цілому систему управління недепозитними ресурсами банку можна представити наступним чином (рис. 1.4)

Таким чином, розглянувши складові залучених і запозичених ресурсів банку та процес управління ними, можна перейти до аналізу методів управління залученими ресурсами для забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку. Методи управління залученими ресурсами банку можна охарактеризувати як методи впливу на залучені ресурси і відносини з приводу їх формування для реалізації стратегічних і тактичних цілей.

Систематизувавши практику використання різних методів управління залученими ресурсами на сучасному етапі розвитку банківської справи, можна побудувати класифікацію, виділивши два рівні: макрорівень, в особі Національного банку України, і мікрорівень, самі комерційні банки. Крім того, на кожному рівні, використовуючи досить поширений у теорії менеджменту

підхід, методи управління залученими ресурсами можна розділити на адміністративні та економічні.

Рис. 1.4. Процес управління недепозитними ресурсами банку

Управління залученими ресурсами комерційного банку на макрорівні здійснюється головним чином Національним банком, і зазначений процес відбувається за допомогою адміністративних методів (рис. 1.5).

Методи, що ним використовуються, впливають як на всю банківську систему країни, так і на окремі банки, зумовлюючи необхідність виконання обов'язкових вимог. Законодавча база закріплює основи банківської діяльності із залучення ресурсів. Крім законів, діяльність банку регламентується деталізованими нормативними актами НБУ, що визначають основні вимоги до банків.

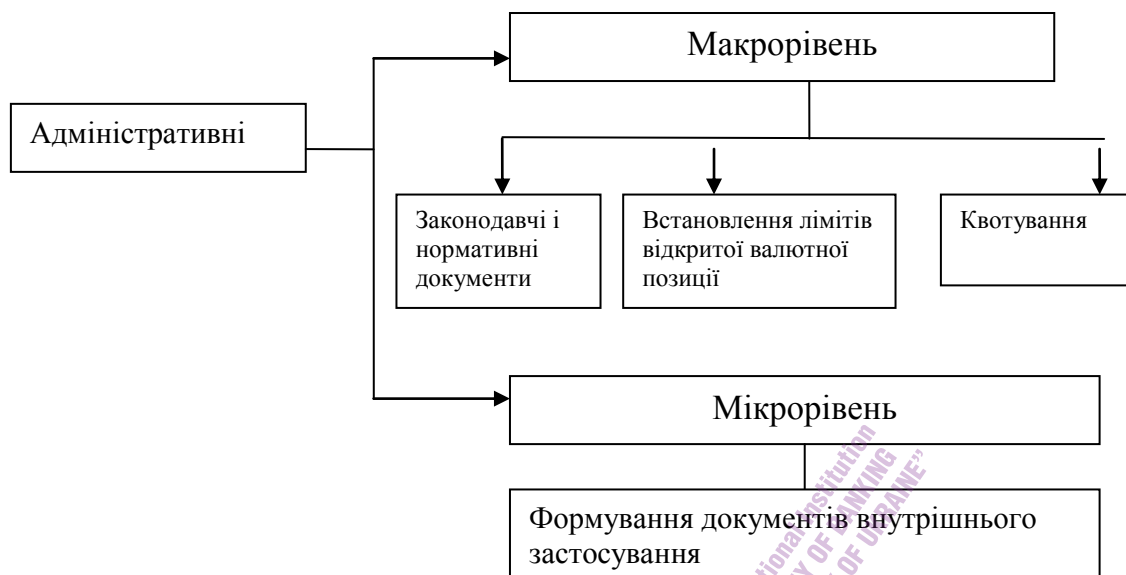

Рис. 1.5. Адміністративні методи управління залученими коштами банку

На діяльність щодо залучення ресурсів істотний вплив здійснює проведена Національним банком України грошово-кредитна політика [116]. Незважаючи на те, що сьогодні перевага віддається економічним методам управління, НБУ використовує різного роду обмеження, головним чином, адміністративні. Найбільш характерним обмеженням такого роду є ліміти відкритої валютної позиції, які встановлюються з метою мінімізації впливу валютного ризику на діяльність [127]. Найбільш жорстким адміністративним методом управління є квотування – введення на певний час кількісних обмежень: установлення «верхньої межі» на здійснення тих або інших операцій, наприклад ліміту на залучення коштів населення; визначення розмірів комісійної винагороди й тарифів на окремі види банківських послуг; пряме обмеження процентної маржі.

Економічні методи, на відміну від адміністративних, не припускають прямого впливу на діяльність комерційних банків (рис. 1.6).

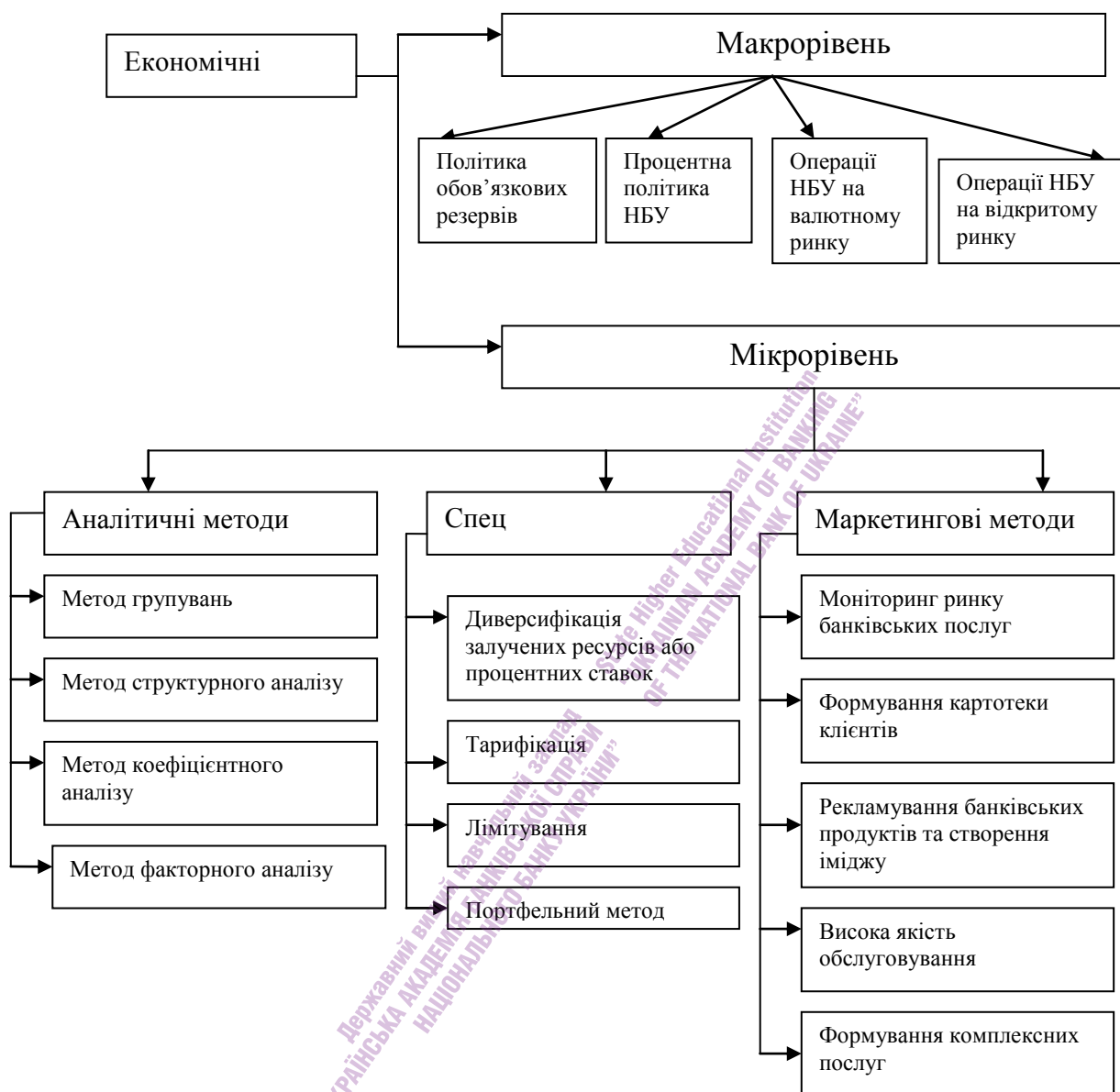

Рис. 1.6. Економічні методи управління залученими ресурсами банку

Вони діють на банківську діяльність опосередковано, створюючи певний економічний клімат, що стимулює або, навпаки, робить не вигідним здійснення тих чи інших операцій. До економічних методів відносять: політику обов'язкових резервів; процентну політику; операції на відкритому ринку; операції на валютному ринку [78, с. 73-85].

Резервні вимоги історично виконували функцію забезпечення зобов'язань банків перед вкладниками й кредиторами, що в умовах створення системи страхування внесків не настільки актуально. Сьогодні цей інструмент грошово-

кредитної політики держави переслідує двояку мету: регулювання загальної ліквідності банківської системи й контроль кількості грошей в обігу [77].

У сучасних умовах політика резервних вимог здійснює найбільший вплив порівняно з попередніми методами на обсяг і структуру залучених ресурсів, і головним чином на вартість залучених ресурсів. Звичайно, встановлення обов'язкових резервів виправдане [77, с. 163]. Але для банку, як відомо, резервні вимоги означають необхідність відволікання частини залучених ресурсів на резервні рахунки, а отже, скорочення обсягу ресурсів, які можуть бути використані для проведення дохідних активних операцій.

У цей час Національний банк трохи пом'якшив резервні вимоги [128]. Проте політика обов'язкових резервів вимагає подальшого вдосконалення. Оскільки вже сформована система страхування внесків, що передбачає необхідність здійснення відрахувань всіма банками, які вступили в систему, було б доцільним якщо не скасувати, то принаймні зменшити значення нормативу обов'язкових резервів по внесках фізичних осіб. Необхідність резервних відрахувань і відрахувань у фонд обов'язкового страхування внесків зумовлює «подорожчання» залучених ресурсів. Зменшення обов'язкових резервів по внесках населення дозволило б банкам пропонувати більш високі, а відповідно і більш привабливі для клієнтів ставки відсотка.

Особливістю сучасної процентної політики є опосередкований вплив на ринкові процентні ставки. Здійснюючи процентну політику, банк прагне підтримувати реальні процентні ставки на рівні, що стимулює економічне зростання. В сучасних умовах ставка рефінансування Національного банку є для комерційних банків лише орієнтиром [130]. Комерційні банки встановлюють свої процентні ставки виходячи з реальної вартості залучених ресурсів, з урахуванням прогнозованих ризиків і запланованої норми прибутку.

У перспективі роль процентних ставок у досягненні цілей економічної політики держави повинна істотно зрости в залежності від кон'юнктури ринку,

пропозиції банків на кредитні та депозитні ресурси. Динаміку облікової ставки відобразимо на рис. 1.7.

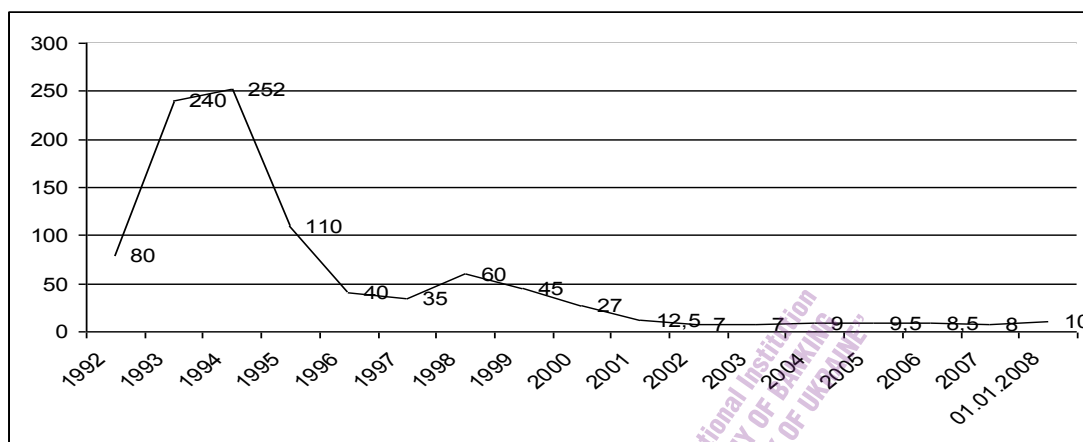

Рис. 1.7. Середній рівень облікової ставки у 1992-2007 роках

Протягом аналізованого періоду спостерігалася чітка тенденція до зниження НБУ облікової ставки. Найнижче значення облікової ставки як видно із графічних даних зафіксовано у 2002 році на рівні 7%, що найбільш позитивно стимулювало кредитну активність комерційних банків, але з 01.01.2008 р. НБУ збільшив облікову ставку до 10%, і це позначилося на кредитній діяльності комерційних банків.

Одним з найбільш актуальних інструментів впливу на діяльність комерційних банків є операції на відкритому ринку, які проводяться у двох напрямках: власне операції купівлі-продажу цінних паперів й операції РЕПО. В теперішній час НБУ проводить операції тільки з державними цінними паперами [131]. В іноземних країнах для операцій на відкритому ринку, крім державних, використовують висококласні корпоративні цінні папери. Така можливість повинна бути розглянута й НБУ.

Очевидно, що, з огляду на високу ліквідність і достатній рівень прибутковості, державні цінні папери є для комерційних банків привабливим об'єктом для вкладення коштів, навіть незважаючи на зниження кредитного потенціалу. Проте в результаті скуплення комерційними банками державних

цінних паперів за низькою ціною й, як наслідок, зменшення можливостей кредитування видається цілком логічним стверджувати, що й в цьому випадку комерційні банки з метою відновлення й збільшення свого кредитного потенціалу активізують діяльність щодо пошуку додаткових ресурсів.

Таким чином, впливаючи на кредитний потенціал банків і змінюючи потребу в кредитних ресурсах, операції на відкритому ринку опосередковано впливають на політику щодо залучення ресурсів.

Найбільш гнучким і дієвим інструментом досягнення тактичних цілей управління залученими ресурсами є операції РЕПО. Вони мають ряд переваг: забезпечують банк необхідними ліквідними коштами на потрібний час; цінні папери, виступаючи об'єктом угод РЕПО, не виходять із обороту, а продовжують брати участь у ньому [78, с. 164-165].

За короткий термін операції РЕПО стали для НБУ ефективним засобом управління ліквідністю банківської системи, оскільки в силу своєї гнучкості можуть використовуватися як для підвищення ліквідності, так і для стерилізації надлишкової ліквідності шляхом надання альтернативної можливості вкладення вільних коштів.

Операції на валютному ринку здійснюються НБУ виходячи з політики валютного курсу. Для впливу на курс національної валюти й на сукупний попит та пропозицію грошей НБУ проводить операції щодо купівлі-продажу іноземної валюти на валютних біржах і міжбанківському валютному ринку. Оскільки клієнти банку можуть зберігати свої гроші як у національній, так й в іноземній валюті, характер операцій НБУ на валютному ринку деякою мірою впливає на переваги клієнтів у виборі валюти вкладень. Як показує практика останніх років, державна політика щодо зміцнення гривні привела до значного росту внесків населення [78, с. 200-213].

Поряд з адміністративними й економічними методами управління залученими ресурсами в багатьох країнах на макрорівні використовується такий інструмент, як система страхування вкладів (ССВ) [154, с. 78-84].

Створення систем страхування вкладів у багатьох розвинених країнах (США, Великобританія, Японія, Індія, Аргентина та ін.) свідчить про широке визнання системи забезпечення захисту внесків населення як необхідного елементу стабільності та забезпечення достатності ресурсного потенціалу банківської системи. У світовій практиці існують дві схеми включення банків у ССВ: автоматичне включення банків; встановлення певної процедури допуску. Причому в ряді країн участь у системі страхування не є обов'язковою (Франція, Німеччина) [104, с. 15].

З нашої точки зору, в умовах стабільності розвитку банківської системи, більш правильним є другий варіант. Автоматичне включення банків у ССВ без урахування їх фінансового стану пов'язане з величезними фінансовими ризиками. При виникненні у страховика депозитів значної потреби у фінансових ресурсах, особливо на початковому етапі, система може виявитися неплатоспроможною. Допускаючи в систему лише фінансово стабільні банки, агентство зі страхування вкладів певною мірою обмежує рівень прийнятих ризиків. Наявність певних критеріїв участі в ССВ, яких необхідно дотримуватися на постійній основі, буде сприяти підвищенню дотримання банками встановлених НБУ вимог. Оскільки вимоги до участі в системі страхування вкладів носять не разовий, а постійний характер й обов'язкові для дотримання банками впродовж усього часу їх участі в системі, банки будуть особливо ретельно піклуватися про забезпечення ліквідності й фінансової стабільності на необхідному рівні.

Таким чином, кожна країна світу, запроваджуючи систему гарантування вкладів, має на меті власні цілі, надаючи їй певні, визначені законодавством, функції та повноваження [104, 154].

Важливим питанням, з яким зіштовхуються при створенні системи гарантування депозитів, є визначення кола депозитних інструментів, що підпадають під страховий захист. Наприклад, у США страхуванню підлягають і депозити фізичних осіб, і депозити юридичних осіб [154, 78–84]. Цю практику доцільно впровадити й в умовах України без виключення першочерговості

виплат за депозитами фізичних осіб, зростання розміру відшкодування вкладів прив'язувати до валового внутрішнього продукту на душу населення.

На підставі аналізу практики управління залученими ресурсами сучасних комерційних банків на мікрорівні доцільно виділити адміністративні й економічні методи управління.

Формування регламентуючих документів внутрішнього використання можна віднести до адміністративних методів, оскільки в подібних документах відображаються ті або інші правила здійснення банківських операцій, яких дотримується банк, зокрема депозитна, кредитна політики, регламенти управління активами і пасивами банку, процедури бюджетування, облікова політика банку, правила документообігу й технології обробки облікової інформації, положення про внутрішній контроль, положення про організаційну структуру, положення про структурні одиниці, посадові інструкції співробітників банку та інші. Всі ці напрямки банківської політики тісно взаємозалежні. У сукупності вони відображають мету й порядок залучення коштів і напрямки їх розміщення.

Для оцінки ситуації, виявлення поточних проблем і тенденцій, визначення необхідності внесення коректив у політику банку щодо управління залученими ресурсами використовуються різні аналітичні методи. Метод групування використовується для формування розрахункових відносних показників на основі об'єднання абсолютних показників по певній ознаці залежно від цілей аналізу [174].

Найпоширенішим і широко використовуваним вітчизняними банками є метод структурного аналізу. Це цілком обґрунтовано, з огляду на те, що структурний аналіз дозволяє залишити, зрівняти й оцінити абсолютні й відносні значення окремих видів залучених ресурсів за певний період часу, і простежити тенденції їх зміни (при динамічному аналізі) і на основі отриманих результатів побудувати прогнози. Для будь-якого банку структура залучених ресурсів має велике значення, оскільки вона є підґрунтям для визначення їх достатності та тенденцій розвитку банківської діяльності [158, с. 160].

Слід зазначити, що структурний аналіз може проводитися за такими напрямками: за критерієм строковості, за типами клієнтів, за характером операцій.

Аналіз залучених ресурсів за критерієм строковості дозволить банку прогнозувати, коли очікувати відплив ресурсів у зв'язку із закінченням терміну їх розміщення в банку, виходячи із чого банк буде підтримувати готовність відповісти за зобов'язаннями у час настання строку погашення. Крім того, аналіз залучених ресурсів за ознакою терміновості дозволить оцінити рівень стабільності ресурсної бази.

Аналіз залучених ресурсів за типами клієнтів дає уявлення про частку того або іншого типу банківських клієнтів, дозволяє визначити частку основних клієнтів банку, від яких банк одержує більшу частину ресурсів. Всі операції банку в узагальненому вигляді можна об'єднати в три основні групи: операції із клієнтами (фізичними особами, підприємствами й організаціями), міжбанківські операції і операції з цінними паперами. Перші використовуються головним чином для формування довгострокової ресурсної бази, другі – для підтримки ліквідності, а треті можуть слугувати джерелом довгострокових ресурсів (наприклад, довгострокові облігації, сертифікати й векселі строком погашення понад один рік) і коштами підтримки ліквідності (операції РЕПО).

Сутність коефіцієнтного методу полягає у визначенні і розрахунку групи фінансових коефіцієнтів, що дозволяють оцінити якість залучених ресурсів [49, с. 15-23].

Узагальнивши існуючий досвід і доповнивши його власними наробітками, можна запропонувати таку систему коефіцієнтів, що визначають достатність і ефективність залучення ресурсів з точки зору функціональної достатності ресурсного потенціалу банку (табл. 1.4).

Для виявлення причин зміни стану залучених ресурсів, а також оцінки ступеня впливу різних факторів на склад і структуру залучених ресурсів застосовується факторний аналіз.

Таблиця 1.4

Система коефіцієнтів достатності і ефективності залучення ресурсів банку

Показники	Характеристика	Розрахунок
1	2	3
1. Коефіцієнт зобов'язань до запитання	Характеризує ступінь мінімізації ризику фінансової стійкості банку	зобов'язання до запитання / всього зобов'язань
2. Коефіцієнт строкових зобов'язань	Характеризує ступінь мінімізації ризику фінансової стійкості банку	строкові зобов'язання / всього зобов'язань
3. Коефіцієнт автономності банку	Відображує ступінь залежності банку від зовнішніх джерел фінансування	зобов'язання перед банками / всього зобов'язань
4. Коефіцієнт незалежності банку від зовнішніх джерел фінансування	Характеризує ступінь залучення коштів клієнтів в дохідні активи	залучені кошти клієнтів – не банків / дохідні активи
5. Середній строк залучених коштів	Узагальнений показник структури залучених коштів	(і-й вид залучених ресурсів * середньозважений строк по і-му виду залучених ресурсів) / всього залучені ресурси
6. Середній строк на рахунках коштів до запитання	Визначає динаміку стійкості коштів до запитання та можливість їх використання як ресурсів для кредитування	(середній залишок коштів до запитання за розрахунковий період / дебетовий оборот по рахунках до запитання за період)*кількість днів у періоді, який аналізується
7. Коефіцієнт стійкості залишків до запитання	Відображає частку коштів на рахунках до запитання, які є в банку у певний час та можуть бути використані як стійкі ресурси та розміщені в дохідні працюючі активи	(середній залишок коштів до запитання на кінець року – середній залишок коштів до запитання на початок року / кредитовий оборот по рахунках до запитання за розрахунковий період
8. Коефіцієнт середньої вартості залучених ресурсів	Дозволяє оцінити середні витрати на залучені ресурси	загальні витрати на залучені ресурси / середній розмір залучених ресурсів за період
9. Коефіцієнт оборотності залучених ресурсів	Відображає ступінь участі залучених ресурсів в активних операціях	обсяг залучених ресурсів, які використовуються в проведенні активних операцій / середній розмір залучених ресурсів за період
10. Коефіцієнт ефективності використання залучених ресурсів	Показує, скільки доходів припадає на одиницю витрат	Доходи, пов'язані із розміщенням ресурсів / витрати, пов'язані із залученням ресурсів

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
11. Коефіцієнт покриття залучених ресурсів	Дозволяє оцінити, скільки власних коштів банку припадає на одиницю залучених коштів	власні кошти банку / середній розмір залучених коштів за період
12. Коефіцієнт ризику відтоку коштів	Показує ступінь готовності банку до відтоку залучених коштів	приток грошових коштів за всіма операціями банку за період / відтік грошових коштів за період
13. Коефіцієнт нестійкості залучених коштів	Відображає рівень дострокового вилучення залучених коштів	сума достроково вилучених залучених коштів / середній розмір залучених коштів за період
14. Коефіцієнт дострокового вилучення депозитів	Характеризує рівень нестійкості депозитів	кількість достроково вилучених депозитів / середній розмір залучених коштів за період
15. Коефіцієнт пролонгації депозитів	Дозволяє оцінити ступінь імовірності продовження строку залучення	кількість пролонгованих депозитних договорів / кількість укладених депозитних договорів

При цьому слід виділити внутрішні і зовнішні фактори, що впливають на динаміку залучення ресурсів.

До внутрішніх факторів слід віднести: розмір й імідж комерційного банку; кількість клієнтів; спеціалізацію; тривалість функціонування банку; існування відповідних ліцензій на проведення операцій з іноземною валютою й на залучення коштів фізичних осіб; фінансовий стан банку; чисельність філій.

До зовнішніх факторів належать: загальна економічна ситуація в країні; правове середовище; регіональні особливості; стан банківської системи; стан грошового ринку (зокрема, ринку міжбанківських кредитів і ринку цінних паперів); грошово-кредитна політика НБУ.

Вплив названих вище факторів зумовлює склад і структуру ресурсів комерційних банків, у зв'язку із чим банки дуже ретельно повинні аналізувати ступінь їх впливу з метою прогнозування можливих змін. Від повноти охоплення факторів залежить ефективність аналізу.

Слід зазначити, що в умовах посилення банківської конкуренції та процедур забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу

банків у частині залучення ресурсів особливої актуальності набувають питання вибору найбільш ефективних методів управління ними. Розглянемо специфічні методи управління ресурсами банку.

Важливим методом управління залученими ресурсами банку є диверсифікація залучених ресурсів. Чільне місце у розширенні спектру банківських послуг щодо залучення ресурсів посідають депозити. Диверсифікація депозитів полягає в розширенні модифікацій депозитних послуг, збільшенні спектру пропонованих банком видів депозитів [39, с. 26-28].

У цілому банки активно шукають шляхи для подальшої диверсифікації ресурсів. Крім того, ще однією важливою сучасною тенденцією є розвиток технології гнучких депозитних рахунків, коли в одному рахунку поєднуються переваги рахунків до запитання й термінових рахунків. По таких рахунках встановлюється, як правило, порівняно невелика сума первісного строкового вкладу й надається можливість необмежених додаткових внесків і зняття у будь-який час коштів понад основну суму внеску.

Широко використовуються такі методи управління залученими ресурсами банку, як диференціація процентних ставок; тарифікація; лімітування.

Аналізу банківських відсотків приділяється особлива увага, оскільки відсотки – це основне джерело операційних доходів банку (відсотки отримані) і основне джерело операційних витрат банку (відсотки сплачені). З одного боку, банк зацікавлений у тому, щоб платити більш низький відсоток, з іншого боку – він повинен установлювати «конкурентоспроможний» відсоток, щоб залучити клієнтів, для яких основний критерій – прибутковість вкладу.

Особливістю сучасної практики управління залученими ресурсами є прагнення банків максимально диференціювати процентні ставки за різними депозитними послугами, щоб, по-перше, максимально задовольняти потреби клієнтів, а по-друге, забезпечувати собі оптимальну прибутковість. Крім того, деякі банки пропонують своїм клієнтам різні способи компенсації інфляційних

втрат, наприклад виплату відсотків наперед. По окремих депозитах банки пропонують процентні ставки, що прогресивно зростають залежно від тривалості знаходження коштів у внеску [158, с. 162].

Тарифікація як метод управління залученими ресурсами пов'язана із установленням і зміною тарифів на ті або інші банківські послуги. Тарифну основу мають банківські комісії й плата за обслуговування (ведення рахунку й т.п.). Банк встановлює тарифи на відкриття, ведення й обслуговування рахунків окремо для фізичних і для юридичних осіб. Тарифи встановлюються, наприклад, відносно таких послуг у частині залучених ресурсів фізичних осіб: відкриття рахунку (може бути безкоштовним); щомісячна плата за ведення особистого рахунку (стягується безакцептно); зарахування наявних коштів на рахунок (як правило, безкоштовно); надання виписки по рахунках стосовно всіх зроблених операцій (розмір тарифу може встановлюватися залежно від того, за який період часу надається виписка: наприклад, до 1 міс, від 1 до 3 міс, від 3 до 6 міс, понад 6 міс) і т.п.

Слід зазначити, що одержувані банком за обслуговування комісії та винагороди є незначними й не є причиною прагнення банку до розширення клієнтської бази. Основною метою застосування й розвитку методу тарифікації є підвищення якості обслуговування й організація нових форм послуг, що в остаточному підсумку спрямоване на збільшення сукупного залишку коштів на поточних й інших рахунках клієнтів [41, с. 24-26].

Лімітування як метод управління залученими ресурсами являє собою встановлення банком різних обмежень (лімітів). Метою лімітування є забезпечення на рахунках певного залишку коштів. До обмежень, що дозволяють банку управляти залученими ресурсами, належать: обмеження на первісний внесок на вклад (мінімальний розмір внеску); обмеження на залишок коштів на рахунку (мінімальний обсяг коштів на рахунку, на якому нараховуються відсотки); обмеження на сумарні обороти по рахунку

(обмеження на величину разового списання коштів, обмеження на кількість рухів по рахунку); обмеження на строк розміщення внеску й т.д. [162].

Якщо клієнт відкриває кілька рахунків, банк може установити для нього єдиний ліміт на залишок коштів по всіх рахунках. Банк може диференціювати обмеження на сумарний оборот по рахунку залежно від способу списання коштів з рахунку (у готівковому або безготівковому порядку) і залежно від виду платежу (клієнтові даного банку або клієнтові іншого банку).

Особливу актуальність сьогодні має портфельний метод управління залученими ресурсами, в основі якого лежить сучасний підхід щодо управління ліквідністю, коли баланс між ліквідністю й прибутковістю забезпечується завдяки збалансованості й обліку взаємозалежності активів і пасивів [123, с. 42].

У загальному вигляді відомі методи управління ліквідністю банку наведені у табл. 1.5 [76].

Таблиця 1.5

Характеристика на напрямки використання методів управління ліквідністю

Назва і характеристика методу управління ліквідністю	Напрямок використання	
	діагностика стану ліквідності	планування та прогнозування показників ліквідності
1	2	3
1. Метод фондового пулу (котловий): кошти із різних джерел об'єднуються в один фонд (пул), а потім розподіляються між окремими активами	–	+
2. Метод розподілу коштів (конверсії): кожен вид пасиву прив'язується до конкретного виду активу	–	+
3. Метод збалансування активів і пасивів: оптимізація потоків активів і зобов'язань банку	+	+
4. Метод оцінки розриву ліквідності: розрахунок показників абсолютного і відносного розриву між потоками активів і пасивів у часі	+	+

Продовж. табл. 1.5

1	2	3
5. Метод джерел і напрямків використання коштів (нетто-ліквідна позиція): визначення дисбалансу між очікуваними надходженнями і списаннями коштів з рахунку	-	+
6. Метод застосування системи показників (індикаторів), встановлених контролюючими і регулюючими органами	+	+

Наступна група методів управління залученими ресурсами безпосередньо пов'язана із клієнтами, їх вивченням, діагностикою, стимулюванням.

До цієї групи слід віднести: формування картотеки клієнтів, моніторинг ринку банківських послуг, рекламування банківських продуктів, формування іміджу, забезпечення високої якості обслуговування, формування комплексних послуг.

Таким чином, розглянувши основні компоненти, що входять до складу ресурсів банку, процес управління ними доцільно представити як сукупність інструментів оперативного, поточного і стратегічного управління (рис. 1.8).

Слід зазначити, що багатокритеріальний характер управління банком визначив систему підходів, які базуються на використанні статистичних методів аналізу і управління його ресурсами. Розроблена велика кількість методик і програм для управління активами. Використовуються такі методи: теорії оптимального портфеля, рівноважного ринку, графічний аналіз, нейротехнології і статистичне моделювання. При цьому теорія еволюціонування у напрямку «розкриття» чинників зростання і механізмів їх виявлення: «Чим сумнівнішими є теоретичні обґрунтування економічних рецептів, тим більше довіри викликають рекомендації, що посиляються на результати статистичних узагальнень» [163, с. 61].

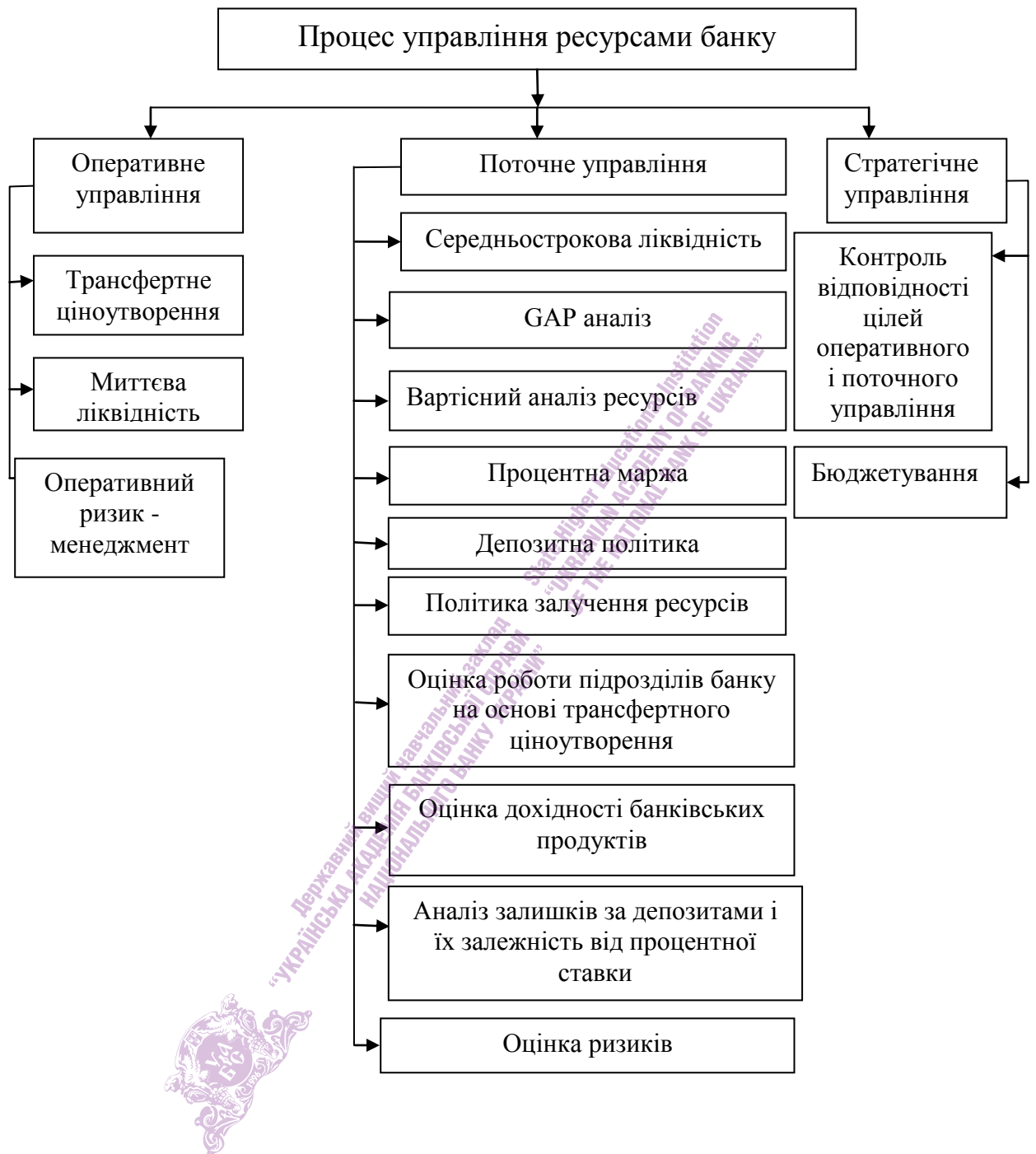

Рис. 1.8. Процес управління ресурсами банку

Перші спроби формалізації проблеми здійснювались у формі лінійних і квадратичних моделей програмування, були орієнтовані на вибір оптимального співвідношення між розмірами боргових зобов'язань і вартістю ресурсів банку, направлених на різні види інвестицій, порівняння їх відносного рівня дохідності і факторів ризику.

Безумовно, що однією із переваг багатозначного регресійного аналізу є можливість розмежування впливу незалежних змінних, їх корегування, а коефіцієнт регресії за кожною змінною дає оцінку її впливу на результативний показник.

Відповідно до сутності кореляційного зв'язку його вивчення спрямоване на розв'язання таких задач:

- вивчення параметрів рівняння, яке відображає зв'язок середніх значень залежної змінної зі значеннями незалежної змінної;
- вимірювання тісноти зв'язку між двома або більшою кількістю ознак між собою;
- виділення найбільш важливих факторів, що впливають на результативну ознаку;
- прогнозування можливих значень результативної ознаки при заданих значеннях факторних ознак;
- зворотна задача розрахунку факторних ознак для забезпечення планового або бажаного значення результативної ознаки в середньому за сукупністю, в умовах заданого критерію ефективності [72].

Слід звернути увагу на те, що за своєю природою кореляційні методи є достатньо суперечливими. Так, з одного боку, важко забезпечити окрему оцінку впливу кожного із факторів, і в цьому випадку їх ідеал – вивчення чистого впливу кожного фактора, причому таке вимірювання можливе при відсутності зв'язку між факторами і випадковою варіацією ознак. В цьому випадку зв'язок є функціональним і використання кореляційних методів зайве.

Подальшим розвитком регресійних моделей в умовах багатокритеріальних оцінок системи аналізу, на наш погляд, виступає методологія кластерного аналізу.

Кластерний аналіз – це сукупність методів, які дозволяють класифікувати багатомірні дослідження, кожне з яких описується сукупністю вихідних змінних X_1, X_2, \dots, X_m . Метою кластерного аналізу є утворення груп подібних

між собою об'єктів, які прийнято називати кластерами, об'єднує різні процедури, які використовуються для проведення класифікації [198].

Методи кластерного аналізу дозволяють вирішувати наступні завдання:

- проведення класифікації об'єктів з урахуванням ознак, що відображають сутність, природу об'єктів. Рішення такої задачі, зазвичай, призводить до поглиблення знань про сукупність класифікованих об'єктів;
- перевірка пропозицій на наявність деякої структури у сукупності об'єктів, що вивчається, тобто пошук існуючої структури;
- побудова нових класифікацій для маловивчених явищ, коли необхідно встановити наявність зв'язків у сукупності та спробувати привнести в неї структуру.

Спроби забезпечити оптимальне узгодження рівня ліквідності та прибутковості діяльності банку покладені в основу відповідних методів управління. Але завдання максимізації дохідності операцій банку при наявності обмежень пов'язаних із проблемою ліквідності, ускладнюється наявністю чітко вираженого фактора невизначеності, оскільки керівництво банку не може упевнено його спрогнозувати.

Тому потреба спільного управління активами і пасивами банку вимагає, на думку І. Цисаря, портфельного підходу – «що означає прийняття рішення щодо переважному розподілу пасивів банку між різними видами активів виходячи з оцінки їх відносної дохідності і ліквідності. Портфельний підхід у формуванні активів полягає в максимізації корисності, тобто зростанні дохідності від активів за одночасної диверсифікації ризиків» [173, с. 32].

Сучасна методологія портфельного підходу управління капіталом банку будується на принципах максимізації прибутку банку при умові забезпечення встановлених нормативів Національного банку України.

Проведений аналіз діяльності щодо управління залученими ресурсами комерційних банків у сучасних умовах дозволяє простежити основні тенденції розвитку методів управління: пом'якшення резервних вимог; розвиток операцій

РЕПО як інструмента впливу на ліквідність комерційних банків; прагнення комерційних банків урахувати при формуванні політики щодо залучення ресурсів всі фактори, які можуть вплинути на ресурсну базу; поглиблення й широке використання різних аналітичних методів; прагнення забезпечити адекватність якісних характеристик пропонованих послуг (умов залучення) цілям вкладення клієнтів (для проведення розрахунків, заощадження, накопичення, одержання доходів і т.п.); неухильне розширення асортиментів пропонованих банківських послуг; розвиток комплексних послуг; пріоритет формування іміджу високотехнологічного й зручного банку, що пропонує широкий спектр послуг і високу якість обслуговування; розвиток технології пропозиції клієнтам гнучких рахунків і гнучких процентних ставок; тенденція до посилення прозорості ринку банківських послуг, відкритість для клієнтів широкої інформації про діяльність банку; персоніфікація клієнтів; прагнення урахувати індивідуальні потреби кожного клієнта; пошук шляхів для подальшої диверсифікації ресурсів.

Висновки до розділу I

В умовах розвитку та поглиблення інтеграційних процесів, розширення міжгосподарських зв'язків, появи форм і видів підприємництва все більш вагомую стає роль банківської системи, зокрема комерційних банків, в обслуговуванні фінансових відносин в економіці. Виконання банками їх основної функції – посередника у сфері фінансових ресурсів – потребує наявності ресурсів, які в теорії і практиці банківської справи називають банківськими.

Посилення конкуренції між різними банківськими установами відносно як залучення, так і розміщення грошових коштів визначається концентрацією банківського капіталу, орієнтацією банків на масового споживача, зростанням

їх універсалізації та вторгненням у нетрадиційні сфери обслуговування клієнтів, суттєвими зрушеннями в банківських технологіях, структурними змінами у кредитних портфелях. Загальна ефективність банківського бізнесу, як і задоволення потреб споживачів банківських продуктів, знаходиться в прямій залежності від забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.

Загальна схема механізму забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу реалізується через визначення достатності власного капіталу банку, оптимізацію залучення і запозичення коштів і визначення методів управління ресурсним потенціалом банку.

З метою забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку винятково важливого значення набуває дослідження системи показників, що характеризують капітальну базу і ресурсну базу щодо залучення коштів.

З метою забезпечення виконання політики достатності капіталу банку необхідно вирішувати такі завдання: проведення об'єктивної оцінки вартості окремих елементів власного капіталу; забезпечення максимізації формування прибутку банку з урахуванням прийнятного рівня ризику; формування ефективної політики розподілу прибутку банку; формування та ефективну реалізацію політики додаткової емісії акцій або залучення додаткового пайового капіталу.

Систематизувавши досвід використання різних методів управління залученими ресурсами на сучасному етапі розвитку банківської справи, можна виділити два рівні управління: макрорівень (головним чином в особі Національного банку України) і мікрорівень (безпосередньо комерційні банки). Крім того, на кожному рівні, використовуючи поширений у теорії менеджменту підхід, методи управління залученими ресурсами можна розділити на адміністративні та економічні.

Таким чином, забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку – це сукупність заходів та створення умов, що сприяють

здійсненню операцій, пов'язаних із процесом формування і використання ресурсного потенціалу банку, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи.

У процесі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку повинні вирішуватися такі завдання: визначення необхідної суми зобов'язань та капіталу банку для забезпечення його ефективної діяльності; дотримання оптимального співвідношення між зобов'язаннями і капіталом банку; розробка заходів з оптимізації джерел фінансових ресурсів банку; визначення ступеня відповідності системи управління зобов'язаннями і капіталу банку обраній стратегічній лінії.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

2.1. Оцінка індикаторів ринкової позиції банків щодо функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, які постають перед Україною, надзвичайно важливого значення набуває створення основ для здійснення прогресивних структурних змін в економіці, які сприяють забезпеченню стійкого і тривалого розвитку країни, зменшити залежність від сировинної кон'юнктури та в цілому сприяти підвищенню конкурентоспроможності.

Слід зазначити, що ступінь розвитку фінансової системи та її основного елемента – банківської системи, характер та ефективність грошово-кредитної політики і фінансової політики значною мірою визначають реальні можливості вітчизняної економіки при вирішенні питань стійкого і тривалого розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності, характеру участі країни в світових інтеграційних процесах.

Стійкість, прозорість і прогнозованість банківської системи дозволяють суттєво збільшити передбачливість її діяльності для інвесторів і підвищити привабливість для економічних суб'єктів. Стабільність банківської системи визначається не тільки рівнем конкурентоспроможності і тенденцією стійкого зростання, а й сукупним рівнем ризику [35, с. 49].

З огляду на це набуває актуальності дослідження індикаторів ринкової позиції банків щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку. На наш погляд, ринкова позиція передбачає визначення

основних індикаторів, за допомогою яких можна оцінити досягнутий рівень стабільності ринкової кон'юнктури щодо капіталізації, збалансованості залучених і розміщених ресурсів банку та їх достатності [65, с. 74]. Відповідно до цього пропонуються індикатори ринкової позиції банків щодо функціональної достатності ресурсного потенціалу банку (рис.2.1).

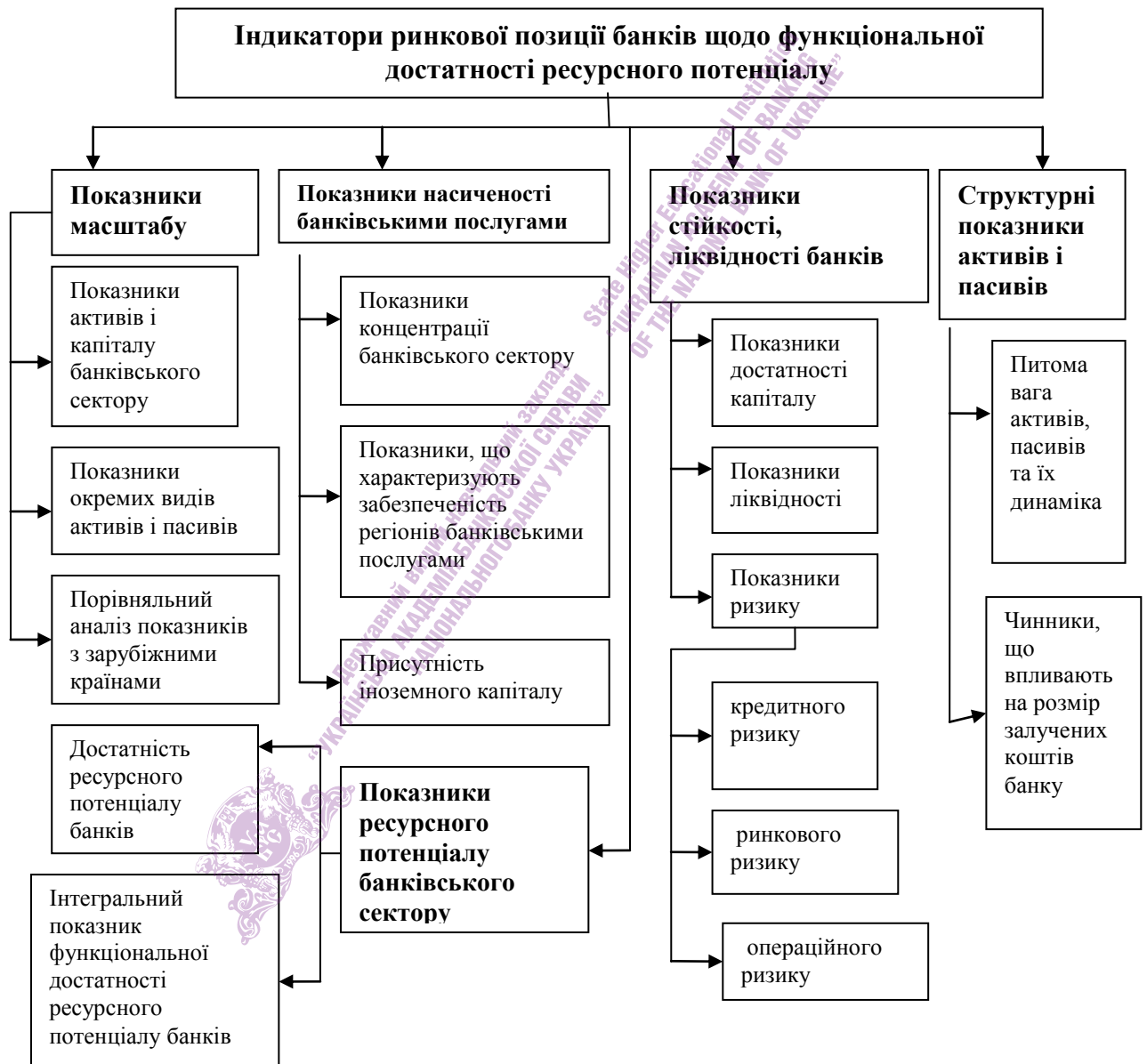

Рис. 2.1. Індикатори ринкової позиції банків щодо функціональної достатності ресурсного потенціалу

Банківська система України протягом останніх років демонструє динамічні і стабільні показники розвитку. З року в рік зростає її значення в економіці країни, вона продовжує зміцнюватись і залишатися вагомим рушієм економічного зростання в Україні.

Незважаючи на кризові події кінця 2004 року, а також уповільнення економічних процесів в Україні, у 2006 році спостерігалися позитивні тенденції в розвитку банківського сектору. За результатами 2007 року в банківській системі зафіксовані найвищі темпи приросту показників діяльності за останніх сім років [109].

Так, темпи приросту активів за 2007 рік становили 76,1% за середньорічного приросту за останні шість років 53,2%; наданих кредитів – 75,2% (59,3%), у тому числі кредитів, наданих суб'єктам господарювання, – 64,8% (49%), кредитів, наданих фізичним особам, – 97,4% (зросли у 2 рази), регулятивного капіталу – 75,6% (41%). Зобов'язання банків України у 2007 році зросли на 78% за середньорічного приросту 55%, з них кошти фізичних осіб – на 54,9% (57,5%), кошти суб'єктів господарювання – на 59,1% (41%) (рис. 2.2).

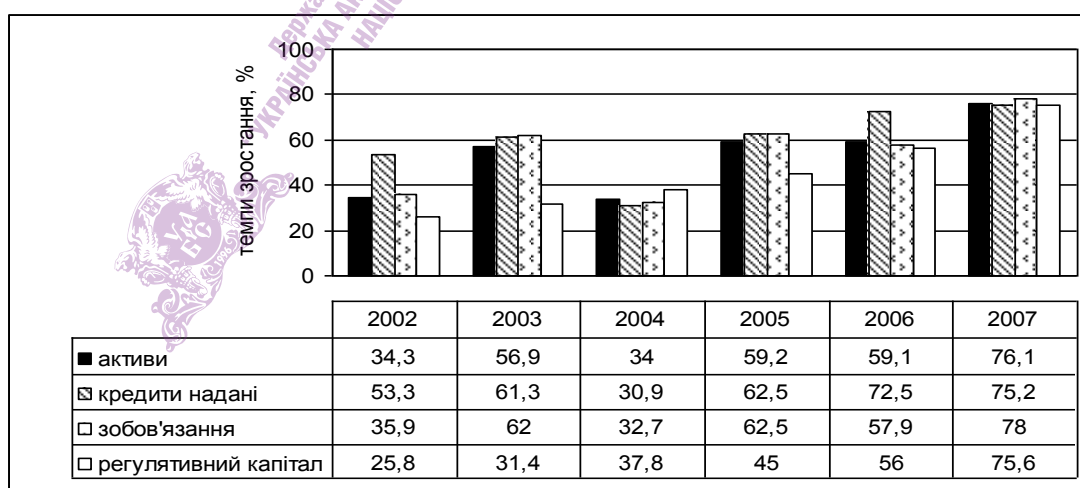

Рис. 2.2. Темпи приросту основних показників діяльності банків України, %

Про вклад банківської системи в реальний сектор економіки свідчить зростання відношення основних показників діяльності банків до ВВП (рис. 2.3).

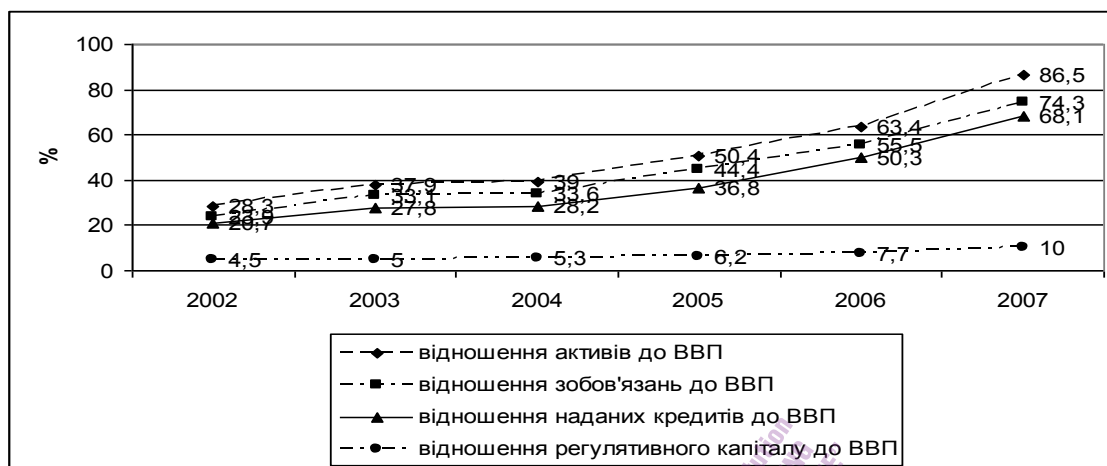

Рис. 2.3. Відношення активів, наданих кредитів, зобов'язань та регулятивного капіталу банків України до ВВП, %

У 2007 році відношення активів до ВВП збільшилося з 63% (за станом на 01.01.2007 р.) до 86,5% (за станом на 01.01.2008 р.), з них кредитних операцій – з 50% до 68,1%; зобов'язань – з 56% до 74,3%; регулятивного капіталу – з 8% до 10%. При цьому слід відзначити достатньо повільні темпи зростання капіталу банків до ВВП. Наведений факт виявляє тенденцію до слабкості банківської системи щодо забезпечення достатності ресурсного потенціалу в частині власного капіталу і свідчить про ризикованість діяльності банків України.

Слід зауважити, що у 2007 році тривала тенденція збільшення концентрації активів, зобов'язань, капіталу в банках I групи, які спроможні кредитувати великі проекти і відіграють основну роль у банківській системі та соціально-економічному розвитку України (табл. 2.1).

Так, на I групу банків припадає 64,7% активів, 67,8% наданих кредитів, 65,7% зобов'язань системи банків. Цією групою банків залучено 65,4% коштів суб'єктів господарської діяльності і 72,1% коштів фізичних осіб. Можна стверджувати, що відбувається процес монополізації ринку кредитних послуг великими банками, оскільки у 2006 році зазначений відсоток становив за кредитами суб'єктів господарювання – 23%, фізичних осіб – 38%.

Таблиця 2.1

**Розподіл банків України на групи за основними показниками діяльності за
2005-2007 рр.**

Показники	На 01.01.06р., тис. грн.	На 01.01.07р., тис. грн.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	На 01.01.08р., тис. грн.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп приросту за період 2007 року до 2006, %
1	2	3	4	5	6	7
Група 1 (найбільші банки)	12	15	3	17	2	
Загальні активи	123501883	211760824	88258941	388271099	176510275	83,4
Кредити та заборгованість клієнтів	84686862	160924568	76237706	291769384	130844816	81,3
Зобов'язання	111392981	188795624	77402643	348460958	159665334	84,5
Балансовий капітал	12108902	22965199	10856297	39810141	16844942	73,3
Група 2 (великі банки)	15	19	4	17	-2	
Загальні активи	37600802	64808091	27207289	102956220	38148129	58,9
Кредити та заборгованість клієнтів	23031444	42048423	39716979	65958569	23910146	56,9
Зобов'язання	33656581	57715430	24058849	91287655	33572225	58,2
Балансовий капітал	3944221	22965199	19020978	11668566	-11296633	
Група 3 (середні банки)	28	25	-3	34	9	
Загальні активи	27811046	29278079	1467033	61170048	21891969	у 2 рази
Кредити та заборгованість клієнтів	18552322	20543876	11991554	41866448	21322572	у 2 рази
Зобов'язання	24302765	24711463	408698	52227077	27515614	у 2 рази
Балансовий капітал	5889449	42566109	36676660	8942971	-33623138	79,0

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7
Група 4 (малі банки)	108	110	2	105	-5	
Кредити та заборгованість клієнтів	16006130	22005659	5999529	30457636	8451977	38,4
Зобов'язання	19074801	26390659	7315858	37842139	11451480	43,3
Балансовий капітал	5889449	7941637	2052188	9156597	1214960	15,3
Усього						
Кількість банків	163	169	5	173	4	
Загальні активи	213877982	340179288	126301306	599396103	259216815	76,2
Кредити та заборгованість клієнтів	142276756	245522529	103245773	430052037	184529508	75,2
Зобов'язання	188427129	297613179	109186050	529817828	232204649	78,0
Балансовий капітал	25450853	42566109	17115256	69578274	27012165	63,5

Її доходи становлять 64% сукупних доходів системи банків, а чистий прибуток – 68%. Більше половини (57%) капіталу сконцентровано також у I групі.

Як свідчать дані табл. 2.1, капітал (балансовий) банків збільшився на 63,5% і на 01.01.2008 р. становить 69,6 млрд. грн.

Протягом 2007 року продовжувалося зростання ресурсної бази банків, стабільність і достатність якої є однією з необхідних передумов оцінки ринкової позиції банків щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків та ефективного функціонування банків та їх фінансової стійкості.

За 2007 рік зобов'язання банків України збільшилися на 78% і на 01.01.2008 р. становили 529,2 млрд. грн., в т.ч. нерезиденти – 29,1% від зобов'язань. Збільшення зобов'язань банків відбулось, в основному, за рахунок

коштів фізичних осіб – 163,5 млрд. грн., або на 30,9%, строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків, – 154,4 млрд. грн., або на 29,1%, коштів суб'єктів господарювання – 112,0 млрд. грн., або на 21,1%.

Слід зазначити, що у 2007 році міжбанківські кредити посіли друге місце за значущістю серед джерел формування ресурсної бази банків після коштів фізичних осіб, витіснивши кошти суб'єктів господарювання. В основному зазначений процес відбувся за рахунок інтенсивного залучення банками з іноземним капіталом коштів від материнських банків.

Очевидно, що банківський капітал є важливим показником при визначенні достатності ресурсного потенціалу банків і характеризує фінансову стійкість окремого банку і банківської системи загалом. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню капіталу, залежить їх спроможність активно здійснювати банківські операції та надавати послуги, їх ринкова позиція та місце і роль у процесах економічних перетворень і подальшого розвитку економіки країни на ринкових засадах.

Протягом 2007 року банки продовжували активно нарощувати свою капітальну базу. Серед основних тенденцій розвитку банківської системи у 2007 році варто відзначити найбільше за роки існування вітчизняної банківської системи зростання регулятивного капіталу банків – на 31,1 млрд. грн., або на 75,6% – до 72,3 млрд. грн. (9,7 млрд. євро), що становить 10% ВВП.

Зростання капіталу банків відбулося в основному за рахунок збільшення сплаченого зареєстрованого статутного капіталу – на 16,6 млрд. грн., або на 63,2%, загальних резервів, резервного фонду та інших фондів банків – на 2,1 млрд. грн., або на 44,0% та результату переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів у портфелі банку на продаж та інвестицій в асоційовані компанії – на 2,6 млрд. грн., або на 47,2%.

Власний капітал банків має таку структуру. Сплачений зареєстрований статутний капітал становить 61,4% капіталу; дивіденди, спрямовані на

збільшення статутного капіталу – 0,4%; емісійні різниці – 4,6%; загальні резерви, резервний фонд та інші фонди банків – 9,6%; результат минулих років – 2,4%; результат поточного року – 10,1%; результат переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів у портфелі банку на продаж та інвестицій в асоційовані компанії – 11,5%.

Поглиблення конкуренції в банківській системі, вимагає від банків поглиблення процесу капіталізації банків та виконання ними трансформаційної функції посередника, що в свою чергу впливає на стабільність та достатність ресурсного потенціалу.

Трансформаційну функцію банку німецький дослідник Г. Асхауер визначає як:

- трансформацію строків – перетворення короткострокових грошей у довгострокові;
- трансформацію розмірів грошових сум – перетворення великої кількості дрібних вкладів у незначну кількість кредитів;
- трансформацію ризиків – банки, виступаючи посередниками між вкладниками грошей і позичальниками, трансформують ризик вкладників, знижуючи його [34].

Американський дослідник Р. Габбард розглядає функцію банків як посередників наступним чином:

- забезпечення взаємодії вкладників і позичальників, тобто акумуляцію коштів багатьох невеликих вкладників для надання кредитів позичальникам;
 - зменшення ризику, забезпечення ліквідності та інформації.
- Оскільки посередники працюють з великою кількістю вкладників і позичальників, то вони мають набагато кращі можливості диверсифікації ризику, ніж індивідуальний інвестор [43].

Відповідно до того, що залучення коштів від фізичних і юридичних осіб українськими банками відбувається на короткострокових засадах, специфіка

національного банківського законодавства та бурхливий приток іноземного капіталу, спричиняє єдиний вихід для малих і середніх банків щодо ефективної організації бізнесу – підвищення рівня концентрації капіталу, передусім на основі злиття і поглинання банків. У результаті кількість самостійних банків скорочується. Особливо виразно це проявляється в країнах, де процеси концентрації банківського капіталу розвиваються найактивніше. Так, у США в 1993-2005 рр. кількість банків зменшилася на 3935 (або більше ніж в 1,5 рази) [199]. Банківський сектор Великобританії у 1990-х роках скоротився майже вдвічі. Зазначена тенденція спостерігається і в Україні: так, за 1992-2005 рр. кількість банків, що припинили свою діяльність, дорівнює 118 [8, с. 69].

У найближчі три роки в Україні очікується суттєве скорочення кількості юридично самостійних банків. Це зумовлене змінами в Законі України «Про банки і банківську діяльність», якими передбачено створення нових банків лише у формі відкритих акціонерних товариств та кооперативних банків і підвищення вимог щодо мінімальних розмірів їх статутного капіталу – до 10 млн. євро [124]. Діючі банки, створені як ЗАТ і товариства з обмеженою відповідальністю, повинні змінити свою організаційно-правову форму на відкрите акціонерне товариство і сформувати впродовж наступних трьох років статутний капітал у розмірі не менше 10 млн. євро.

Про гостроту цієї проблеми для банківської системи України та обставина, що станом на 01.08.08 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 180 банків, у тому числі: 148 банків (82,2% загальної кількості діючих банків) – акціонерні товариства (з них: 106 банки (58,9%) – відкриті акціонерні товариства, 42 банки (23,3%) – закриті акціонерні товариства), 32 банки (17,8%) – товариства з обмеженою відповідальністю, і лише 72 банки (42,9%) мали статутний капітал у розмірі 10 млн. євро і більше (додаток Б, табл. Б1) [31]. Порівняно з попереднім, 2006 роком кількість банків із розміром статутного капіталу 10 млн. євро не змінилася.

У Росії у період криз 1995-го і 1998 років відбулось різке зменшення кількості банків; багато з них припинили своє існування або ж були поглинуті більшими банками. Тенденція збереглася і в після кризовий період: із 01.01.1999 р. по 01.01.2005 р. банківська система Росії скоротилася на 198 банків, у 2005 році – на 46 банків, а впродовж 2006 року – на 64 банки [111]. Це зумовлене передусім невідповідністю банків критеріям вступу в систему страхування вкладів фізичних осіб.

Водночас зменшення кількості самостійних банків супроводжується активним збільшенням філійної мережі діючих банків. У США за 12 місяців (червень 2003 - червень 2004 року) чисельність кредитних інститутів скоротилася на 194, але при цьому виникло 1,59 тис. нових офісів банківських установ з операціями із депозитами. За станом на кінець жовтня 2006 року 7450 банків країни мали 67 533 відділень.

Очевидно, що ці процеси активно розвиваються в Україні. На 01.02.2006 р. тут діяло 160 банків, які мали 1 517 філій і 16 025 відділень. Найрозвинутіша мережа філій – в областях із низьким рівнем концентрації банків. Так, на 01.02.2006 р. в 10 із 25 областей країни не було банків – юридичних осіб, а три області (Закарпатська, Івано-Франківська та Сумська) мали лише по одному юридично самостійному банку. Водночас на їх території діяло 511 філій (33,7% загальної їх кількості) і 4 931 (30,8%) відділень банків, тоді як у м. Києві та Київській області, де рівень концентрації банків найвищий, на цю дату діяло 90 самостійних банків (54,2% загальної їх кількості) і лише 159 філій (10,5%) та 1809 (11,3%) відділень. Найрозвинутішу мережу філій серед областей із невеликим рівнем концентрації банків мала Донеччина (70,7%). За цей час обсяги депозитів малих банків зменшилися більш ніж у 2,1 рази (із 306,55 млрд. до 142,65 млрд. доларів), а депозитів великих банків, навпаки, зросли більш ніж утричі (з 1 804,94 млрд. до 5 446,92 млрд. доларів). Упродовж 12 місяців – із червня 2003-го по червень 2004 року – обсяг депозитів у дрібних банках США збільшився несуттєво – з 1,118 трлн.

до 1,120 трлн. доларів, тоді як обсяги депозитів у великих банках за цей час збільшились істотно – з 4,014 трлн. до 4,345 трлн. доларів, із яких 28 млрд. доларів отримано завдяки поглинанню дрібних інститутів [74, с. 14–15].

Надмірна концентрація капіталу банків спостерігається у м. Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Харкові. У м. Києву наприкінці 2002 року у м. Києві було сконцентровано 85 із 157 діючих банків країни, що становило більше половини всіх банківських установ [28, с. 149–150].

У 2007 році частка банків, що сконцентрували свою діяльність у Києві та Київській області, становила 105 банків (61,1%), тоді як у Харківській області – лише 11 банків (6,4%) (додаток Б, табл. Б2) [31]. Відповідно 66,7% статутного банківського капіталу припадало на Київ та Київську область [31]. В середньому на інші області припадало всього 2,37% статутного капіталу. Такі області, як Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Тернопільська, Миколаївська, Рівненська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, взагалі не мають банків – юридичних осіб, що свідчить про непропорційний розподіл ресурсного потенціалу банків за регіонами. Тому, на наш погляд, державна політика щодо розвитку банківської системи повинна бути націлена на пропорційність розподілу банківських установ та запобіганню ситуації вимивання ресурсів із регіонів.

Посилення позицій великих банків характерне і для банківських систем європейських країн. Наприкінці 1990-х років у чотирьох найбільших країнах Єврозони (Франція, Італія, Німеччина, Іспанія) 5% найбільших банків (загальні активи яких перевищували 10 млрд. євро) зосереджували від 52 до 71% сукупних банківських депозитів і від 56 до 77% наданих кредитів [199].

У Мексиці сьогодні шість найбільших фінансових інститутів контролюють 90% ринку банківських послуг, причому контрольні пакети п'яти з них знаходяться у власності іноземного капіталу. Аналогічна ситуація й у Венесуелі, де чотири найбільших банки контролюють 53% всіх банківських активів країни.

У Росії поведінка декількох десятків великих банків є близькою до поведінки монополістів. Вони мають змогу вести бізнес з урахуванням своїх монопольних переваг, що в результаті призводить до алокативної неефективності і втрат для суспільства в цілому.

Водночас для ряду постсоціалістичних країн характерна низька участь банківської системи у формуванні ВВП (табл. 2.2) [106].

Таблиця 2.2

Участь банківської системи у формуванні ВВП, на початок року

Країни	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Активи банківського сектору в розрахунку на один банк							
Україна, млрд. грн.	0,26	0,33	0,43	0,67	0,88	1,35	2,00
Росія, млрд. руб.	1,80	2,39	3,23	4,38	5,71	6,92	11,8
Активи банківського сектору, % від ВВП							
Україна	23,5	24,9	30,0	39,5	41,0	52,6	74,9
Росія	32,3	35,0	38,2	42,2	42,5	45,1	52,8
Власний капітал у розрахунку на один банк							
Україна, млрд. грн.	0,04	0,05	0,05	0,08	0,11	0,15	0,25
Росія, млрд. руб.	0,23	0,34	0,45	0,64	0,76	0,88	1,43
Власний капітал банківського сектору, % від ВВП							
Україна	3,8	3,9	4,3	4,8	5,3	6,0	10,0
Росія	3,9	5,1	5,4	6,2	5,6	5,7	6,4

Як бачимо, рівень концентрації банківського капіталу впливає на масштаби і темпи розвитку економіки країн та ефективність функціонування їх банківського сектору. Тому нагальною проблемою функціонування сучасних банківських систем є необхідність оцінки і регулювання рівня концентрації банківського капіталу.

Концентраційні процеси в банківській системі не завжди відбуваються адекватно розміщенню клієнтів, партнерів по бізнесу з географічної точки зору.

При цьому, відбувається розпорошення прав власності, особливо при переданні в управління банкам державних пакетів акцій підприємств,

одночасно з проведенням операцій кредитування та управління станом дебіторсько-кредиторської заборгованості [109, 133].

У своїй діяльності Національний банк України приділяє достатньо уваги саме проблемам капіталізації та нарощування як статутного капіталу банків, так і інших складових власних коштів комерційних банків. Тому постає питання про визначення рівня їх капіталізації для підвищення достатності ресурсного потенціалу банків.

Поняття «капіталізація» вживається у економічній літературі з різних точок зору.

У словнику термінів ринкової економіки капіталізація визначається у декількох аспектах:

- капіталізація розглядається як перетворення доданої вартості в капітал, тобто використання її на розширення виробництва;
- капіталізація – це процес формування фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій, заставних листів іпотечних банків, інших цінних паперів;
- капіталізація – це процес реалізації майна підприємства з метою збільшення грошового капіталу [150, с. 109].

Д. Розенберг розглядає поняття капіталізації як суму всіх грошей, інвестованих у фірму її власниками; сумарні пасиви [137, с. 48].

Р. Кох визначає процес капіталізації як: «Оцінка вартості компанії, акції якої вільно котируються на фондовій біржі, шляхом добутку ринкової ціни акцій на їх загальну кількість в обігу» [92, с. 129].

У «Енциклопедії банківської справи» капіталізація – це спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу банку (реінвестування чистого прибутку); метод оцінки вартості майна підприємства, фірми за розміром доходу, прибутку, який вони отримують [61, с. 277].

У тлумачному словнику за редакцією О. Островської капіталізація – це структура капіталу компанії та віднесення витрат у звітному періоді до довгострокових активів [114, с. 188].

В економічній літературі також капіталізація поділяється на реальну та фіктивну. А. Гриценко зазначає: «слід чітко розрізняти поняття реальної та фіктивної капіталізації банків. Перша полягає в перетворенні реальної вартості в капітал, а капіталізація фіктивна пов'язана з представленням вартості в цінних паперах і повинна відрізнятися від реальної теоретично» [116, с. 43].

В цілому, можна погодитися з думкою В. Коваленко, що основними напрямками вирішення проблеми капіталізації та концентрації банківського капіталу є:

- формування оптимальної структури капіталу банків, зокрема в частині джерел формування і використання субординованого боргу;
- розробка комплексу обмежень у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни;
- впровадження передового досвіду у банківську систему: новітніх технологій ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення;
- впровадження пільгового оподаткування прибутку, що спрямовується на збільшення банківського капіталу;
- створення належної нормативної бази щодо процедури злиття і поглинання банківських установ без адміністративного тиску на основі об'єктивних економічних потреб [79, с. 53].

Виважена політика держави щодо розвитку банків не лише стимулюватиме їх довгострокові проекти, а й сприятиме досягненню стратегічної цілі розвитку банківської системи – збільшення капіталізації.

Якщо порівняти результати діяльності банків України, колишніх республік СРСР і соціалістичних країн – сусідів та інших країн (додаток В), які перебувають на етапі реформування своїх фінансово-банківських систем або лише завершили цей процес, можна сказати, що є певні позитивні зміни у капіталізації банківського сектору України, зростає рентабельність його діяльності. Проте середній індекс фінансової сили вітчизняних банків –

найнижчий серед цих країн: лише 8,3 (із максимально можливого значення 100) [195]. На нашу думку, однією з вагомих причин такого становища є значна частка проблемних кредитів у портфелі банків – вона була найбільшою серед цих країн у 2002-2005 рр.

Капітал банки нарощують, як правило, кількома класичними способами. Проте реальна множина цих варіантів в Україні доволі обмежена. Так, не стали надійним джерелом нарощування статутного капіталу порівняно незначні чисті прибутки банків. Стратегія капіталізації шляхом злиття і поглинання у банківському секторі поки що є більше теоретично можливою. Збільшення зацікавленості у виході на фінансовий ринок зовнішніх інвесторів відкриває значні можливості розвитку банків, проте об'єктами уваги стають насамперед міцні банки з розгалуженою мережею філій, розвинутою клієнтською базою й з установленим іміджем стійкості фінансової установи [159, с. 266]

Прихильники політики притоку іноземного капіталу вважають, що присутність іноземних банків буде позитивним фактором для розвитку банківської системи, оскільки підвищить рівень конкуренції, забезпечить надходження інвестицій, поліпшить обслуговування економіки України. Проте результати впливу іноземних банків на українську економіку і банківську систему недостатньо досліджені [116, с. 40].

Законодавчою базою присутності іноземного капіталу в банківській системі виступають ст. 22-25 Закону України «Про банки і банківську діяльність», відповідно до яких на території України можуть створюватися банки з іноземним капіталом. У листопаді 2006 року Верховна рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність», яким регулює порядок здійснення філіями іноземних банків банківської діяльності і містить винятковий перелік умов, за яких іноземний банк має право на відкриття в Україні своєї філії [124].

В Україні банком з іноземним капіталом визнається банк, в якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 відсотків.

Згідно з чинним законодавством нашої країни, для відкриття дочірнього іноземного банку слід інвестувати 10 млн. євро – мінімальну суму, необхідну для відкриття банку в Україні, що є достатньо привабливою пропозицією для іноземних інвесторів [124].

Для того щоб визначитися з ефективністю іноземного капіталу в банківській системі України, доцільно проаналізувати передумови, які спонукають до відкриття внутрішнього банківського ринку [157, с. 182–189].

1. Стимулювання іноземних інвестицій. Прихід іноземних банків – це прямі іноземні інвестиції в банківський сектор. Іноземні інвестиції повинні виступати одним із джерел зростання та провідником міжнародних інвестицій як для банківського сектору, так і для економіки в цілому.

2. Підвищення міжбанківської конкуренції. Вихід на внутрішній ринок іноземних банків посилює конкуренцію в боротьбі за клієнтів. Наслідками конкуренції має стати підвищення якості послуг, що надаються, зниження відсоткових ставок, підвищення ефективності фінансового посередництва.

3. Впровадження іноземних технологій і стандартів. Проникнення іноземних банків і посилення конкуренції спричиняє зростання різновидів та якості банківських послуг.

4. Створення стабільної банківської системи. Слід зазначити, що експансія іноземного капіталу на національний ринок має перелік наслідків, які можна вважати негативними.

1. Збільшується питома вага іноземних банків, що призводить до скорочення національних банківських установ. Це відбувається в результаті погіршення якості активів та кредитних портфелів. Потенційні вкладники переходять до іноземних банків у пошуку дешевих грошей. Під час нестабільності банківського сектору відбувається переміщення вкладників і

корпоративних клієнтів в іноземні банки, що зменшує ресурсну базу та розміри місцевих банків. Контроль над банківським сектором поступово переходить до нерезидентів, що і спостерігалось в Центральній і Східній Європі.

2. Привабливість місцевих ринків для іноземних банків викликана максимізацією отримання прибутку.

3. Першим напрямком розвитку банківського бізнесу виступає обслуговування міжнародних компаній. Обслуговування міжнародних компаній обґрунтовує присутність іноземних банків на місцевому ринку, тобто можна сказати, що вони направляються за своїми корпоративними клієнтами. Обслуговування внутрішнього ринку залишається на другому місці.

4. На внутрішній ринок приходять переважно крупні іноземні банки, що обґрунтовується декількома факторами. По-перше, великі іноземні банки змушені диверсифікувати власні ризики. Диверсифікація на міжнародному ринку відбувається як між ринками, так і між країнами. По-друге, великі банки мають специфічну клієнтську базу. Її становлять переважно транснаціональні корпорації. Тому для повноцінного обслуговування міжнародних компаній банк повинен розширювати географію діяльності і надавати послуги там, де є зацікавленість клієнта. По-третє, для відкриття дочірнього банку або філіалу необхідні значні капітальні витрати [157, с. 182–189].

Таким чином, експансія іноземного капіталу на внутрішній ринок передбачає розшарування національного впливу за кордоном. Для великого іноземного банку регіон може мати стратегічний пріоритет в силу географічних або політико-культурних факторів. Прикладом цього є проникнення банківського капіталу Німеччини у Східну Європу або скандинавських банків у колишні республіки Прибалтики [71, с. 136–137].

Можна стверджувати, що в цілому за факторами присутності іноземного капіталу в національній банківській системі немає значного негативного впливу на забезпечення достатності ресурсного потенціалу. Інша річ полягає у

визначенні якісних характеристик цього впливу на формування ресурсної бази та визначення критеріїв достатності капітальної бази банківської системи.

Слід зазначити, що питома вага іноземного капіталу на вітчизняному банківському ринку вимірюється часткою банків з іноземним капіталом у загальній кількості банків України, а також участю в активах, кредитних вкладеннях, депозитах.

Протягом 2007 року спостерігається збільшення кількості банків з іноземним капіталом з 35 до 47, з них 17 банків – зі 100% іноземним капіталом. За станом на 01.01.2008 р. іноземний капітал в Україні представлений 23 країнами [109]. Найбільшу частку в загальній сумі іноземного капіталу становить капітал Австрії (20,3%), Франції (12,5%), Кіпру (20,3%), Росії (9,7%), Нідерландів (8,2%), Швеції (6,1%), Польщі (7,9%). Окремі дані придбання українських банків (або часток їх акцій) іноземними інвесторами в 2004-2007рр. наведено у додатку Д [109].

У 2007 році частка іноземного капіталу в зареєстрованому статутному капіталі банків України збільшилася до 35%.

Розглянемо ефективність присутності іноземного капіталу в банківській системі з точки зору забезпечення достатності ресурсного потенціалу банків за параметрами власний капітал банків, залучені і запозичені кошти.

Основні показники діяльності банків з іноземним капіталом у 2007 році в процентах до системи банків склали: загальні активи – 48,7%; надані кредити – 49,5%; зобов'язання – 49,2%, регулятивний капітал – 35,2%.

У 2006 році зобов'язання банків з іноземним капіталом збільшилися на 91,5 млрд. грн. і на 01.01.2007 р. становили 138,1 млрд. грн., або 46,4% від зобов'язань усіх банків України (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Зобов'язання іноземних банків за видами залучення коштів станом на 01.01.2007 р.

Значна частка зобов'язань цих банків, а саме строкових вкладів (депозитів) інших банків і кредитів, що отримані від інших банків, зумовлена отриманням ресурсів від материнських банків.

Домінуючим напрямком активної діяльності банків з іноземним капіталом, як і в банківській системі України, є кредитування. Кредитний портфель банків з іноземним капіталом протягом 2006 року збільшився на 85,4 млрд. грн. і на 01.01.2007 р. становив 123,4 млрд. грн., або 45,7% загального обсягу кредитів, наданих по банківській системі України.

При цьому слід зауважити, що структура кредитів, наданих банками з іноземним капіталом, суттєво не відрізняється від структури наданих кредитів по банківській системі (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Надані кредити іноземних банків за суб'єктами кредитування станом на 01.01.2007 р.

За результатами діяльності за 2006 рік банки з іноземним капіталом мали значно вищу, ніж в цілому по банківській системі, рентабельність активів і капіталу (табл. 2.3) [31, 109].

Таблиця 2.3

Прибуток та рентабельність банків в Україні у 2006 році

Показники	Банки з іноземним капіталом	Банківська система України	Відхилення (+,-)
Прибуток, млрд. грн.	1,8	4,1	-2,3
Рентабельність активів,%	2,48	1,68	0,8
Рентабельність капіталу,%	23,82	13,52	10,3

У 2006 році банки з іноземним капіталом отримали прибуток у розмірі 1,8 млрд. грн., або 43,5% від суми прибутку в цілому по банківській системі (за 2005 рік – 0,4 млрд. грн. або 19,7%). Таким чином, можна стверджувати, що ефективність діяльності банків з іноземним капіталом на ринку банківських послуг України є достатньо високою. Зазначені високі показники рентабельності досягнуті за рахунок зниження витрат на ведення банківського бізнесу.

Слід звернути увагу на те, що привабливість банківського сектору України для інвесторів зростає, оскільки його структура набула більш стійкого стану. Відповідно до дослідження, проведеного Standard & Poor's та Агентством фінансових ініціатив, індекс прозорості (середній показник розкриття інформації) у 2007 році за 30 найбільшими банками України становив 41% (табл. 2.4) [70].

Як видно з табл. 2.4, розкриття інформації за певними сегментами різний. Для порівняння десять найбільших банків світу (Deutsche Bank, ING, «ABN Amro», USBC, Bank of America, «Citi – group Inc», «JP Morgan Chase», UBS, Royal Bank of Scotland, «Credit Suisse Group» – відповідно до зайнятого місця) за 2006 рік отримали середній бал прозорості 78,5% [70].

Таблиця 2.4

Фактори оцінки транспарентності банків України

Група банків	Фактори оцінки							
	Загальний бал, %		Структура власності і корпоративна структура		Фінансова і операційна інформація		Склад і процедури роботи ради директорів і менеджменту	
	2006р.	2007р.	2006р.	2007р.	2006р.	2007р.	2006р.	2007р.
30 найбільших банків	42	41	45,0	42,1	52,3	44,7	23,5	26,2
Банки з вибірки, що випускали облігації протягом 2005 р. і 1-го кварталу 2006 р.	49,50	-	54,0	-	54,4	-	31,2	-
У тому числі банки, що випускали єврооблігації	52,13	-	58,8	-	56,6	-	32,6	-

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема присутності іноземних банків та їх філій у вітчизняній банківській системі залишається дискусійною й неоднозначною. Подальший розвиток вітчизняної банківської системи відбуватиметься в рамках загальних процесів глобалізації світової економіки. Наявність відповідного законодавчого забезпечення приходу та функціонування іноземного банківського капіталу в Україні позитивно впливатиме на формування ресурсного потенціалу банківської системи відповідно до міжнародних стандартів.

Якщо розглядати напрямок підвищення рівня капіталізації банків за рахунок вкладень великих вітчизняних підприємств – акціонерів банків, то інвестиції у банки на сьогодні ще не стали пріоритетним напрямком їх бізнесу. Причинами цього є низький рівень розвитку фондового ринку, малодоступність зрозумілих і достовірних оцінок надійності банків та результатів їх діяльності,

невисока ліквідність і незначна дохідність акцій, а також те, що до участі в акціонерному капіталі банків не заохочуються малі підприємства та населення.

Зобов'язання банків відіграють велику роль у забезпеченні функціональної достатності ресурсного потенціалу банків (рис. 2.6).

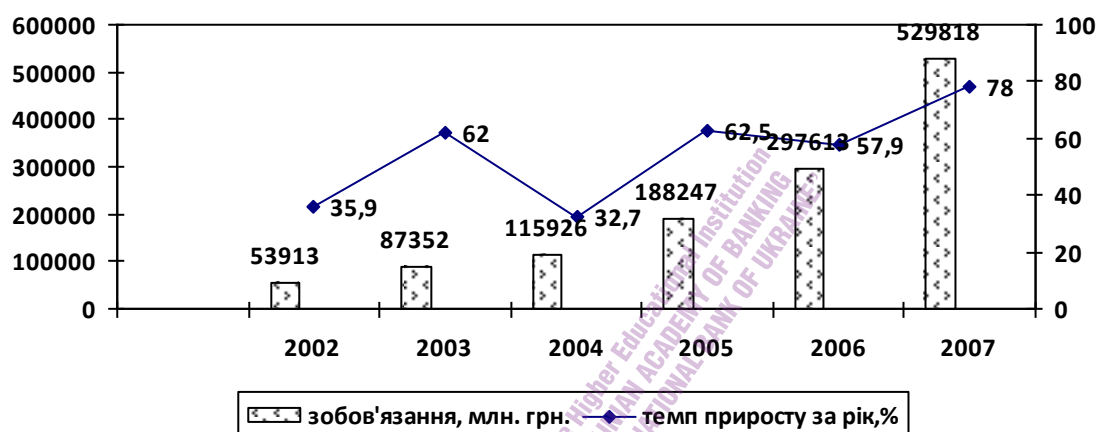

Рис. 2.6. Динаміка зобов'язань банківської системи України за період з 01.01.2001 р. по 01.01.2008 р.

Протягом звітної періоду продовжувалося зростання ресурсної бази банків України, що супроводжувалося структурними змінами в зобов'язаннях банків.

При аналізі структури і динаміки ресурсної бази банків можна зробити висновок, що потенційним джерелом нарощування їх ресурсного потенціалу можуть стати кошти населення. У 2007 році кошти фізичних осіб становили 163,5 млрд. грн. (30,9% від зобов'язань), кошти суб'єктів господарювання – 112 млрд. грн. (21,1%), строкові вклади (депозити) інших банків і кредити, отримані від інших банків, – 154,4 млрд. грн. (29,1%) [31]. Можна сказати, що кошти фізичних осіб у 2007 році зростали вищими темпами, ніж кошти суб'єктів господарювання (рис. 2.7).

Про підвищення довіри населення до національної банківської системи свідчить постійне зростання депозитів населення в банках. Кошти фізичних осіб у 2007 році зросли на 54,9%, або на 57,4 млрд. грн. (у 2006 році – на 46%, або на 33,5 млрд. грн.), із них кошти фізичних осіб до запитання зросли на 56%,

строкові – на 54%, частка строкових коштів фізичних осіб скоротилася з 77,5% до 77,2%, частка коштів до запитання – відповідно збільшилася з 22,5% до 22,7% [31].

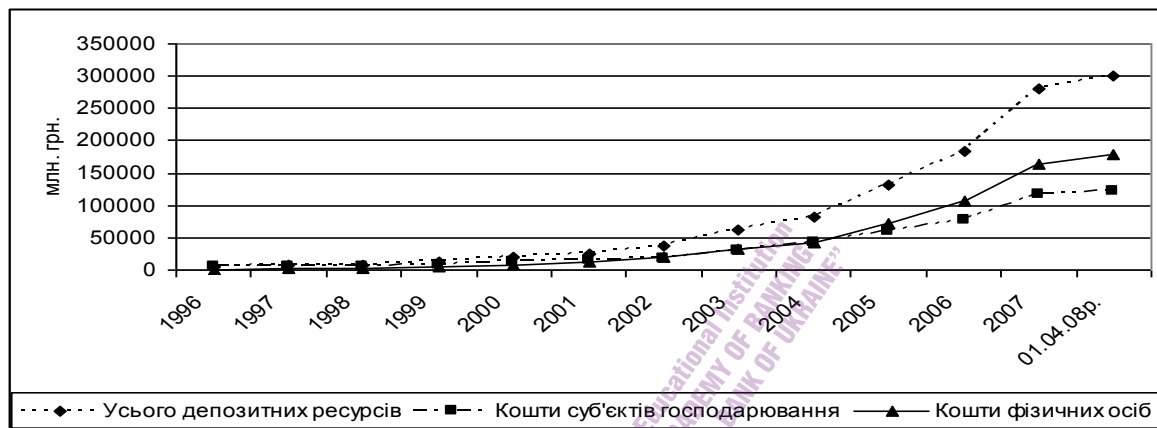

Рис. 2.7. Депозити суб'єктів господарювання та фізичних осіб у банках країни за період 1996-2007 рр.

Досягнувши у квітні 2002 року рівня 13,36 млрд. грн. і вперше практично зрівнявшись із обсягом коштів юридичних осіб, обсяг вкладів населення динамічно зростає. Вклади – доволі дорогі ресурси, але вони надають банківській системі можливість реалізовувати відносно більш довгострокові проекти. До цього ж вартість цих ресурсів зменшується в міру зниження рівня процентних ставок за депозитами. На нашу думку, банкам було б доцільно розробити стратегію трансформації заощаджень у довгостроковий акціонерний капітал. Для реалізації такої стратегії держава повинна запровадити відповідну нормативно-правову базу, яка захищатиме інтереси дрібних акціонерів і гарантуватиме збереження від інфляції вкладених коштів. Майбутні акціонери, вклавши таким чином свої кошти, отримують стабільний і гарантований прибуток. Водночас фізичні особи – акціонери зможуть як заставу використовувати акції банків, ліквідність яких забезпечуватиметься самими банківськими установами. Це дасть банкам змогу з мінімальними ризиками значно розширити спектр послуг для приватного сектору. В цілому це

сприятиме підвищенню рівня функціональної достатності ресурсного потенціалу, а також розвитку інструментів фондового ринку.

Зазначимо, що одним із джерел формування ресурсного потенціалу банків виступають кошти інвесторів, укладені в довготермінові незабезпечені боргові зобов'язання банку (облігації, сертифікати) (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Структура цінних паперів у портфелі банків у 2005-2007 роках

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	темпи зростання (зменшення),% 2007 рік до	
				2005 р.	2006 р.
1. Цінні папери, крім акцій у портфелі банку	10874,1	10523,4	22739,6	у 2 рази	у 2 рази
- торговий портфель	242,1	1847,5	4528,1	у 18 разів	у 2,5 рази
у національній валюті	242,1	1821,8	4528,1	у 18 разів	у 2,6 рази
в іноземній валюті	-	25,7	-	-	-
- на продаж	5816,7	5945,8	12817,0	у 2,2 рази	у 2 рази
у національній валюті	5751,9	5945,8	12817,0	у 2,2 рази	у 2 рази
в іноземній валюті	64,7	-	-	-	-
- до погашення	4815,4	2730,1	5394,4	112	в1,9 рази
у національній валюті	4814,1	2729,5	5394,4	112	
в іноземній валюті	1,3	0,5	-	-	-
2. Акції в портфелі банку та інші форми участі в капіталі	3452,8	3951,9	5930,2	172	170
Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком	3303,7	3570,5	5239,2	158,5	150
- торговий портфель у національній валюті	476,6	2198,8	3553,3	у 7,5 раз	160
- на продаж у національній валюті	2827,1	1371,7	1685,9	59,6	122,9
Інвестиції в асоційовані компанії	149,1	381,4	691	у 4,6 рази	181

Як свідчать дані табл. 2.5, із-за нерозвиненості вітчизняного ринку боргових зобов'язань ця частка пасивів банківських установ залишається незначною і має тенденцію до зниження: у 2007 році вона скоротилася порівняно з 2006 роком на 2,7%.

Зросла частка акцій в портфелі банку та інші форми участі у капіталі в 2007 році порівняно з 2005 роком – на 72%.

Слід зазначити, що забезпечення прибуткової діяльності виступає необхідною умовою фінансової стійкості та якісного розвитку банків для підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу банків в частині капіталізації та розширення спектру банківських послуг.

Банківська система у 2007 році отримала найбільший за всі роки існування вітчизняної банківської системи обсяг прибутку – 6,6 млрд. грн., що в 1,6 рази більше, ніж за 2006 рік, та у 12 разів більше від прибутку 2001 року (рис. 2.8).

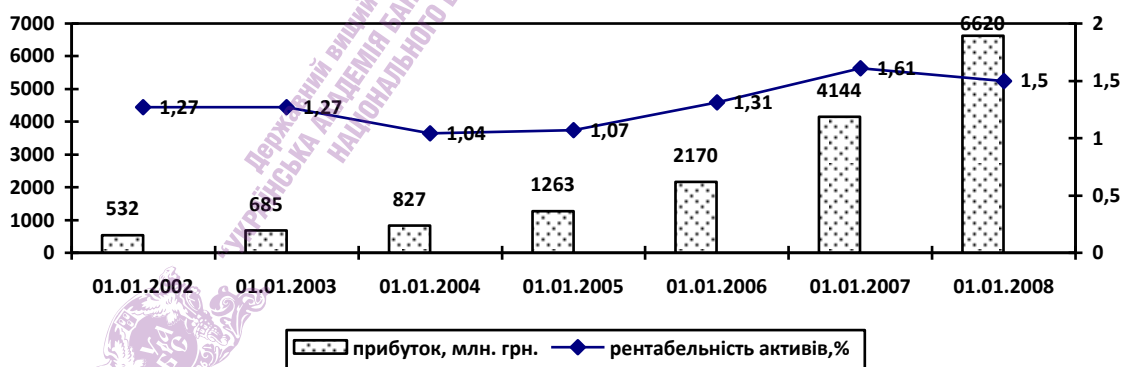

Рис. 2.8. Динаміка прибутку та рентабельності активів за період 2001 – 2007 рр.

Станом на 01.01.2008 року рентабельність активів становила 1,5%, рентабельність капіталу – 12,67%. Зростання прибутку банків викликане збільшенням доходів у 2007 році порівняно з 2006 роком на 63,7%, вони склали 68,2 млрд. грн. Збільшення доходів здійснювалося в основному за рахунок зростання процентних доходів – на 20,6 млрд. грн. (або на 68%) і комісійних

доходів – на 4,1 млрд. грн. (49,7%). У структурі процентних доходів основне місце посідають процентні доходи за кредитами.

Якщо розглянути витрати, що понесли банки у 2007 році, то вони зросли на 64,2% і досягли станом на 1 січня 2008 року 61,6 млрд. грн. Збільшення витрат банків відбулося за рахунок зростання процентних витрат – на 12 млрд. грн. (46,5% від суми витрат) і загальних адміністративних витрат – на 6,7 млрд. грн. (30,6%). В цілому темпи зростання доходів банків випереджають темпи зростання витрат, що є позитивним моментом і впливає на прибутковість банківської діяльності.

Таким чином, відповідно до визначення ринкової позиції банків щодо рівня забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу слід проаналізувати ступінь капіталізації, концентрації банківської системи, рівня і структури зобов'язань, а також системоутворюючих складових, що його забезпечують. Забезпечення достатності ресурсного потенціалу банківської системи проявляється через реалізацію стратегічних цілей та пріоритетів розвитку банківської системи, які полягають у розширенні ресурсної бази, підвищення рівня капіталізації та ефективності вітчизняних банків.

2.2. Обґрунтування розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу на основі нормативних значень

Протягом останнього часу стан економіки України стабілізувався, намітилися певні тенденції до позитивних зрушень та зростання. Проте як окремі банки, так і вся банківська система України в цілому все ще працюють у складних умовах з високими ризиками. Тому відбувається постійний пошук ефективних методів і механізмів управління та визначення рівня функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

Роль ресурсів у стратегічному менеджменті принципово важлива не тільки тому, що без них суб'єкт не досягне стратегічної мети, а й тому, що економічна ефективність та мобільність банку певною мірою визначається вмінням розпорядитися ними.

Слід зазначити, що аналіз ресурсного потенціалу банку на практиці ускладнюється різноманітністю і несистемністю інформації про його стан. При цьому фінансова звітність, що складається банківськими установами, виступає підґрунтям для поглибленого і всебічного вивчення ресурсного потенціалу.

Для визначення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку важливе місце посідає інформаційне забезпечення. Тому для організації інформаційного забезпечення щодо визначення функціональної достатності ресурсного потенціалу та прийняття відповідних управлінських рішень доцільне таке групування активів, зобов'язань та капіталу (табл. 2.6) [171, с. 216]

Таблиця 2.6

Групування інформації про активи і пасиви для визначення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку

Активи банку	Пасиви банку
Високоліквідні активи (готівкові кошти та банківські метали; кошти до запитання в НБУ; кошти до запитання в інших банках; строкові депозити в НБУ)	Зобов'язання (коррахунки банків; депозити і кредити банків; кошти до запитання клієнтів; строкові депозити клієнтів; цінні папери власного боргу; субординована заборгованість)
Ліквідні активи (надані кредити; депозити в інших банках; цінні папери; вкладення в асоційовані та дочірні компанії)	Капітал (статутний капітал; нерозподілені прибутки та резерви; фонди та загальні резерви банку; прибутки поточного року)
Активи довгострокової ліквідності (основні засоби та нематеріальні активи; капіталовкладення)	
Квазіактиви (нараховані доходи (витрати) банку, пов'язані із залученням коштів; прострочені нараховані доходи та інші активи)	

Як уже зазначалося, система внутрішньої звітності банку також на сьогодні визнана недосконалою, тому, на наш погляд, доцільно використовувати форми управлінської звітності, наведені у табл. 2.7 [171].

Таблиця 2.7

**Види внутрішньої звітності для визначення функціональної достатності
ресурсного потенціалу банку**

Параметри	Зміст звітів	Показники
Ліквідність		
Структура та динаміка активів	розподіл активів за ступенем ліквідності	загальні суми коштів, наданих певним особам
	концентрація активів за сегментами ринку	Показники, що характеризують ризиковість активних операцій
Структура та динаміка пасивів	концентрація зобов'язань за ринковими інструментами	вклади, депозити, поточні рахунки, цінні папери власного боргу, позики НБУ
	географічна концентрація зобов'язань	показники регіонального розподілу зобов'язань
	фінансування VIP-клієнтів	перелік великих клієнтів, зміни в коштах, наданих кожним із них
Чутливість до відсоткової ставки		
Доходи банку	сума та динаміка доходів за звітний період та відхилення від плану	дохід від активів
Власні та залучені кошти банку	сума та динаміка вартості коштів	вартість коштів
Маржа	рівень, сума та динаміка за звітний період, відхилення від плану	чиста відсоткова маржа
Рівні відсоткових ставок	зміни верхніх та нижніх меж відсоткових ставок	відсоткові ставки

Слід зазначити, що для отримання загальної інформації про достатність ресурсного потенціалу банку доцільно провести експрес-аналіз ресурсів банку, який пропонується визначити за допомогою фінансових коефіцієнтів. Головна проблема коефіцієнтного аналізу полягає у виборі найбільш важливих під інформативним кутом зору коефіцієнтів. Зі зміною економічних умов змінюється і значущість відповідних коефіцієнтів, а отже, і їх набір.

Перевагою коефіцієнтної оцінки виступає її оперативність, можливість інтерпретування результатів аналізу шляхом порівняння з нормативним значенням, а також можливість порівняння коефіцієнтів різних банків.

Аналіз ресурсного потенціалу банку методом коефіцієнтів дозволяє виявити його динаміку без впливу інфляції на статті балансу, що є актуальним на сьогодні для діяльності банківських установ. Аналітичні коефіцієнти дозволяють виявити кількісний взаємозв'язок між складовими ресурсного потенціалу банку та визначити агрегований показник його достатності.

Перед тим як побудувати систему фінансових показників, що характеризують достатність ресурсного потенціалу, проаналізуємо структуру активів і пасивів банківських установ України [31].

Спостерігається тенденція до структурних змін у зобов'язаннях банків України: так, ми бачимо, що обсяги коштів суб'єктів господарювання зменшилися у 2007 році порівняно з 2001 роком (рис. 2.9).

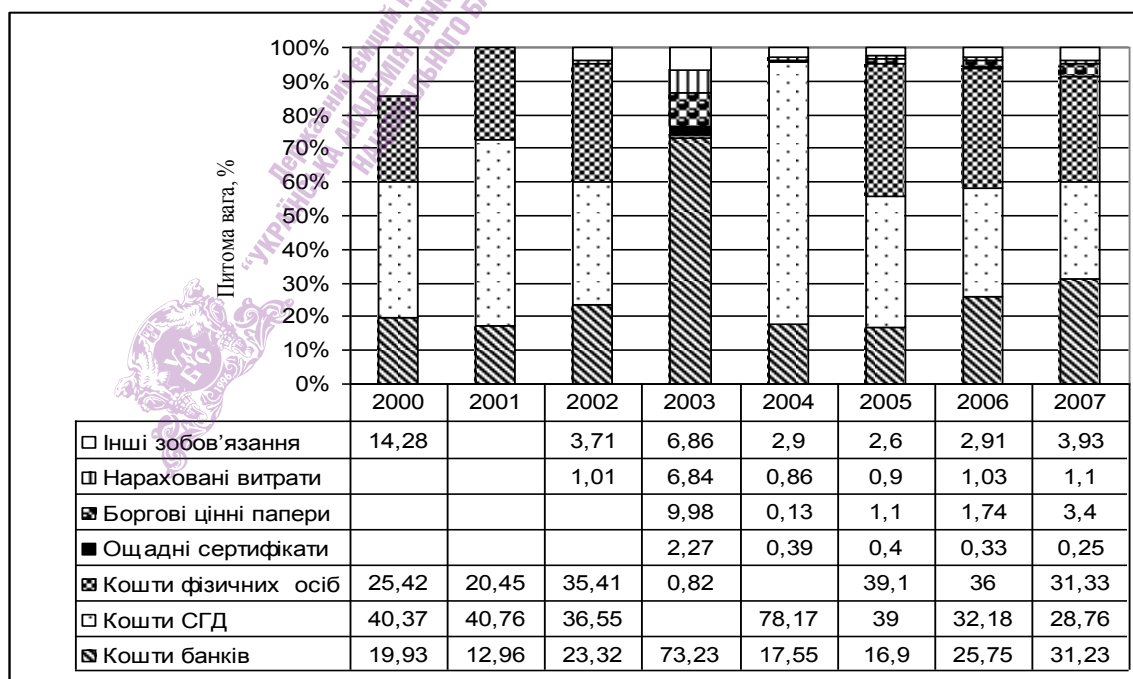

Рис. 2.9. Структура зобов'язань банків України за період з 2000 по 2007 роки

Їх питома вага склала у 2007 році 28,76%, а за період 2000 року вона становила 40,37%. Це відбулося за рахунок збільшення питомої ваги коштів фізичних осіб, яка становила у 2007 році 31,33%, у порівнянні з 2000 роком вона була 25,42%. Це свідчить про встановлення певної фінансової стабільності розвитку банківської системи та ресурсної бази банків.

Відносно цінних паперів власного боргу слід відзначити, що протягом 2006 року вони зросли на 3 млрд. грн. (у 2,2 рази), однак їх частка залишається незначною – 2,1%, що пояснюється високою вартістю цього інструменту.

За 2006 рік активи банків України збільшилися на 126 млрд. грн., або на 59% (за 2005 рік – 59%) і становили 340,2 млрд. грн. Операції українських банків з нерезидентами становили 5% загального обсягу активних операцій.

Очевидно, що значне нарощування банками своїх активів спричинило зміни в структурі активів по банківській системі. В умовах інфляційних очікувань і політичної напруженості в країні банківський сектор зберігає стійкі тенденції розвитку і підвищення ролі у системі фінансового посередництва. Загальні банківські активи у 2007 році збільшилися на 75,3% і становили 619,0 млрд. грн., активні операції банків з нерезидентами підвищилися на 66,3% і досягли 29,3 млрд. грн., що становить 4,7% загальних активів. Відбулося зростання з 76,4% до 78,4 % частки наданих кредитів, зменшення частки високоліквідних активів з 12,7% до 10,3%, зростання частки вкладень в цінні папери з 4,1% до 4,6% [31].

Розвиток кредитних операцій банків став основним фактором зростання активів. Кредити, надані суб'єктам господарювання, порівняно з початком року зросли на 64,7% – до 276,4 млрд. грн. При цьому їх частка в загальному обсязі наданих кредитів знизилася з початком 2007 року з 62,2% до 56,9%. Темпи приросту кредитів, наданих суб'єктам господарювання в національній валюті, протягом 2007 року були вищі, ніж в іноземній валюті (66,5% проти 62,5%), що зумовило зростання їх частки в структурі кредитів, наданих суб'єктам господарювання, з 56,2% до 56,8%. Це відбулося за рахунок прийнятих

Національним банком України заходів щодо обмеження кредитування в іноземній валюті, темпи приросту кредитів в іноземній валюті були нижчими, ніж у 2006 році.

Кредити в інвестиційну діяльність протягом 2007 року зростали вищими темпами (97,6%), ніж кредити в поточну діяльність (59,4%), у результаті чого їх частка в загальній сумі кредитів порівняно з початком року зросла з 10,4% до 12,5%.

Відзначимо, що збереглася позитивна тенденція випереджальних темпів зростання довгострокових кредитів, які збільшилися на 85,7% (на 134,7 млрд. грн.) і досягли 292,0 млрд. грн., а їх частка в загальній сумі кредитів порівняно з початком року зросла з 58,3 % до 60,1%. Зазначений факт свідчить про те, що банки України протягом 2007 року брали активну участь у розвитку реального сектору економіки. Темп зростання кредитів в поточну діяльність становив 51%, у результаті чого їх частка в загальній сумі кредитів, наданих суб'єктам господарювання, порівняно з початком року зменшилася з 12% до 10%.

У 2007 році спостерігалася позитивна тенденція випереджальних темпів зростання довгострокових кредитів, які збільшилися на 82% і досягли 157 млрд. грн., а їх частка в загальній сумі кредитів порівняно з початком року зросла з 55% до 58%. Зростання обсягів довгострокового та інвестиційного кредитування свідчить про те, що банки протягом 2006 року брали активну участь у розвитку реального сектору економіки.

Також протягом 2007 року спостерігається стійка тенденція збільшення обсягів споживчого кредитування. Кредити, надані фізичним особам, зросли вищими темпами (в 1,5 рази), ніж кредити суб'єктам господарювання, і досягли 153,6 млрд. грн. Їх частка в загальному обсязі кредитів порівняно з початком року збільшилася з 28,8% до 31,6% [31].

Зауважимо, що в останні роки спостерігається тенденція покращення якості наданих кредитів: так, частка проблемних кредитів у загальному обсязі кредитних операцій зменшилася з 1,7% до 1,3%, а негативно класифікованих

кредитних операцій (субстандартних, сумнівних і безнадійних) – з 17,8% до 13,2% (рис. 2.10).

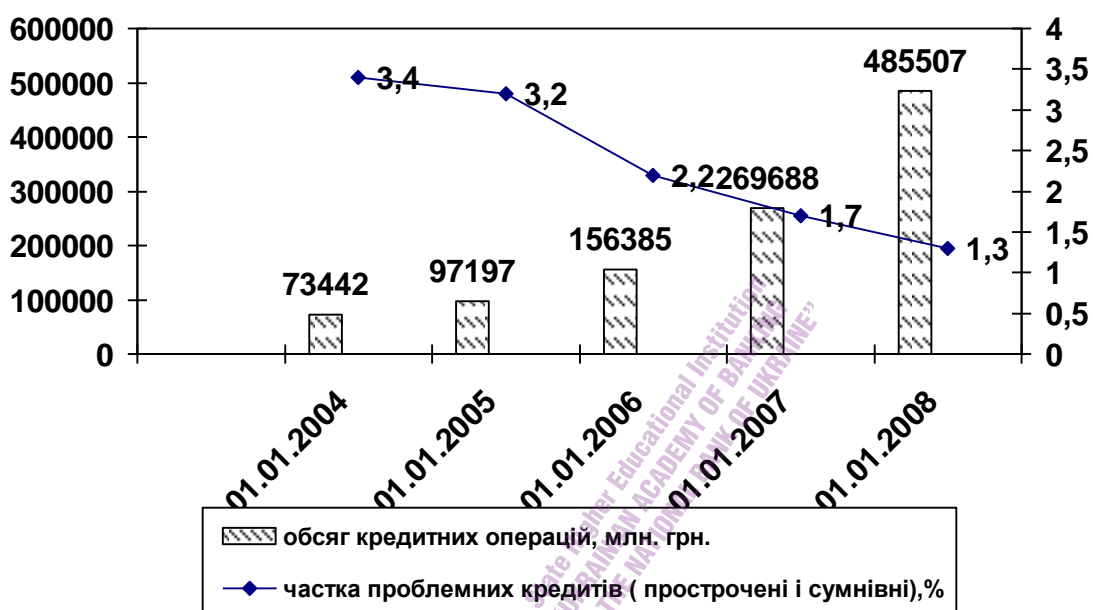

Рис. 2.10. Надані кредити та частка проблемних кредитів у банках України з 01.01.04 по 01.01.08 рр.

У галузевому розрізі найвищі показники проблемної заборгованості спостерігалися в сільському господарстві (4,7%), при цьому диференціація питомої ваги проблемної заборгованості за галузями економіки незначна.

Кредити, надані іншим банкам, та строкові депозити, розміщені в інших банках, зросли в 2,3 рази – до 55,3 млрд. грн. (їх частка в загальному обсязі наданих кредитів збільшилася з 8,8% до 11,4%), з них кредити банкам-нерезидентам підвищилися на 95,1% – до 6,1 млрд. грн.

Обсяг операцій з цінними паперами збільшився за 2007 рік на 98,3% – до 28,7 млрд. грн. Вкладення в державні цінні папери зросли в 2 рази – до 9,7 млрд. грн., їх частка в загальному портфелі цінних паперів банків склала 33,9%. Це свідчить про те, що проблема виходу банків на фондовий ринок залишається відкритою і неврегульованою.

Для вибору фінансових показників для визначення показника достатності ресурсного потенціалу скористаємося сукупністю показників, наведених у

підрозділі 1.2 та 1.3. Вихідною інформацією для розрахунку коефіцієнтів слугують дані додатку Е [8, 31].

Слід зазначити, що дослідники в галузі оцінки результативності процесів, що відбуваються в банківській системі, дійшли висновку про неможливість виділити із числа результативних показників будь-який один як загальний, придатний для комплексної оцінки [3, с. 115]. Це пов'язано зі значною і постійно зростаючою кількістю як об'єктів аналізу, так і індикаторів, критеріїв діяльності в умовах зростаючої конкуренції на ринку банківських послуг та розвитком інтеграційних процесів.

На наш погляд, для узагальнюючої комплексної оцінки достатності ресурсного потенціалу банків доцільно використовувати метод середньої геометричної та нормативних значень обраних коефіцієнтів для розрахунку [155, с. 93–98]. Він базується на визначенні коефіцієнтів за окремими показниками, коли за одиницю береться найвище значення даного індикатора [3, с. 115–116]. При цьому для врахування нормативних значень відібраних показників слід брати за базу для розрахунку нормовані значення обраних коефіцієнтів. Таким чином, для розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу (D_{rp}) можна використовувати формулу (2.1):

$$D_{rp} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{K_i}{N_i}}, \quad (2.1)$$

де K_i – значення i -го коефіцієнту, взятого для розрахунку;

N_i – нормативне значення i -го коефіцієнту, взятого для розрахунку;

n – кількість коефіцієнтів, узятих для розрахунку.

Вибір зазначених коефіцієнтів проведено відповідно до їх репрезентативності та наявності нормативного значення, яке повинне виконуватися. Обмеженням є високий ступінь агрегування вихідних даних та

можливість встановлення нормативного значення, що використовуються в даній методиці. Розрахунок показника достатності ресурсного потенціалу банків представлено у табл. 2.8 та додатку Е.

Таблиця 2.8

Розрахунок показника достатності ресурсного потенціалу банків

Показники, K_i	N_i	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Норматив адекватності регулятивного капіталу	0,1	0,207	0,181	0,151	0,168	0,149	0,142	0,139
Коефіцієнт ефективності використання власних коштів	0,5	0,075	0,079	0,076	0,084	0,104	0,135	0,095
Коефіцієнт забезпечення зобов'язань власними коштами	0,5	0,199	0,185	0,147	0,158	0,135	0,143	0,237
Коефіцієнт якості власного капіталу	1,0	1,014	1,012	1,030	0,987	1,036	0,967	1,039
Коефіцієнт захищеності власного капіталу банку	0,25	0,392	0,361	0,496	0,475	0,456	0,436	0,397
Коефіцієнт співвідношення зобов'язань до запитання до всіх зобов'язань	0,5	0,375	0,350	0,323	0,314	0,284	0,233	0,316
Коефіцієнт автономності банку	0,2	0,068	0,030	0,040	0,031	0,019	0,030	0,048
Коефіцієнт незалежності банку від зовнішніх джерел	0,7	0,706	0,736	0,722	0,761	1,131	0,634	0,489
Коефіцієнт покриття залучених ресурсів	0,5	0,321	0,295	0,247	0,243	0,228	0,294	0,3
Норматив поточної ліквідності	0,4	0,629	0,606	0,668	0,752	0,679	0,68	0,753
Показник достатності ресурсного потенціалу банків	1,0	0,676	0,595	0,751	0,586	0,613	0,615	0,667

Проведені розрахунки свідчать про те, що достатність ресурсного потенціалу банків України була найвища у 2003 році. У 2004 році спостерігається зменшення показника, що свідчить про зниження конкурентних переваг банків та потенційної можливості збільшувати активні операції. Зазначена ситуація викликана кризовими явищами, які спостерігалися в банківській системі у цей період.

Слід зазначити, що хоча норматив адекватності регулятивного капіталу банків виконується і його значення більше ніж нормативне, але розмір у порівнянні з попередніми роками зменшується. Так, у 2001 році він складав 20,7%, а у 2007 році 13,92% відповідно.

Необхідно також звернути увагу на коефіцієнт захищеності власного капіталу, який набирає тенденції до зростання, але перевищує допустиме значення 25% і в 2006 році склав 43,6%, що свідчить про великі вкладення коштів в основні засоби, хоча у порівнянні з 2007 роком, зазначений показник набуває тенденції до зменшення.

Як позитивний факт слід відмітити збільшення коефіцієнта строкових зобов'язань, що свідчить про можливість прогнозованості вкладень в активні операції.

На наш погляд, відповідно до проведених розрахунків, доцільно провести градацію рівня показника відповідно до достатності ресурсного потенціалу банків. Виходячи з того, що запропонований показник, як коефіцієнтна величина, повинен бути спрямований до одиниці, то за базу до максимального значення обираємо одиницю. У значенні нижньої межі – обираємо значення показника достатності ресурсного потенціалу банку 2004 року. Банки будемо поділяти на чотири групи за рівнем достатності ресурсного потенціалу банків (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Градація банків за значенням показника достатності ресурсного потенціалу банків

Градація банків за рівнем показника	Характеристика
від 0,586 – до 0,688	Низький рівень – міра віддалення поточного стану від бажаного, відносний обсяг роботи на розмір ресурсного потенціалу, необхідного для досягнення його функціональної достатності.
від 0,689 – до 0,793	Середній рівень – очікуваний стан дозволить скорегувати напрямок розвитку банку в разі його негативної спрямованості ще до того, як його поточний стан втратить конкурентні переваги.
від 0,794 – до 0,898	Достатній рівень – віддалення очікуваного стану функціональної достатності ресурсного потенціалу від межі небезпеки, що характеризується зниженням ризикованості діяльності.
більше ніж 0,899	Високий рівень – віддалення ідеалу функціональної достатності ресурсного потенціалу від настання ситуації досягнення межі небезпеки (банкрутства банку).

З метою прогнозування показника достатності ресурсного потенціалу банку, доцільно надати йому динамічну оцінку. Для цього обчислимо середні значення та середньоквадратичні відхилення всіх коефіцієнтів, обраних за базу для розрахунку. Формула розрахунку буде мати такий вигляд (2.2):

$$Drp1 = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{S_i - \sigma_i}{N_i}}, \quad (2.2)$$

де $Drp1$ – динамічний показник достатності ресурсного потенціалу банку;

S_i – математичне сподівання для коефіцієнтів;

σ_i – середньоквадратичні відхилення для коефіцієнтів;

N_i – нормативне значення i -го коефіцієнту, взятого для розрахунку.

Безпосередньо сам розрахунок динамічного показника достатності ресурсного потенціалу банку наведено у додатку Ж. На основі проведених розрахунків отримуємо значення динамічного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку 0,542, що свідчить про зменшення показника в прогнозованому періоді.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що на основі розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу банку, який являє собою агреговану величину, можна визначити рівень достатності коштів, якими володіє банк у даний момент часу, та спрогнозувати їх потребу на майбутнє з метою підтримки фінансової стійкості.

2.3. Методичні підходи до оцінки залучених та розміщених банківських ресурсів

Політика забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку повинна будуватися на основі всебічної оцінки ресурсної бази банку в частині залучених коштів. Їх оцінка виступає передумовою з'ясування основних тенденцій щодо визначення стабільної частини ресурсного потенціалу та прогнозування в подальшому основних напрямків діяльності банківської установи для встановлення конкурентних переваг. На сьогодні існує достатня кількість методик оцінки залучених коштів банку, але самостійної комплексної методики оцінки залучених коштів немає. В наявних розробках окремі показники залучених ресурсів розглядаються як показники ліквідності.

На наш погляд, враховуючи той факт, що банк будує власну діяльність головним чином на залучених ресурсах, доцільно говорити про вагому залежність банку від зовнішнього середовища, що вимагає розробки самостійної, всебічної й максимально деталізованої методики оцінки залучених ресурсів банку. Дану методику банки повинні використовувати в практичній діяльності з метою оптимізації ресурсної бази, що необхідно для ефективності банківської діяльності і забезпечення достатності ресурсного потенціалу банку.

Зауважимо, що при розробці методики необхідно оцінити кожне джерело залучених ресурсів, їх кількісні і якісні характеристики, специфічні особливості і риси, що в свою чергу впливає на доцільність і ефективність їх розміщення.

Всебічна оцінка залучених ресурсів дозволить:

- отримати достовірну картину поточного стану залучених ресурсів;
- оцінити кількісні і якісні характеристики залучених і розміщених ресурсів;

- оцінити динаміку основних показників залучених і розміщених ресурсів;
- оцінити основні тенденції зміни складу і структури залучених і розміщених ресурсів;
- прогнозувати подальший розвиток залучених і розміщених ресурсів банку.

На основі оцінки результатів аналізу банк у змозі більш зважено планувати подальшу політику в сфері управління залученими і розміщеними ресурсами, а також ресурсним потенціалом банку в цілому.

Основними елементами методики, що пропонується, виступають:

- джерела інформації;
- система показників;
- рекомендації до розрахунку показників;
- форма надання результатів оцінки.

Інформаційна база оцінки залучених і розміщених ресурсів складається із внутрішніх і зовнішніх джерел інформації. Умовою ефективності оцінки є достовірність, точність, повнота інформації та її репрезентативність. Внутрішні джерела інформації представлені перш за все балансом і різними формами фінансової звітності, що пов'язані з процесом залучення і розміщення ресурсів банку. Зовнішні джерела інформації необхідні для вивчення нормативно-правової бази, оцінки ситуації на ринку банківських послуг, оцінки клієнтів.

Оцінка залучених і розміщених ресурсів банку здійснюється за напрямками, наведеними у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Основні напрямки оцінки залучених і розміщених ресурсів банку

№	Напрямок оцінки	Характеристика
1	2	3
1.	Оцінка у розрізі основних інструментів залучення	<ul style="list-style-type: none"> - загальної характеристики залучених ресурсів банку; - залучених депозитів; - отриманих міжбанківських кредитів; - власних боргових зобов'язань.

Продовж. табл. 2.10

1	2	3
2.	Оцінка залучених ресурсів за характером операцій з точки зору визначення домінуючих операцій	<ul style="list-style-type: none"> - операцій з клієнтами; - міжбанківських операцій; - операцій з цінними паперами.
3.	Оцінка залучених ресурсів за характером операцій з точки зору терміновості	<ul style="list-style-type: none"> - за критерієм фіксованості терміну залучення; - за критерієм тривалості терміну залучення; - депозитів за критерієм тривалості терміну залучення; - отриманих банком кредитів за критерієм тривалості терміну залучення; - власних боргових зобов'язань банку за ознакою терміновості.
4.	Оцінка у розрізі клієнтів	<ul style="list-style-type: none"> - за категорією клієнта; - у розрізі резидентів і нерезидентів.
5.	Оцінка стабільності залучених ресурсів банку	<ul style="list-style-type: none"> - окремих показників стабільності залучених ресурсів банку; - залучення ресурсів банку залежно від чутливості до коливань процентних ставок; - ступеня залежності банку від крупних кредиторів і вкладників; - ступеня залежності банку від клієнтів – нерезидентів; - ступеня залежності банку від ринку міжбанківських кредитів; - ризику власних зобов'язань банку.
6.	Оцінка за критерієм вартості	<ul style="list-style-type: none"> - витрат банку на залучення ресурсів; - залучених ресурсів банку за критерієм вартості.
7.	Оцінка за складністю управління	<ul style="list-style-type: none"> - кількості і питомої ваги ресурсів, за якими виникають в управлінні певні труднощі; - притоку і відтоку коштів, за якими виникають труднощі у прогнозуванні; - визначення обсягу легкокерованих ресурсів: термінових депозитів, власних боргових зобов'язань, міжбанківських кредитів; - визначення обсягу важкокерованих ресурсів: депозитів до запитання, коштів на поточних рахунках, коштів на кореспондентських рахунках, коштів у розрахунках.

Побудову комплексної оцінки залучених і розміщених коштів банку будемо проводити на прикладі діяльності АСУБ «Грант».

У ході оцінки залучених коштів банку перевага віддається структурі ресурсної бази банку в цілому та її динаміці. Порівняльний якісний аналіз структури залучених коштів необхідно проводити по групах клієнтів і строкам, що дозволяє виявити, з яких секторів економіки й на який строк залучається в банк основна маса коштів. При цьому використовуються матеріали як синтетичного обліку балансу (додаток И, табл. И1–И7), так й аналітичного обліку.

Кількісний аналіз структури залучених банком коштів, як і власних, полягає у визначенні питомої ваги кожної підгрупи або декількох підгруп у загальній сумі залучених коштів [49]. Подібного роду аналіз дозволяє виявити роль кожного економічного контрагента у формуванні пасивів даного банку. Вихідні дані для аналізу подано у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Оцінка динаміки та структури пасивів банку «Грант»

Показники	Обсяг, тис. грн.		Темп росту, %	Питома вага, %	
	2005 рік	2006 рік		2005 рік	2006 рік
1	2	3	4	5	6
1. Власні кошти	59766	65576	109,72	29,35	27,40
2. Залучені кошти, у тому числі	141136	172016	121,87	70,05 (100,0)	72,0 (100,0)
2.1. Кошти на вимогу	37782	58495	154,82	(65,86)	(34,01)
2.2. Строкові кошти	92220	108010	117,12	(26,78)	(62,79)
2.3. Міжбанківські кредити	-	-	-	-	-
2.4. Власні боргові зобов'язання	-	-	-	-	-
2.5. Кошти банків	6401	3430	53,51	(4,63)	(1,76)
2.6. Інші зобов'язання перед клієнтами	3042	377	12,39	(2,73)	(1,44)
3. Нараховані витрати до сплати	181	278	153,59	0,09	0,10

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4	5	6
4. Відстрочені податкові зобов'язання	1045	971	92,92	0,31	0,30
5. Інші зобов'язання	485	455	93,81	0,20	0,20
Загальні пасиви	200902	237592	118,26	100,0	100,0

Аналізуючи дані табл. 2.11, можна сказати, що банк «Грант» проводить помірну політику відносно формування власного капіталу банку та залучення коштів, оскільки співвідношення їх в аналізованому періоді змінюється помірно. Позитивної оцінки заслуговує збільшення питомої ваги у структурі залучених ресурсів строкових коштів, які склали у 2006 році 62,79% порівняно з 2005 роком (26,78%), їх темп приросту становив 17,12%. Зазначений факт свідчить про збільшення частки стабільної складової ресурсів банку, яка повинна бути не менше 50%.

Міжбанківські кредити взагалі відсутні, що виключає можливість подорожчання ресурсів банку. Як позитивну тенденцію слід відзначити зменшення залучених коштів від банків, темп якого за аналізований період склав 53,51%, що у свою чергу позитивно впливає на прибутковість банківських операцій.

Важливою, з погляду забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, є оцінка зобов'язань за строками, при цьому вирішується і проблема ліквідності банків, яка в свою чергу впливає на об'єкт дисертаційного дослідження з точки зору забезпечення конкурентних переваг і ситуації прогнозування сталості ресурсного потенціалу.

Вихідними даними для оцінки повинні бути середні залишки коштів на відповідних рахунках клієнтів в аналізованому періоді, які рекомендується згрупувати за строками, що і представлено в табл. 2.12 (додаток К, табл. К1, К2, К3).

Таблиця 2.12

Оцінка зобов'язань за строками залучених коштів

Вид зобов'язань за строками	Сума, тис. грн.		Темп росту, %	Питома вага, %	
	2005 рік	2006 рік		2005 рік	2006 рік
Залишки на рахунках, усього, в т.ч.:	128008	165400	129,21	100,0	100,0
- на рахунках до запитання	40158	61789	153,86	31,37	37,35
Строкові депозити, в т.ч.	87850	103611	117,94	68,63 (100,0)	62,65 (100,0)
- строком до 1 місяця	1306	3125	в 2 рази	1,48	3,01
- строком від 1 до 3 місяців	4341	6382	147,02	4,94	6,15
- строком від 3 до 6 місяців	16745	22770	135,98	19,06	21,96
- строком від 6 місяців до 1 року	3641	22986	в 6 разів	4,14	22,18
- строком понад 1 року	61817	48348	78,25	70,37	46,7

Аналізуючи дані табл. 2.12, слід відзначити, що обсяг депозитів в аналізованому періоді зріс на 129,21%. Щодо структури залучених коштів різної терміновості, можна стверджувати, що депозитний портфель достатньо диверсифікований, що в свою чергу забезпечує стабільність ресурсів. Як негативний момент виступає зменшення питомої ваги строкових депозитів понад один рік у 2006 році, а також зменшення їх величини на 13469 тис. грн. (або на 21,75%).

Важливим з погляду ліквідності є аналіз динаміки величини термінових депозитів і депозитів на вимогу й співвідношення між ними: приріст термінових депозитів підсилює ліквідність позиції балансу банку, зростання залишків на рахунках на вимогу свідчить про зворотну тенденцію. Співвідношення депозитів на вимогу та строкових депозитів знаходиться на оптимальному рівні.

Частка депозитів на вимогу в залучених коштах повинна перебувати в інтервалі до 43%. Незважаючи на те, що депозити до запитання в цілому знижують ліквідність банку, в їхньому складі є незнижуваний залишок, що може бути використаний як стабільний ресурс. Розрахунок частки стабільного залишку здійснюється за формулою (2.3):

$$Д = (О/К) * 100\%, \quad (2.3)$$

де Д – частка коштів, що зберігаються протягом певного розрахункового періоду (квартал) на депозитних рахунках до запитання, які можуть бути використані як стабільні кредитні ресурси протягом наступного, аналогічного по строку проміжку часу;

О – середній залишок коштів на депозитних рахунках до запитання за розрахунковий період (квартал);

К – кредитовий оборот по депозитних рахунках до запитання за розрахунковий період (квартал).

Для більш точної оцінки обсягу й питомої ваги залучених ресурсів, які можуть використовуватися для виконання термінових активних операцій, отриманий показник (Д) множиться на суму середнього залишку на рахунках до запитання й отримана сума коштів додається до термінових депозитів, після чого визначається нове співвідношення між терміновими депозитами й депозитами до запитання.

Для проведення більш повної оцінки стабільності депозитної бази необхідно не тільки проаналізувати структуру залучених ресурсів, й розрахувати показники стабільності депозитів і простежити їх динаміку, що наведено в табл. 2.13 [3, с. 80-85] (додаток Л, табл. Л1).

Таблиця 2.13

Показники стабільності депозитів АСУБ «Грант»

Показники	Алгоритм розрахунку	Значення показників	
		2005 рік	2006 рік
Коефіцієнт трансформації	$K_T = 1 - (D_0 / K_0)$ де K_T – коефіцієнт трансформації; D_0 – дебетовий оборот за видачами короткострокових кредитів строком до одного року; K_0 – кредитовий оборот за надходженнями коштів на депозитні рахунки строком до одного року.	-3,11	1,31
Середній строк зберігання вкладної гривні (дні)	$T = OK_{Дср} * D / KД = D / K_{об}$ де D – число днів в аналізованому періоді; $KД$ – дебетовий оборот по короткострокових депозитах за період; $OK_{Дср}$ – середні залишки по короткострокових депозитах. $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності депозитів.	294	196
Коефіцієнт оборотності депозитів	$K_{об} = KД / OK_{Дср}$	1,24	1,86
Рівень осідання коштів у внесках, %	$Y_0 = (OB_k - OB_n) / B_n * 100\%$ де OB_k, OB_n – залишки внесків на кінець і початок періоду; B_n – обсяг надходжень в аналізованому періоді.	24,74	30,39
Частка коштів на рахунках до запитання, які можуть використовуватися як стабільний ресурс, %	$D = (O / K) * 100\%$ де D – частка коштів, що зберігаються протягом певного розрахункового періоду (квартал) на депозитних рахунках до запитання, які можуть бути використані як стабільні кредитні ресурси протягом наступного, аналогічного по строку проміжку часу; O – середній залишок коштів на депозитних рахунках до запитання за розрахунковий період (квартал); K – кредитовий оборот по депозитних рахунках до запитання за розрахунковий період (квартал).	84,64	82,29

Як видно із розрахованих даних, банк «Грант» веде агресивну політику щодо розміщення коштів в активні операції, оскільки коефіцієнт трансформації свідчить про неможливість залучення депозитів у довгострокові вкладення в активні операції. Цей факт вплинув на показник середнього строку зберігання вкладної гривні, який в 2006 році порівняно з 2005 роком зменшився на 98 днів.

Таким чином, розраховані показники свідчать про погіршення якості депозитів відносно їх стабільної частини.

Важливим етапом оцінки зобов'язань банку є оцінка вартості його залучених коштів, тому що рівень процентних витрат банку багато в чому визначає показники його прибутковості. Процентні витрати залежать від середніх залишків по оплачуваних депозитах і від середньої процентної ставки по депозитах. Вплив цих двох факторів на зміну процентних витрат визначається за формулою (2.4):

$$DE = Det + Ded, \quad (2.4)$$

де DE – зміна сумарних процентних витрат;

Det – зміна (приріст або зниження) процентних витрат тільки під впливом середньої процентної ставки по депозитах;

Ded – зміна процентних витрат тільки за рахунок середніх залишків оплачуваних депозитів.

У свою чергу, вплив середніх залишків оплачуваних депозитів на процентні витрати визначається за формулою (2.5):

$$Ded = (D_1 - D_0) * C_0, \quad (2.5)$$

де D_1 – середні залишки по всім оплачуваним депозитам в аналізованому періоді;

D_0 – середні залишки по депозитах у попередньому періоді;

C_0 – середня процентна ставка по депозитах у попередньому періоді.

Ступінь впливу середньої процентної ставки на процентні витрати визначається за формулою (2.6):

$$\text{Дет} = (C_1 - C_0) * D_1, \quad (2.6)$$

де C_1 – середня процентна ставка по депозитах в аналізованому періоді;

C_0 – середня процентна ставка по депозитах у попередньому періоді;

D_1 – середні залишки по оплачуваних депозитах в аналізованому періоді.

Позитивно оцінюються ритмічність, динамічність у залученні ресурсів, оскільки це підстави для розширення активних операцій, що говорить про зростання доходів. За аналізований період оплачувані депозити зросли на 17,77% у 2006 році порівняно з 2005 роком (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Аналіз динаміки оплачуваних депозитів АСУБ «Грант»

Фактори процентних витрат	2005 рік	2006 рік	Темп росту, %
Оплачувані депозити, тис. грн.	88661	104416	117,77
Сукупні пасиви, тис. грн.	200902	237592	118,26
Частка оплачуваних депозитів, %	44,13	43,94	99,56
Процентні витрати всього, тис. грн.	23469	22970	97,87
Процентні витрати на одну гривню пасивів, коп.	12	10	83,3

Зростання частки оплачуваних депозитів у пасивах не можна оцінювати однозначно. З одного боку, оплачувані депозити – це, як правило, строкові вклади, вони надають стабільність ресурсній базі банку. З іншого боку – строкові депозити є відносно дорогими ресурсами, отже, їх зростання позначається на підвищенні процентних витрат.

Розглянемо вплив на зміну загальної суми процентних витрат ($\Delta_{пр}$) таких факторів, як зміна середніх залишків сукупних пасивів ($\Delta_{сп}$), питомої ваги оплачуваних депозитів ($\Delta_{од}$), процентних витрат, що доводяться на одиницю сукупних пасивів (Δ_c).

Залежність зміни процентних витрат від перерахованих факторів можна описати формулою (2.7) [49]:

$$\Delta_{пр} = \Delta_{сп} + \Delta_{од} + \Delta_c = (\Pi_1 - \Pi_0) * C_{T_0} * UB_0 + \Pi_1 * (C_{T_1} - C_{T_0}) * UB_0 + \Pi_1 * C_{T_1} * (UB_1 - UB_0), \quad (2.7)$$

де Π_1 і Π_0 – середні залишки сукупних пасивів у звітному й базовому періоді;

C_{T_1} і C_{T_0} – питомі процентні витрати (витрати з розрахунку на 1 гривню сукупних пасивів у звітному й базовому періоді);

UB_1 й UB_0 – питома вага оплачуваних депозитів у звітному й базовому році.

Результати факторного аналізу процентних витрат можна оформити у вигляді табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Результати факторного аналізу процентних витрат

Показники	Позначення	Абсолютне відхилення, тис. грн.
Зміна процентних витрат, у тому числі за рахунок:	$\Delta_{пр}$	-499
зміни сукупних пасивів;	$\Delta_{сп}$	1943
зміни середніх залишків оплачуваних депозитів;	$\Delta_{од}$	-2397
зміни вартості одиниці сукупних пасивів	Δ_c	-45

За результатами такої оцінки робиться висновок про фактори, що зумовили найбільший вплив на відхилення процентних витрат.

Відповідно до факторів, що впливають на процентну ставку слід зазначити, що вони пов'язані із внутрішніми і зовнішніми тенденціями розвитку депозитного та кредитного ринків, а саме:

- ринковий рівень процентної ставки за депозитами, що залежить від кон'юнктури грошового ринку;
- структура депозитної бази;
- використання банком дорогих недепозитних ресурсів, зокрема міжбанківських кредитів, що збільшує розмір процентних витрат.

Аналіз структури й динаміки оплачуваних депозитів та міжбанківських кредитів банку «Грант» подано в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Аналіз структури й динаміки оплачуваних депозитів та міжбанківських кредитів банку «Грант», тис. грн.

Види депозитів	2005 рік		2006 рік	
	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку
Кошти на рахунках до запитання	33762	26,7	50818	32,7
Депозити суб'єктів господарювання	24504	19,4	25240	16,2
Міжбанківський кредит	4025	3,2	500	0,4
Депозити фізичних осіб	64154	50,7	78806	50,7
Боргові зобов'язання	-	-	-	-
Залучені кошти, усього	126445	100,0	155364	100,0

Слід зазначити, що витрати з обслуговування поточних рахунків – найменші. Це найдешевший ресурс для банку. Збільшення частки зазначеного компонента в ресурсній базі зменшує процентні витрати банку. Однак поточні рахунки – це найбільш непередбачуваний інструмент, тому їх висока частка в

мобільних коштах послаблює ліквідність банку. Оптимальний рівень поточних рахунків у залучених коштах – до 43%.

Для банку, строкові депозити виступають найбільш стабільною частиною і можуть використовуватися для видачі довгострокових кредитів, за виключенням ситуації банківської кризи в державі, яка може спричинити дострокове вилучення цих депозитів. Рекомендований їх рівень в структурі ресурсної бази повинен складати 50%.

Частка міжбанківських кредитів (депозитів) у залучених ресурсах обмежується в такий спосіб: різниця залучених і розміщених міжбанківських кредитів (депозитів) повинна перебувати в межах близько 11% від суми залучених коштів. Характеризуючи дані структури залучених коштів банку АСУБ «Грант», можна сказати, що їх компоненти знаходяться в межах оптимально допустимого рівня.

Розглянемо витрати на кожен депозитний інструмент та їх питому вагу в сумарних процентних витратах (табл. 2.17).

На основі даних табл. 2.12 – 2.16 більш докладно проаналізуємо, які зміни в складі й вартості депозитних інструментів призвели до зміни загальних процентних витрат.

Таблиця 2.17

Аналіз структури процентних витрат АСУБ «Грант»

Види депозитів	2005 рік		2006 рік		Темп росту, %
	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку	
1	2	3	4	5	6
Процентні витрати по поточних й інших рахунках клієнтів	10780	45,95	9656	42,04	89,47
Процентні витрати по депозитах суб'єктів господарювання	6502	27,71	5620	24,46	86,43

Продовж. табл. 2.17

1	2	3	4	5	6
Процентні витрати по міжбанківському кредиту (ЕЗ)	8	0,04	5	0,03	62,5
Процентні витрати по депозитах фізичних осіб	6170	26,3	7689	33,47	124,62
Процентні витрати –усього	23460	100,0	22970	100,0	97,91

Загальна зміна процентних витрат буде складатися із суми змін процентних витрат по окремих депозитних інструментах:

$$\Delta_{\text{пр}} = \sum \Delta_i,$$

де Δ_i – відхилення процентних витрат по окремих депозитних інструментах.

Зміна процентних витрат по окремих інструментах (Δ_i) відбувається під впливом таких факторів, як зміна питомої ваги даного інструмента в загальній сумі депозитів, зміни загальної суми депозитів і зміни вартості одиниці депозитного інструмента, що можна представити у вигляді формули (2.8):

$$\Delta_i = (D_{i1} - D_{i0}) * C_{T_{i0}} * UB_{i0} + D_{i1} * (C_{T_{i1}} - C_{T_{i0}}) * UB_{i0} + D_{i1} * C_{T_{i1}} * (UB_{i1} - UB_{i0}), \quad (2.8)$$

де D_{i1} і D_{i0} – середні сумарні залишки залучених коштів у звітному й базовому році;

$C_{T_{i1}}$ і $C_{T_{i0}}$ – середні питомі процентні витрати (витрати з розрахунку на 1 гривню i -го депозитного інструмента) відповідно у звітному й базовому періоді;

UB_{i1} і UB_{i0} - питома вага i -го депозитного інструмента в загальному обсязі залучених коштів.

За результатами аналізу зміни процентних витрат необхідно виділити основні причини зміни загальних процентних витрат банку й відзначити види депозитів, зміна залишків і вартості яких призвела до цього. Важливо при цьому пояснити вихідні причини змін параметрів окремих депозитних

інструментів (частки, величини й вартості) і дати оцінку факторам, що викликали зміни (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Результати факторного аналізу зміни процентних витрат в аналізованому періоді, тис. грн.

Найменування фактору	Загальне відхилення	У тому числі за рахунок зміни		
		суми залучених коштів	частки депозитних інструментів	вартості депозитних інструментів
Загальна зміна процентних витрат, тис. грн., у т. ч:	-499	1943	-2397	-45
По залишках коштів до запитання	-1124	1457	-2616	35
По депозитах суб'єктів господарювання	-882	48	-758	-172
По міжбанківських кредитах	-12	-4	-4	-4
По депозитах фізичних осіб	1519	442	981	96

Виходячи із проведених розрахунків факторної моделі, наведеної у табл. 2.18, слід зазначити, що загальна зміна процентних витрат у банку в 2006 році порівняно з 2005 роком знизилася на 499 тис. грн. Найбільший вплив на зменшення процентних витрат здійснили зміни, що відбулися у структурі депозитних інструментів, унаслідок чого витрати зменшилися на 2397 тис. грн.

На збільшення процентних витрат вплинули такі фактори, як зміни суми залучених коштів та вартість депозитних інструментів.

Висновки до розділу 2

Стійкість і стабільність банківської системи є однією з найбільш важливих умов розвитку будь-якої національної економіки. Стійкість, прозорість і прогнозованість банківської системи дозволяють суттєво збільшити передбачуваність її діяльності для інвесторів і підвищити привабливість для економічних суб'єктів. Стабільність банківської системи визначається не тільки рівнем конкурентоспроможності і тенденцією стійкого зростання, а й сукупним рівнем ризику.

З огляду на це набуває актуальності дослідження ринкової позиції банків щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

На наш погляд, ринкова позиція передбачає визначення основних індикаторів, за допомогою яких можна оцінити досягнутий рівень стабільності ринкової кон'юнктури щодо капіталізації, збалансованості залучених і розміщених ресурсів банку та їх достатності.

Банківська система України протягом останніх років демонструє динамічні і стабільні показники розвитку. З року в рік зростає її значення в економіці країни, вона продовжує зміцнюватись і залишатися вагомим рушієм економічного зростання в Україні.

Незважаючи на кризові події кінця 2004 року, а також уповільнення економічних процесів в Україні, у 2006 році спостерігалися позитивні тенденції в розвитку банківського сектору. За результатами 2007 року в банківській системі зафіксовані найвищі темпи приросту показників діяльності за останніх сім років.

Банківський капітал є важливим показником при визначенні достатності ресурсного потенціалу банків і характеризує фінансову стійкість окремого банку і банківської системи загалом. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню капіталу, залежить їх спроможність активно здійснювати банківські операції та надавати послуги, їх ринкова позиція та місце і роль у

процесах економічних перетворень і подальшого розвитку економіки країни на ринкових засадах.

Поглиблення конкуренції в банківській системі, вимагає від банків поглиблення процесу капіталізації банків та виконання ними трансформаційної функції посередника, що в свою чергу впливає на стабільність та достатність ресурсного потенціалу.

Основними напрямками вирішення проблеми капіталізації та концентрації банківського капіталу є: формування оптимальної структури капіталу банків, зокрема в частині джерел формування і використання субординованого боргу; розробка комплексу обмежень у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни; впровадження передового досвіду у банківську систему: новітніх технологій ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення; впровадження пільгового оподаткування прибутку, що спрямовується на збільшення банківського капіталу; створення належної нормативної бази щодо процедури злиття і поглинання банківських установ без адміністративного тиску на основі об'єктивних економічних потреб.

Подальший розвиток вітчизняної банківської системи відбуватиметься у рамках загальних процесів глобалізації світової економіки. Наявність відповідного законодавчого забезпечення приходу та функціонування іноземного банківського капіталу в Україні позитивно впливатиме на формування ресурсного потенціалу банківської системи відповідно до міжнародних стандартів.

Якщо розглядати напрямок підвищення рівня капіталізації банків за рахунок вкладень великих вітчизняних підприємств – акціонерів банків, то інвестиції у банки на сьогодні ще не стали пріоритетним напрямком їх бізнесу. Низький рівень розвитку фондового ринку, малодоступність зрозумілих і достовірних оцінок надійності банків та результатів їх діяльності, невисока ліквідність і незначна дохідність акцій, а також корпоративні стратегії не

сприяють заохоченню малих підприємств і населення до участі в акціонерному капіталі банків.

Однією з необхідних передумов для ефективного функціонування банків та їх фінансової стійкості є стабільність та достатність ресурсної бази.

В цілому, відповідно до визначення ринкової позиції банків щодо рівня забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу слід проаналізувати ступінь капіталізації, концентрації банківської системи, рівня і структури зобов'язань, а також системоутворюючих складових, що його забезпечують. Забезпечення достатності ресурсного потенціалу банківської системи виявляється через реалізацію стратегічних цілей та пріоритетів розвитку банківської системи, які полягають у розширенні ресурсної бази, підвищення рівня капіталізації та ефективності вітчизняних банків.

Роль ресурсів у стратегічному менеджменті принципово важлива не тільки тому, що без них суб'єкт не досягне стратегічної мети, а й тому, що економічна ефективність та мобільність банку певною мірою визначається вмінням розпорядитися ними.

На основі розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу банку, який являє собою агреговану величину, можна визначити рівень достатності коштів, якими володіє банк у даний момент часу, та спрогнозувати їх потребу на майбутнє з метою підтримки фінансової стійкості.

Політика забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку повинна будуватися на основі всебічної оцінки ресурсної бази банку в частині залучених коштів. Їх оцінка виступає передумовою з'ясування основних тенденцій щодо визначення стабільної частини ресурсного потенціалу та прогнозування в подальшому основних напрямків діяльності банківської установи для встановлення конкурентних переваг.

На наш погляд, той факт, що банк буде власну діяльність головним чином на залучених ресурсах, дозволяє говорити про вагомую залежність банку від зовнішнього середовища, що вимагає розробки самостійної, всебічної й

максимально деталізованої методики оцінки залучених ресурсів банку. Дану методику банки повинні використовувати в практичній діяльності з метою оптимізації ресурсної бази, що необхідно для ефективності банківської діяльності і забезпечення достатності ресурсного потенціалу банку. Всебічна оцінка залучених ресурсів дозволить: отримати достовірну картину поточного стану залучених ресурсів; оцінити кількісні і якісні характеристики залучених і розміщених ресурсів; оцінити динаміку основних показників залучених і розміщених ресурсів; оцінити основні тенденції зміни складу і структури залучених і розміщених ресурсів; прогнозувати подальший розвиток залучених і розміщених ресурсів банку.

Основними елементами пропонованої методики, виступають: джерела інформації; система показників; рекомендації до розрахунку показників; форма надання результатів оцінки.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ

3.1. Обґрунтування методики розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на основі теорії нечіткої множини.

В сучасних умовах невизначеності ситуації на валютному та фондовому ринках, скорочення доходності на усіх основних сегментах фінансового ринку і зменшення процентної маржі все більше уваги приділяється використанню джерел інтенсивного зростання банківських установ. Потреба у пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективної діяльності банківських установ спричиняє процеси укрупнення вітчизняних банків та конкуренція з боку іноземних банків. Це, у свою чергу, свідчить про якісні зміни в банківській системі країни, але вимагає втримання власних витрат та ефективного управління ресурсним потенціалом банків на основі визначення рівня його достатності.

Враховуючи функції та завдання, притаманні процесу функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, що розглянуті у першому розділі дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне розрахувати інтегральний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, який повинен включати в себе характеристики, що оцінюють складові ресурсного потенціалу банку.

Виходячи з того, що різномірних показників оцінки ресурсного потенціалу банку досить значна кількість, необхідно визначитися з найбільш

вагомими. Тому є потреба у розгляді методів побудови функції належності для вибору найбільш ефективного.

Для теорії нечіткої множини основним поняттям є поняття нечіткої множини, яке характеризується функцією належності [166, с. 84]. Фіксування певних значень при цьому носить суб'єктивний характер. З одного боку, для експертних методів важливим є характер виміру та тип шкали [48], за якою отримують інформацію від експерта і яка визначає певний вид операцій, що можна застосовувати до експертної інформації. З іншого боку, є два види властивостей: ті, які можна безпосередньо виміряти, і ті, що є якісними і вимагають попарного порівняння показників для визначення їх відносного місця щодо поняття, яке розглядається (*I fd* – функціональна достатність ресурсного потенціалу банку).

Слід зазначити, що існують декілька методів побудови за експертною оцінкою функції належності нечіткої множини: прямі і непрямі методи.

Прямі методи визначаються тим, що експерт безпосередньо встановлює правила визначення значень функції належності μ_i , які характеризують об'єкт дослідження, і ці значення узгоджуються з його перевагами до множини об'єктів U таким чином:

- для будь-яких $u_1, u_2 \in U$, $\mu_i(u_1) < \mu_i(u_2)$ тільки тоді, коли u_1 переважає над u_2 , тобто у більшій мірі характеризує поняття (*I fd*);
- $u_1, u_2 \in U$, $\mu_i(u_1) = \mu_i(u_2)$ тільки тоді, коли u_1 та u_2 , не характеризують поняття (*I fd*).

У непрямих методах значення функції належності обираються, виходячи із задалегідь сформованих умов. Експертна інформація є тільки вихідною інформацією для подальшої обробки. При цьому функція належності повинна відображати близькість до виділеного еталону, об'єкти множини U є точками у параметричному просторі [190]; результатом процедури обробки повинна бути функція належності, що задовольняє умови інтервальної шкали [195] при парному порівнянні об'єктів.

Таким чином, виділено дві групи методів побудови функції належності: прямі і непрямі. Однак функції належності можуть відображати, думку як групи експертів, так і одного експерта, тому можливі чотири групи методів – прямі і непрямі для одного експерта, прямі і непрямі для сукупності експертів.

Розгляд методів побудови функції належності, свідчить про те, що найбільш точним і математично обґрунтованим є метод формування інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку з використанням теорії нечіткої множини (метод Т. Сааті) [196].

Інтегральний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу банку доцільно використовувати для цілей тактичного прогнозування (за даними поточної фінансової звітності банку) і для цілей стратегічного прогнозування. Вихідною інформацією для побудови функції належності є експертні парні порівняння. Для кожної пари елементів універсальної множини експерт оцінює перевагу одного елемента над іншим по відношенню до властивості нечіткої множини. Парні порівняння подаються у вигляді такої матриці А (3.1):

$$\begin{array}{c}
 \begin{array}{cccc}
 & K_1 & K_2 & \dots K_n \\
 K_1 & & & \\
 K_2 & & & \\
 \dots & & & \\
 K_n & & &
 \end{array} \\
 A = \begin{array}{c}
 \begin{array}{c}
 \left[\begin{array}{cccc}
 a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\
 a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\
 \dots & \dots & \dots & \dots \\
 a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn}
 \end{array} \right] \\
 \end{array} \\
 \end{array}
 \end{array} \quad (3.1)$$

Матриця парних порівнянь складається за такими принципами: при порівнянні вагомості показників виходять з 10-бальної системи; оцінки, отримані, з одного боку, від головної діагоналі матриці, повинні бути

зворотними оцінкам з іншого боку від головної діагоналі; самі оцінки складаються виходячи з їх значущості, що подано у табл. 3.1 [196].

Таблиця 3.1

Оцінка значущості показників для розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку

Інтенсивність	Якісна оцінка	Пояснення
0	не можна порівнювати	немає сенсу порівнювати показники
1	однакова значущість	елементи рівні за значущістю
3	слабка значущість	існують докази переваги одного елемента порівняно з іншим
5	суттєва або сильна значущість	існують докази і логічні критерії, що підтверджують значущість
7	очевидна значущість	існують переконливі докази значущості
9	абсолютна значущість	цілком підтверджуються переваги одного елемента порівняно з іншим
2, 4, 6, 8	проміжні оцінки, між сусідніми оцінками	коли необхідний компроміс при виборі показників

При формуванні парних порівнянь експерт повинен відобразити результати оцінки за такими критеріями: встановити, який із запропонованих показників, на його думку, найбільш важливий; оцінити сприйняття інтенсивності відмінностей у вигляді рангу важливості за певною ранговою шкалою [196].

Для застосування цього методу як матрицю А будемо використовувати матрицю парних порівнянь (отриманих експертним шляхом) вагомості обраних для розрахунку показників: достатності ресурсного потенціалу банку (K_1), використання власних коштів (K_2), забезпечення зобов'язань власними коштами (K_3), мультиплікатор капіталу (K_4), якості власного капіталу (K_5), захищеності власного капіталу (K_6), співвідношення зобов'язань до запитання до усіх зобов'язань (K_7), автономності банку (K_8), незалежності банку від зовнішніх джерел (K_9), середньої вартості залучених ресурсів (K_{10}), покриття

залучених ресурсів (K_{11}) та норматив поточної ліквідності (K_{12}), які формують інтегральний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

На основі експертних оцінок будується матриця парних порівнянь, для якої визначається максимальне власне значення, потім після виписування системи лінійних рівнянь визначається власний вектор і нормуються його компоненти. Після цього компоненти показують ваги різних показників у частках від одиниці. Безпосередньо інтегральний показник функціональної достатності визначається як сума добутків значень складових його показників на відповідні вагові коефіцієнти.

Матриця парних порівнянь є діагональною ($a_{ii} = 1, i = \overline{1, n}$) та обернено симетричною ($a_{ij} = \frac{1}{a_{ji}}, i, j = \overline{1, n}$).

Ступені належності приймаються рівними відповідним координатам власного вектора $W = (w_1, w_2, \dots, w_n)$ матриці парних порівнянь (3.2):

$$\mu(U_i) = W_i, i = \overline{1, n} \quad (3.2)$$

Власний вектор знаходиться за такою системою рівнянь (3.3):

$$\begin{cases} A * W = \lambda_{\max} * W \\ w_1 + w_2 + \dots + w_n = 1 \end{cases} \quad (3.3)$$

де λ_{\max} – максимальне власне значення матриці A .

λ_{\max} від n може виступати мірою неузгодженості парних порівнянь експерта.

При цьому якщо $\frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1} \leq 0,1$, тоді результати обчислень прийнятні.

Слід зазначити, що при узгодженості парних порівнянь процедура побудови функцій належності значно спрощується. Тобто при узгодженості думок експертів матриця парних порівнянь має такі властивості:

- вона діагональна, якщо $a_{ij} = 1, i = 1 \dots n$;
- вона обернено симетрична, тобто елементи, симетричні відносно головної діагоналі, пов'язані залежністю $a_{ij} = 1/a_{ji}, i, j = 1 \dots n$;
- вона транзитивна, тобто $a_{ik}, a_{kj}, i, j, k = 1 \dots n$.

Наявність зазначених властивостей дозволяє визначити усі елементи матриці парних порівнянь, якщо відомі $(n-1)$ недіагональних елементів. Якщо відомий k -тий рядок, тобто елементи $a_{kj}, i, j = 1 \dots n$, то вільний елемент a_{ij} визначається за формулою (3.4):

$$a_{ij} = \frac{a_{kj}}{a_{ki}}; i, j, k = \overline{1, n} \quad (3.4)$$

Після визначення усіх елементів матриці парних порівнянь ступені належності нечіткої множини вираховуються за формулою (3.5):

$$\mu(u_i) = \frac{1}{a_{1i} + a_{2i} + \dots + a_{ni}} \quad (3.5)$$

Слід зазначити, що формула (3.5), на відміну від формул (3.2 та 3.3), не вимагає виконання трудомістких розрахунків, пов'язаних із знаходженням власного вектора матриці A .

Як уже зазначалося, для розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку були обрані показники, наведені у табл. 3.2. Найбільш вагомим показником у зазначеній сукупності, на нашу думку, є показник достатності ресурсного потенціалу

банку K_1 . Відповідно до нього за значущістю має будуватися матриця парних порівнянь показників.

Таблиця 3.2

Показники для розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банків

№	Показники	Значущість за шкалою Сааті	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Достатність ресурсного потенціалу банку, K_1	1	0,676	0,595	0,751	0,586	0,613	0,615	0,667
2	Норматив адекватності регулятивного капіталу, K_2	3	0,207	0,181	0,151	0,168	0,149	0,142	0,139
3	Коефіцієнт забезпечення зобов'язань власними коштами, K_3	5	0,199	0,185	0,147	0,158	0,135	0,143	0,237
4	Мультиплікатор капіталу, K_4	3	6,023	6,401	7,781	7,293	8,404	7,991	8,614
5	Коефіцієнт якості власного капіталу, K_5	3	1,014	1,012	1,030	0,987	1,036	0,967	1,039
6	Коефіцієнт захищеності власного капіталу банку, K_6	9	0,392	0,361	0,496	0,475	0,456	0,436	0,397
7	Коефіцієнт співвідношення зобов'язань до запитання до всіх зобов'язань, K_7	9	0,375	0,350	0,323	0,314	0,284	0,233	0,316

Продовж. табл. 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	Коефіцієнт автономності банку, K_8	7	0,068	0,030	0,040	0,031	0,019	0,030	0,048
9	Коефіцієнт незалежності банку від зовнішніх джерел, K_9	7	0,706	0,736	0,722	0,761	1,131	0,634	0,489
10	Коефіцієнт середньої вартості залучених ресурсів, K_{10}	7	0,136	0,124	0,111	0,102	0,098	0,114	0,123
11	Коефіцієнт покриття залучених ресурсів, K_{11}	5	0,321	0,295	0,247	0,243	0,228	0,294	0,3
12	Норматив поточної ліквідності, K_{12}	5	0,629	0,606	0,668	0,752	0,679	0,68	0,753
13	Інтегральний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу банку	<i>Ifd</i>	1,086	1,09	1,28	1,22	1,32	1,26	1,36

На основі розрахунків, наведених у додатку М, отримано формулу (3.6) визначення інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку:

$$I_{fd} = 0,3076 * \hat{E}_1 + 0,1025 * \hat{E}_2 + 0,0615 * \hat{E}_3 + 0,1025 * \hat{E}_4 + 0,1025 * \hat{E}_5 + 0,1025 * \hat{E}_6 + 0,0342 * \hat{E}_7 + 0,0342 * \hat{E}_8 + 0,0439 * \hat{E}_9 + 0,0439 * \hat{E}_{10} + 0,0439 * \hat{E}_{11} + 0,0615 * \hat{E}_{12} \quad (3.6)$$

Відповідно до проведених розрахунків, визначили, що найбільша перевага в системі показників належить показнику достатності ресурсного

потенціалу банку і його вагова характеристика дорівнює максимальному значенню 0,3076.

Зауважимо, що поточне значення інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку має знаходитися в певному діапазоні, обмеженому мінімальним та максимальним значенням, для підтримки фінансової стійкості та стабільного функціонування банківської установи: $I fd_{\text{факт}} \in [I fd_{\text{min}} ; I fd_{\text{max}}]$, де $I fd_{\text{min}}$ – мінімальне значення інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку; $I fd_{\text{max}}$ – максимальне значення інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, зумовлене виконанням усіх завдань і функцій, які притаманні процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

На наш погляд, доцільно виділити такі інтервальні значення належності $I fd_{\text{факт}}$ (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Діапазони значень функції належності фактичного значення інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку

Можливий варіант	Характеристика
1	2
$0 < \mu (I fd_{\text{факт}}) < 0,5$ $I fd_{\text{min}} \leq I fd_{\text{факт}} \leq I fd_{\text{max}}$	Банком практично не виконуються основні завдання процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку. Чим ближче $\mu (I fd_{\text{факт}})$ до нуля, тим більший ризик втрати фінансової стійкості банку та виникнення дисбалансу у ресурсному забезпеченні.
$0,5 \leq \mu (I fd_{\text{факт}}) \leq 1$ $I fd_{\text{min}} < I fd_{\text{факт}} < I fd_{\text{max}}$	Банком виконуються нормативні значення показників, що забезпечують достатність ресурсного потенціалу банку. Чим ближче $\mu (I fd_{\text{факт}})$ до одиниці, тим вірогідніше можна вважати, що поставлені завдання в процесі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку реалізуються з більшою імовірністю виконання програм стабільного розвитку банку.

Продовж. табл. 3.3

1	2
$\mu(I fd_{\text{факт}}) \geq 1$ $I fd_{\text{min}} < I fd_{\text{факт}} \leq I fd_{\text{max}}$	<p>Політика банку стосовно розробки програм забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку вважається оптимальною для стабільного функціонування банку. В ситуації, коли $\mu(I fd_{\text{факт}})$ більше одиниці, необхідно звернути увагу на стан ліквідності і на перегляд вибору стратегії щодо управління нею, оскільки можливим є варіант надлишкової ліквідності, що не є позитивним фактом.</p>

Відповідно кожна банківська установа повинна встановлювати власний діапазон, всередині якого будуть виконуватися програми фінансової стійкості і стабільного розвитку банку.

Якщо модальний інтервал $\mu(I fd_{\text{факт}})$ буде знаходитися в інтервалі $[0; 0,5]$, то діяльність банку відносно функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, можна вважати такою, що загрожує стабільному функціонуванню.

Таким чином, за допомогою інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку можна оцінити поведінку банку відносно вибору заходів, пов'язаних із процесом формування і використання ресурсного потенціалу, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи.

3.2. Розвиток підходів щодо удосконалення методики оцінки достатності капіталу банківської установи.

Достатність капіталу банківської установи підтримує фінансову стійкість банківської системи в цілому і банківських установ зокрема. Загальну оцінку надійності комерційного банку, ступінь його вразливості до ризиків

відображають показники достатності, що визначають сутність методик оцінки, які і в міжнародній практиці розраховуються за різними підходами.

При цьому слід зазначити, що функціональна достатність ресурсного потенціалу банку передбачає вибір методів і прийомів, які забезпечують процес формування коштів із зовнішніх і внутрішніх джерел, а також управління коштами з метою підтримки фінансової стійкості банківської системи в цілому і комерційних банків зокрема в умовах глобальної конкуренції, тому проблема удосконалення методики оцінки достатності капіталу банку як складової ресурсного потенціалу набуває достатньої актуальності.

Українська банківська практика щодо підходів до оцінки достатності капіталу суттєво відрізняється від рекомендацій документу «Міжнародне зближення методів вимірювання і стандартів капіталу» (Базельська угода I) [193]. У той час як інтеграція української банківської системи зумовлює потребу максимально привести оцінку до вимог, указаних у цьому документі.

Одночасно є досить актуальною проблема наближення української методики до вимог документу «Міжнародна конвергенція виміру капіталу» і стандартів капіталу (Базельська угода II) [194], з урахуванням регіональних особливостей функціонування банківської системи.

Необхідно зазначити, що більшість із наведених методик розраховані на країни з розвинутою економікою. Україна, попри отримання статусу країни з ринковою економікою, поки ще не має технічної можливості застосовувати деякі із запропонованих методик за браком відповідних даних за багаторічний період (для кредитного та операційного ризиків) або елементів ринкової інфраструктури (для кредитного та ринкового ризиків). Тому Базельським комітетом було створено Додаток 11 «Спрощений стандартизований підхід» [194]. Порівняльна методика оцінок достатності капіталу банку наведена на рис. 3.1 [151, с. 247].

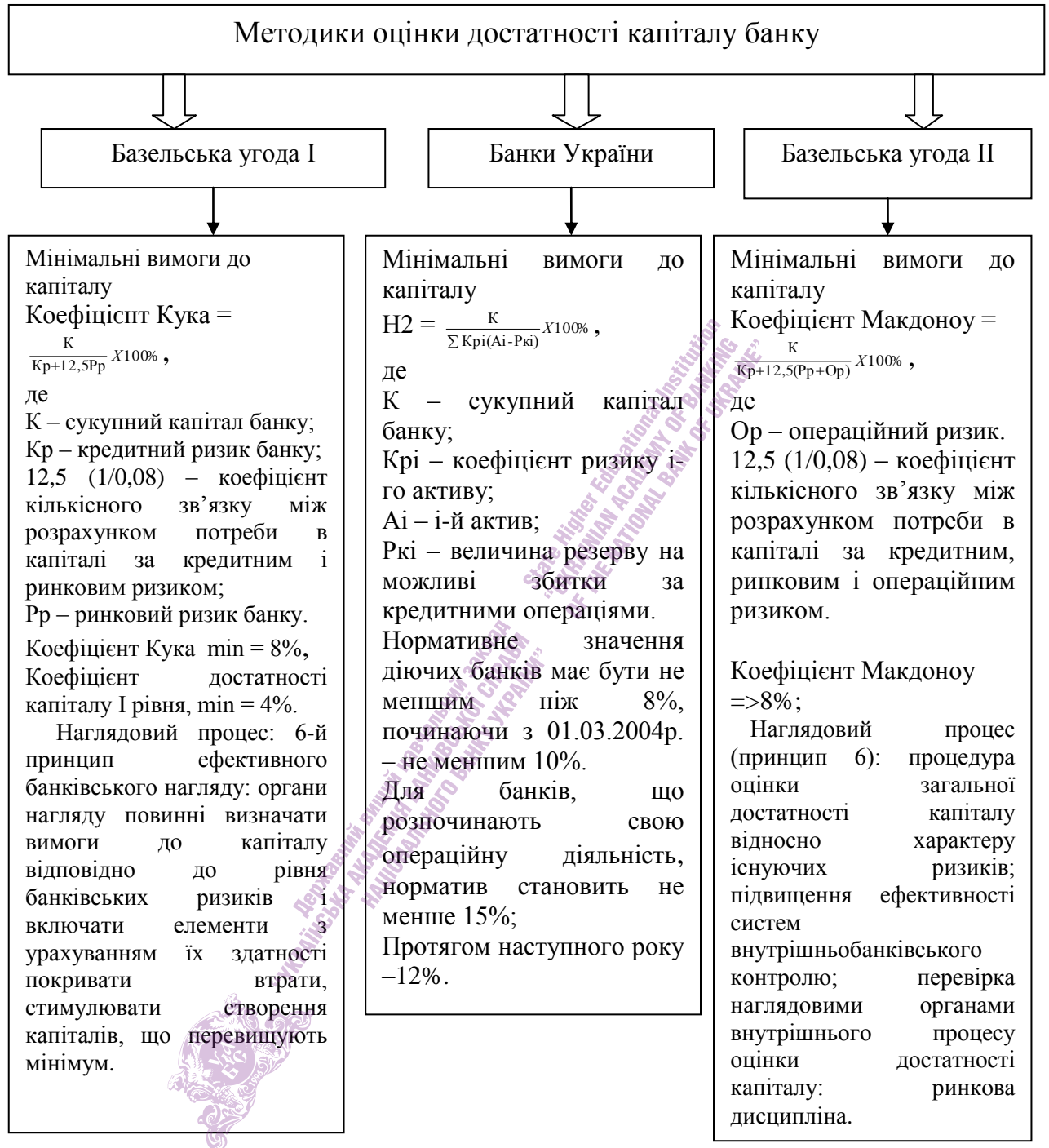

Рис. 3.1. Методики оцінки достатності капіталу банківської установи

Слід зауважити, що основні зміни в методиці оцінки достатності капіталу пов'язані з ризиками, що враховуються при розрахунку, а також величиною капіталу, що вираховується і має назву регулятивного капіталу. Складові регулятивного капіталу визначено Базельським комітетом в 1988 році в першій

Угоді про капітал [193, додаток 1]: основний капітал (капітал I рівня), додатковий капітал (капітал II рівня) та відвернення.

До основного капіталу, згідно з Базелем I, належить фактично сплачений статутний капітал та розкриті резерви. Відверненням з основного капіталу виступає гудвіл. Додатковий капітал включає довгостроковий субординований борг (не більше 50% основного капіталу), результат переоцінки основних засобів, загальні резерви на покриття кредитного ризику (не більше 1,25% зважених за ризиком активів), нерозкриті резерви, нереалізований результат від переоцінки пайових цінних паперів (із понижуючим коефіцієнтом 0,45), гібридні капітальні інструменти.

У 1996 році поправкою до базельських принципів щодо розрахунку регулятивного капіталу окремою складовою виділено так званий капітал третього рівня, до якого було віднесено короткостроковий субординований борг [194]. При цьому капітал третього рівня використовується виключно для розрахунку сумарного регулятивного капіталу в частині покриття ринкових ризиків. Ринкові ризики можуть покриватися за рахунок основного чи додаткового капіталів, якщо капіталу третього рівня не вистачає або він відсутній. При цьому, кошти, що будуть витрачатися, не повинні бути задіяні в процесі покриття кредитного ризику [186, вступ, розділ II, частина (a)].

Відповідно до Базелю II, порядок розрахунку регулятивного капіталу набуває певних змін, а саме:

- зміна порядку врахування відвернень із суми основного та додаткового капіталів [186, § 37]. Сума відвернень віднімається окремо від основного і додаткового капіталу пропорційно, тоді як в Базелі I – від суми основного капіталу та дозволеної частини додаткового капіталу. Тобто було створено додатковий стимул для банків для акцентування роботи на основному капіталі як на найстабільнішому джерелі коштів;
- виключення резервів під стандартну заборгованість створених за рахунок прибутку із додаткового капіталу [186, §43, Секція III.G]. Однак це

уточнення набуває чинності лише в тому разі, якщо для розрахунку кредитного ризику використовуватиметься підхід внутрішніх рейтингів, у разі застосування стандартизованого підходу алгоритм розрахунку залишається незмінним.

Слід зазначити, що алгоритм розрахунку регулятивного капіталу, запропонований у Базелі II, є рекомендаційним.

Загальна структура регулятивного капіталу, згідно з Базелем II наведена на рис. 3.2.

Якщо розглядати порядок розрахунку зважених за ризиком активів відповідно до Базелю II, то він зазнав докорінних змін. Алгоритм розрахунку, запропонований у 1988 році та запроваджений в Україні, передбачає окрему оцінку кредитного ризику (через систему вагових коефіцієнтів), окрему оцінку регулятивного капіталу, і, як результат, оцінку адекватності капіталу.

У сучасній практиці оцінка адекватності капіталу здійснюється де-факто і починається з визначення величини зважених за ризиком активів. У Базелі II через необхідність врахування, крім кредитного ризику, ще й ринкового та операційного запропоновано зворотній алгоритм оцінки адекватності капіталу [194, § 44]. Спочатку визначають величину вимоги до капіталу, яку потім перемножують на 12,5 з метою отримання величини еквіваленту зважених за ризиком активів. Постійний множник 12,5 – це зворотне значення від 8%. Потім визначають значення регулятивного капіталу і значення адекватності капіталу як співвідношення регулятивного капіталу до еквіваленту зважених з урахуванням ризиків активів.

Таким чином, оцінка адекватності капіталу, згідно з Базелем II, починається не з визначення величини зважених з урахуванням ризиків активів, а з визначення необхідної величини капіталу для покриття відповідного ризику.

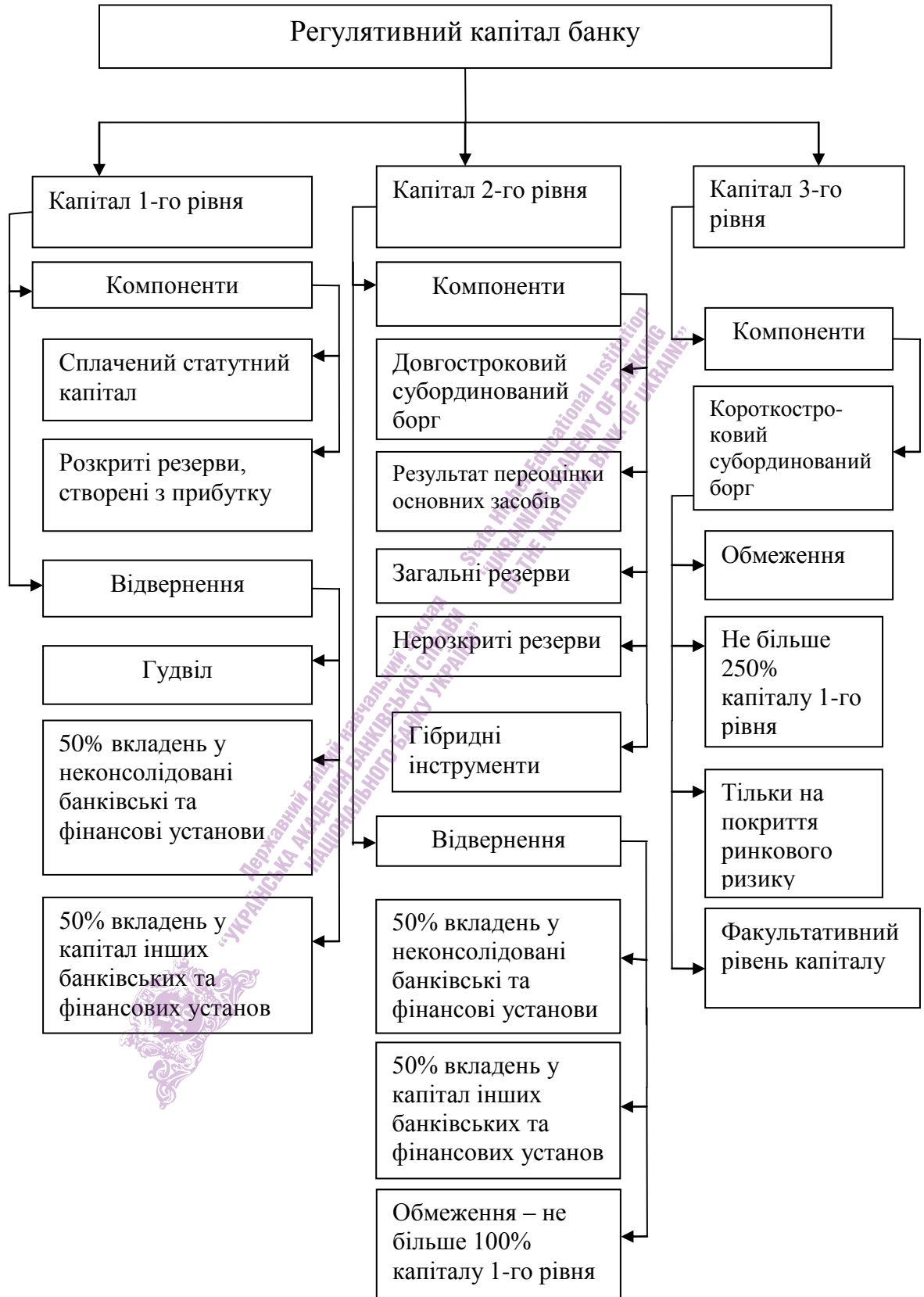

Рис. 3.2. Складові регулятивного капіталу банку згідно з Базелем II

На наш погляд, розробка рекомендацій щодо удосконалення методики оцінки достатності капіталу, виходячи з найбільш повного наближення української практики до Базельської угоди II, повинна містити:

- введення додаткових заходів в оцінку фактичного стану ризикованості активів, які б відповідали функціонуванню українських банків;
- приведення внутрішньої оцінки достатності капіталу з точки зору посилення наглядової складової і наближення її до міжнародних стандартів.

Щодо першого напрямку, слід відзначити, що Базельською угодою II передбачається диференціація умов кредитування залежно від певних категорій позичальників. Так, кредитам, що видані фізичним особам і малим підприємствам, що не перевищують абсолютної величини 1 млн. євро, за умови, що вони входять до складу портфелю роздрібних активів банку, доцільно присвоювати коефіцієнт ризику 75% замість існуючого – 100% [151, с 250].

Для включення в регулятивний роздрібний портфель вони повинні відповідати таким критеріям:

- цільової спрямованості – вимога висувається до фізичної особи, групи осіб або малого підприємства;
- продукту – вимога має одну із таких форм: револьверні (оновлення) кредити та кредитні лінії (в тому числі кредитні карти і овердрафти), строкові кредити фізичним особам і оренда (наприклад, споживчі кредити, автомобільні кредити і оренда, позики студентам на освітянські потреби, особисті кредити), кредити і зобов'язання за кредитування малого бізнесу;
- ділення – органи нагляду повинні бути впевнені в тому, що регулятивний роздрібний портфель диверсифікований до мінімізації ризику портфелю;
- низька вартість індивідуальних вимог – консолідовані роздрібні вимоги до одного контрагента не можуть перевищувати 1 млн. євро.

При оцінці критерію ділення прострочені роздрібні кредити виключаються із загальної суми регулятивного роздрібного портфеля. Національним регулюючим органам дозволяється, виходячи із досвіду дефолтів, у міру необхідності збільшувати ці вимоги. Передбачається визначення вірогідності дефолту, встановлення ліміту консолідованого ризику на одного контрагента, який повинен становити не більше 0,2% загального регулятивного портфеля [194]. Розглянемо на прикладі обґрунтування ефекту зниження коефіцієнту ризику на достатність капіталу банку (табл. 3.4).

Із наведених даних видно, що у банках АСУБ «Грант», ВАТ «Земельний банк», «Європейський банк» в класифікації активів п'ятої групи ризику кредитування фізичних осіб і індивідуальних підприємців має суттєву питому вагу. Питома вага простроченої заборгованості за кредитами фізичних осіб і індивідуальних підприємців у банку «Європейський банк» знаходиться в межах дозволеної норми.

Достатність власного капіталу з наданням категорії «кредити, надані фізичним особам і індивідуальним підприємцям» 75% ризику визначається за формулою (3.7):

$$A_{5\text{рск}} = A_{5\text{р}} - K_{\text{фо}} + 0,75_{\text{фо}}, \quad (3.7)$$

де $A_{5\text{рск}}$ – достатність власного капіталу з наданням категорії «кредити, надані фізичним особам та індивідуальним підприємцям» 75% ризику;

$A_{5\text{р}}$ – величина активів п'ятої групи ризику, скорегована на кредити, надані фізичним особам та індивідуальним підприємцям;

$K_{\text{фо}}$ – величина кредитів, наданих фізичним особам та індивідуальним підприємцям.

Таблиця 3.4

Класифікація активів п'ятої групи ризику залежно від певних категорій позичальників

Показники	АСУБ «Грант»				ВАТ «Реал банк»				«Європейський банк»			
	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага простроченої заборгованості в загальному обсязі активів, %	дохідність, %	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага простроченої заборгованості в загальному обсязі активів, %	дохідність, %	сума, тис. грн.	структура, %	питома вага простроченої заборгованості в загальному обсязі активів, %	дохідність, %
Активи п'ятої групи ризику:	199015	100,0	-	-	96208	100,0	-	-	362769	100,0	-	-
Кредити, надані фізичним особам та індивідуальним підприємцям	32439	16,3	0,05	18,6	20203	21,0	-	16,1	301461	83,1	4,9	26,4
Кредити, надані підприємствам і установам	135927	68,3	-	-	52626	54,7	0,6	13,9	0	0	-	-
Кредити, надані банкам	22489	11,3	-	-	6735	7,0	-	3,6	0	0	-	-
Інші активи	8160	4,3	-	-	16644	17,3	-	-	61308	16,9	-	-

Зважені з урахуванням ризиків активи подано у додатку Н, табл. Н1. Якщо застосувати формулу (3.7) для розрахунку, то можна сказати, що вартість активів п'ятої групи в підсумку зменшується (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Порівняння величини активів п'ятої групи ризиків за банками

Назва банку	Активи до змін, тис. грн.	Активи після змін, тис. грн.	Відносна зміна, %
АСУБ «Грант»	199015	190905	-4,08
ВАТ «Реал банк»	96208	91157	-5,25
«Європейський банк»	362769	287404	-20,77

У розрахунок нормативу достатності капіталу банку зазначені кредити включають за вирахуванням створених під них резервів на можливі збитки за кредитними операціями, зважені за рівнем 75% ризику. Прострочена заборгованість не враховується, оскільки капітал банку, відповідно до Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [127] і Базельської угоди I, передбачений для покриття непередбачених ризиків, а під уже існуючі ідентифіковані і очікувані збитки створюються резерви.

З урахуванням внесених змін у розрахунок достатності капіталу банку визначимо її значення за діючою методикою та удосконаленою (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Порівняння значень достатності капіталу банку, %

Банківські установи	Розрахунок за діючою методикою	Розрахунок з урахуванням рекомендацій
АСУБ «Грант»	29,44	32,11
ВАТ «Реал банк»	25,23	34,21
«Європейський банк»	17,52	24,26

Слід відмітити, що значне перевищення величини власного капіталу відносно мінімального рівня підвищує кредитоспроможність банків.

Базельською угодою II для оцінки ризику роздрібних вимог рекомендуються рейтингові системи, зорієнтовані як на ризик позичальника, так і на операційний ризик; за кожною вимогою визначаються і надаються

кількісні характеристики дефолта. Дефолт вважається таким, що відбувся, якщо боржник:

- неспроможний повністю погасити свої кредитні зобов'язання перед банківською групою без прийняття банками таких заходів, як реалізація забезпечення;
- більше ніж на 90 днів прострочене погашення будь-яких суттєвих кредитних зобов'язань перед банківською групою.

Слід зазначити, що застосовуються конкретні рейтингові системи, процедури і критерії розподілу вимог, які повинні бути достатньо обґрунтованими та диференціювати раціонально ризики.

В українській практиці банківських установ основою побудови внутрішнього рейтингу є Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [129], на підставі якого визначено порядок резервування за кредитною заборгованістю. Розрахункову величину резервування визначає фінансовий стан позичальника («добре», «слабке», «незадовільне») з урахуванням якості обслуговування боргу, яке може визнаватися його внутрішнім кредитним рейтингом. Політика резервування і норми, що використовуються, повинні бути обґрунтовані.

З метою підвищення якості оцінки кредитоспроможності позичальника фізичних осіб та індивідуальних підприємців рекомендується проводити бальну оцінку їх платоспроможності за такою формулою (3.8):

$$П = Д_c * К * Т, \quad (3.8)$$

де П – показник платоспроможності позичальника;

Д_c – середньомісячний дохід позичальника за останні 12 місяців, за відрахуванням поточних і обов'язкових платежів (податків, щомісячних платежів за укладеними кредитними договорами і договорами поруки);

K – поправочний коефіцієнт, який встановлюється кожним банком самостійно залежно від величини середньомісячного доходу;

T – термін кредитування в місяцях.

Якщо $\Pi \geq O_{\text{бк}}$, фінансовий стан позичальника вважається добрим; $0,5 O_{\text{бк}} \leq \Pi < O_{\text{бк}}$ – середнім; $\Pi \leq 0,5 O_{\text{бк}}$ – слабким; (де $O_{\text{бк}}$ – сума основного боргу за кредитом).

Фінансовий стан позичальника юридичної особи визнається:

«добрим»:

- якщо заборгованість за кредитом і відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів;

- або кредит пролонговано без пониження класу позичальника та відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів;

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника до 90 днів та відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів;

«слабким»:

- якщо заборгованість за кредитом прострочена від 8 до 90 днів та відсотки/комісії за ним сплачуються з максимальною затримкою від 8 до 30 днів;

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника на строк від 91 до 180 днів, але відсотки/комісії сплачуються в строк або з максимальною затримкою до 30 днів;

«незадовільним»:

- якщо заборгованість за кредитом прострочена понад 90 днів;

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника понад 180 днів.

За станом погашення позичальником – фізичною особою кредитної заборгованості та відсотків/комісії за ним обслуговування боргу є:

«добрим»:

- якщо заборгованість за кредитом і відсотками/комісією за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів (або з максимальною затримкою до 30 днів у разі документально підтверджених фактів відрядження, хвороби тощо);

- або кредит пролонговано без пониження класу позичальника та відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів (або з максимальною затримкою до 30 днів у разі документально підтверджених фактів відрядження, хвороби тощо);

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника на строк до 90 днів та відсотки/комісії за ним сплачуються в установлені строки або з максимальною затримкою до семи календарних днів (або з максимальною затримкою до 30 днів у разі документально підтверджених фактів відрядження, хвороби тощо);

«слабким»:

- якщо заборгованість за кредитом прострочена (була прострочена) від 8 до 90 днів та відсотки/комісії за ним сплачуються (були сплачені) із затримкою від 8 до 30 днів (або з максимальною затримкою від 31 дня до 120 днів у разі документально підтверджених фактів відрядження, хвороби тощо);

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника на строк від 91 дня до 180 днів, але відсотки/комісії сплачуються в строк або з максимальною затримкою до семи календарних днів (або з максимальною затримкою до 30 днів у разі документально підтверджених фактів відрядження, хвороби тощо);

«незадовільним»:

- якщо заборгованість за кредитом прострочена понад 90 днів (або з максимальною затримкою до 120 днів у разі документально підтверджених фактів відрядження, хвороби тощо);

- або кредит пролонговано з пониженням класу позичальника понад 180 днів [129].

Дефолт вважається таким, що настав, якщо позичальник (фізична особа) більш ніж 60 днів заборгував щодо погашення основної суми боргу або сплати відсотків, а також не повертає цих кредитних зобов'язань. Коли виникають надзвичайні обставини, факт дефолту встановлюється незалежно від наявності прострочення платежу основної суми боргу та сплати процентів за ним.

Таким чином, проведення гнучкої оцінки балансових активів, зважених за рівнем кредитного ризику, яка пристосована до сучасних умов функціонування банків, забезпечує якісне зростання достатності капіталу банку.

Варто зауважити, що методика внутрішньої оцінки достатності капіталу банку передбачає:

- застосування прийомів інфлюювання до статутного капіталу та емісійного доходу;
- розрахунок загальної достатності власних коштів відносно ризику незбалансованості ліквідності;
- визначення коефіцієнту покриття за зобов'язаннями.

Метод інфлюювання полягає у коректуванні статутного капіталу і емісійного доходу на прогнозований індекс інфляції, тобто використовуються прийоми ринкової оцінки (29-й стандарт міжнародних стандартів фінансової звітності «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції») [86, с. 210]. Особливу актуальність зазначена оцінка набуває в умовах підвищення рівня ринкової дисципліни.

Інфлюювання величини статутного капіталу і емісійного доходу здійснюється за формулою (3.9):

$$K_i = (СК + ЕД) * I_{\text{інфл}}, \quad (3.9)$$

де СК – статутний капітал;

ЕД – емісійний дохід;

$I_{\text{інфл}}$ – індекс інфлюювання.

Для визначення ступеня впливу рівня інфляції на капітал банку розраховується величина монетарних збитків від інфляційного знецінення статутного капіталу та емісійного доходу (табл. 3.7). Індекс інфляції становить 1,116 [109].

Таблиця 3.7

Порівняння величини капіталу банків, тис. грн.

Назва банку	Власний капітал за діючою методикою	Інфлюйовані власні кошти	Монетарні збитки
АСУБ «Грант»	65576	73182	-7606
ВАТ «Реал банк»	77451	86435	-8984
«Європейський банк»	95724	106828	-11104

Результати розрахунків свідчать, що концептуальні позиції міжнародних стандартів фінансової звітності впливають на величину власного капіталу банку.

Проведення оцінки власного капіталу з використанням прийомів інфлюювання підвищить її адекватність для всіх учасників ринку. У користувачів та інвесторів, включаючи вкладників, з'явиться можливість оцінити надійність банку, а сам банк зможе врахувати реальну захищеність від ризику банкрутства.

За оцінкою загальної достатності капіталу можна визначити його чутливість до ризиків. У банках на стан власних коштів негативний вплив здійснює ризик незбалансованості ліквідності.

Для визначення загальної достатності власних коштів (капіталу) рекомендується така формула (3.10):

$$ДК_3 = K_{\text{інфл}} / A_{\text{зр}} * K_{\text{п}}, \quad (3.10)$$

де $ДК_3$ – загальна достатність капіталу банку;

$K_{\text{інфл}}$ – інфлюйована величина власного капіталу, тис. грн.;

$A_{зр}$ – активи, зважені за рівнем ризику з урахуванням корегування на кредити, надані фізичним особам та індивідуальним підприємцям, тис. грн.;

$K_{п}$ – поправочний коефіцієнт, що виражає вплив ризику незбалансованої ліквідності.

Враховуючи те, що ступінь ризику незбалансованості ліквідності є показник GAP – ліквідності, поправочним коефіцієнтом може бути відносне відхилення від середнього ризику, він розраховується за формулою (3.11):

$$R = \frac{\overline{GAP}}{GAP}, \quad (3.11)$$

де \overline{GAP} – ліквідності в попередньому році;

GAP – ліквідності, середнє значення, розраховане за середньоарифметичною простою.

Розрахунки будемо проводити на основі даних додатку Н, табл. Н2, Н3 (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Значення коефіцієнтів внутрішньої оцінки достатності капіталу банків

Назва банків	Середнє значення GAP	R	$K_{інфл}$, тис. грн.	$A_{зр}$, тис. грн.	ДКз, %	Коефіцієнт покриття зобов'язань, %
АСУБ «Грант»	1,606	0,877	73182	204214	40,8	42,54
ВАТ «Реал банк»	1,622	0,760	86435	113512	100	66,77
«Європейський банк»	4,06	0,915	106828	333269	35	19,09

Базельською угодою II дозволяється національним органам нагляду для обмеження можливості самофінансування банку за рахунок позичкового капіталу вводити додаткові показники достатності капіталу [194]. Таким показником може бути коефіцієнт покриття за зобов'язаннями, і визначається він за формулою (3.12):

$$K_{п} = K_{інфл} / 3, \quad (3.12)$$

де $K_{\text{п}}$ – коефіцієнт покриття зобов'язань;

$K_{\text{інфл}}$ – інфлюйована величина власного капіталу, тис. грн.;

Z – зобов'язання банку, тис. грн.

Таким чином, визначено показники внутрішньобанківської оцінки достатності власних коштів, які доповнюють діючу методика і відповідають вимогам Базельської угоди. Нагляд щодо достатності власного капіталу набуває ризик-орієнтованого характеру, що враховує індивідуальні особливості діяльності кожного банку, що, у свою чергу, підвищує адекватність оцінки їх достатності.

Одночасно слід впроваджувати третій компонент оцінки – ринкову дисципліну, оскільки належне розкриття інформації дозволить контролювати банк не тільки наглядовими органами, а й ринком у цілому, що полегшить доступ до ринку капіталу і підвищить інвестиційну привабливість банків як для акціонерів, так і для інвесторів.

Банки зобов'язані встановлювати вимоги до розкриття інформації, виходячи із концепції її суттєвості. З метою підвищення транспарентності структури власності і реальних власників банків Національному банку України доцільно розробити методичні положення для територіальних управлінь про порядок отримання необхідної інформації, форми її аналізу та документування, а також взаємодію територіальних установ при потребі обміном такою інформацією.

Крім того, в методика оцінки достатності власних коштів (капіталу) необхідно внести такі методологічні корегування: виключити цінні папери із торгового портфеля, за яким розраховується «процентний» і «фондовий» ризику, із розрахунку активів, зважених з урахуванням рівня кредитного ризику; скорегувати коефіцієнти щодо оцінки сукупного ринкового ризику та кредитного ризику із-за підвищення значення нормативу достатності капіталу до 10% [127].

Сукупний розмір ринкових ризиків розраховується як сума ринкового ризику за фінансовими інструментами, чутливими до змін процентних ставок, за виключенням балансових інструментів, придбаних з метою інвестування (процентний ризик); ринкового ризику за фінансовими інструментами, чутливими до зміни ринкових цін на фондові цінності, за виключенням балансових інструментів, придбаних для цілей інвестування (фондовий ризик); ринкового ризику за відкритими уповноваженим банком позиціям в іноземній валюті і дорогоцінних металах (валютний ризик), скорегованої на коефіцієнт 12,5 [194].

Таким чином, слід зазначити, що удосконалення методики оцінки достатності власних коштів (капіталу) за напрямками введення додаткових заходів в оцінку фактичного стану ризикованості активів, які б відповідали функціонуванню українських банків та приведення внутрішньої оцінки достатності капіталу буде сприяти зростанню стійкості банківської системи і забезпечуватиме функціональну достатність її ресурсного потенціалу.

3.3. Обґрунтування стратегії управління ліквідністю для забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків

Багатокритеріальна система задач забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку виступає однією із цільових установок надійності, фінансової стійкості та забезпечення поступового розвитку банку як економічної системи.

Виходячи з того, що рівень функціональної достатності ресурсного потенціалу банку залежить від капітальної бази та збалансованості грошових потоків за залученням і розміщенням, яка, у свою чергу, виступає системною складовою достатності ресурсного потенціалу банку, доцільно визначити критерії та стратегію управління ліквідності банку з точки зору забезпечення її

відповідності і зростання інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

Базою для взаємозв'язку між цільовими установками розвитку банку може бути запропонована В. Вітлінським ієрархічна структура, що розглядає фінансову стійкість як складову характеристику надійності, разом із організаційною та функціональною стійкістю, і, у свою чергу, об'єднує прибутковість, ліквідність, капітальну стійкість та запобігання ризикам [35, с. 48-51]. Інтегрований показник надійності визначає багаторівневу структуру елементів комерційного банку як цілісного фінансово-економічного об'єкта і може бути деталізований у напрямку достатності ресурсного потенціалу банку через взаємозв'язок із ліквідністю та капітальною стійкістю (рис. 3.3).

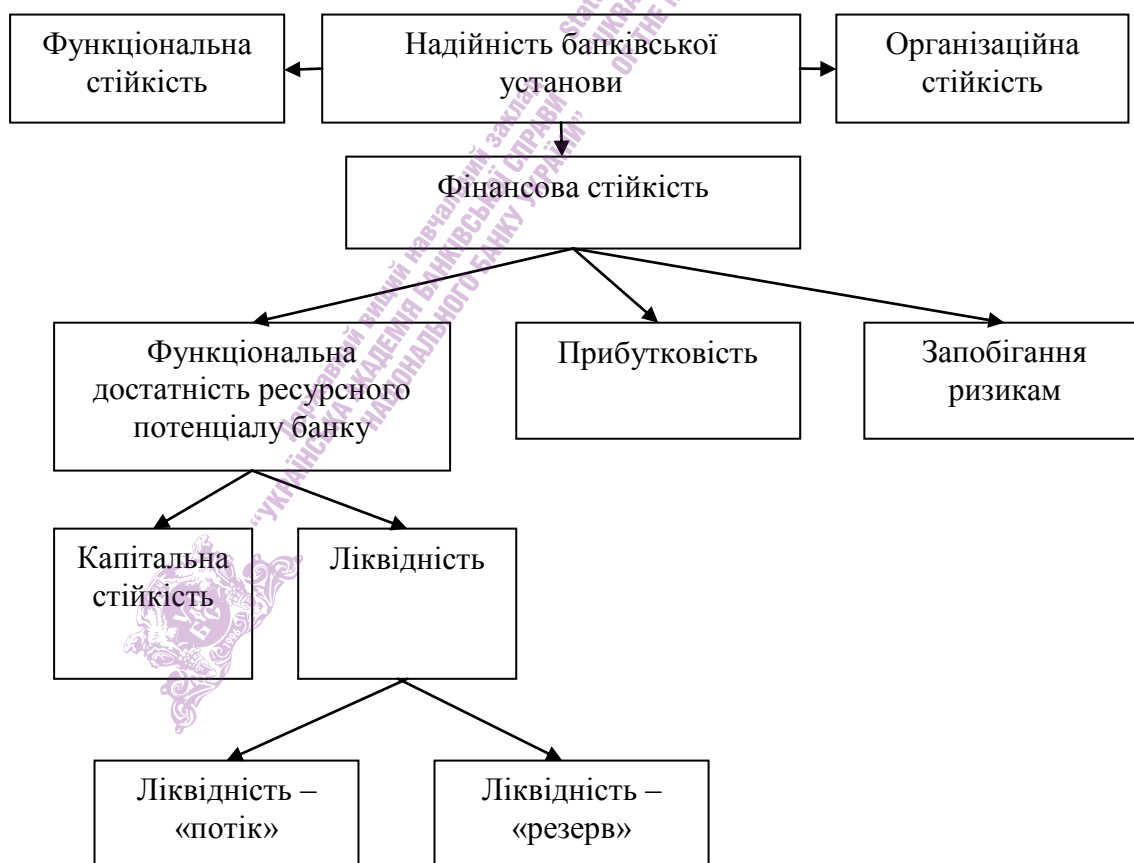

Рис. 3.3. Місце функціональної достатності ресурсного потенціалу в системі надійності банківської установи

Таким чином, функціональну достатність ресурсного потенціалу можна визначати через показники ліквідності і капітальної стійкості з точки зору об'єднуючих показників, складовими розрахунку є системні складові активів та пасивів банку.

Для дослідження концепції взаємозв'язку функціональної достатності ресурсного потенціалу, ліквідності і капітальної стійкості необхідно визначити позитивні та негативні зворотні зв'язки і сформулювати систему показників, які характеризують обмеження та формальне досягнення критеріїв достатності, тобто зв'язати управлінські процеси розподілу ресурсів деякою системою коефіцієнтів та лімітів, запобігаючи відхиленню від оптимальних значень критеріїв при коливанні зовнішніх та внутрішніх умов діяльності банку.

На наш погляд, модель «капітальна стійкість – ліквідність => функціональна достатність ресурсного потенціалу банку» може бути вирішена за допомогою побудови моделі відповідності між активами і пасивами банку та розрахунку узагальнюючого синтетичного коефіцієнта функціональної достатності ресурсного потенціалу банку як суми значень віднормованих коефіцієнтів: достатності капіталу, коефіцієнту миттєвої, короткострокової, поточної та довгострокової ліквідності.

Вирішення поставленої задачі будемо проводити на основі даних АСУБ «Грант».

З метою побудови моделі відповідності між активами і пасивами банку, яка в свою чергу, визначає ефект від залучення і розміщення коштів, скористаємося моделлю GAP [100, с. 107–111].

Чутливі до процентної ставки активи визначаються як грошова вартість активів, що або погашаються, або можуть переоцінюватися протягом певного періоду. Чутливі до процентної ставки пасиви визначаються відповідно до чутливих активів. Якщо початок періоду належить до майбутнього, то GAP має назву періодичного, якщо ж початок періоду збігається з поточним часом, то GAP має назву сукупного. Періодичний GAP показує час потенційних змін

доходу залежно від зміни процентної ставки. Сукупний GAP вимірює загальний процентний ризик за весь аналізований період.

Вплив GAP на процентний прибуток при зміні процентних ставок полягає в такому. Від'ємний GAP свідчить, що у банку більше пасивів, чутливих до процентної ставки, ніж аналогічних активів. Коли процентна ставка зростає за певний період, банк сплачує більш високу процентну ставку за усіма переоціненими пасивами і отримує більший дохід за усіма переоціненими активами. Якщо усі ставки піднімаються одночасно на одну й ту саму величину, витрати по виплаті процентів зростають вище, ніж дохід у вигляді процентів, оскільки пропорційно більше пасивів переоцінюється. Таким чином, процентний прибуток зменшується. Коли в певний період процентні ставки знижуються, то більше пасивів, ніж активів, переоцінюється за більш низькими ставками, середній спред зростає і чистий дохід у вигляді процентів збільшується [143, с. 200-202].

Позитивний GAP свідчить, що у банку більше активів, чутливих до процентної ставки, ніж пасивів. Коли зростає процентна ставка, дохід у вигляді процентів піднімається вище, ніж витрати по виплаті процента, оскільки пропорційно більше активів переоцінюється. Аналогічним чином змінюється спред і прибуток у бік збільшення. Зниження процентних ставок дає протилежний ефект. Дохід у вигляді процентів знижується порівняно з витратами по виплаті процентів, що призводить до зниження спреду банку і процентного прибутку.

Якщо у банку нульовий GAP, чутливі до процентної ставки активи і пасиви дорівнюють один одному і однакові зміни процентної ставки не впливають на процентний прибуток. При цьому доходи з активів можуть змінюватися відносно витрат по виплаті процентів із-за зміни форми кривої дохідності та несинхронності змін базисних ставок банку по активах і пасивах з плаваючими ставками.

Зазвичай, будь-яка зміна у структурі активів і пасивів здійснює вплив на процентний прибуток. Процентний прибуток змінюється також зі зміною

обсягів дохідних активів і залучених пасивів при незмінних процентних ставках. Зростання обсягів приводить до збільшення прибутку у вартісному вираженні, але не впливає на показники прибутковості банку.

Зміна величини непрацюючих активів та безпроцентних пасивів також впливає на процентний прибуток. Зниження рівня непрацюючих активів приводить до зростання прибутку.

Для побудови моделі відповідності активів і пасивів банку в першу чергу доцільно розглянути структуру активів і пасивів за термінами погашення.

За проведеними розрахунками (додаток Л, табл. Л2) у структурі пасивів АСУБ «Грант» залучені кошти на вимогу становлять 26,8% від сукупних пасивів. Водночас активи на вимогу дорівнюють 14,74% від загальних активів. Отже, у строкових видах активів банку використовується майже половина мінливих коштів без встановленого терміну розміщення. При цьому слід зазначити, що «золоте» банківське правило встановлює рівень безризикованого використання трансакційних рахунків на межі 10% [93].

Співвідношення між строковими і поточними зобов'язаннями свідчить про недостатню стабільність ресурсної бази і відображає загальну проблему обмеженості джерел депозитних операцій банку.

Водночас рівень активів на вимогу в загальних активах перевищує вимоги, які опосередковано закладені в економічних нормативах ліквідності. Так, відношення поточних активів до відповідних зобов'язань на 01.01.2007 року в банку АСУБ «Грант» становило 55,33%, що значно перевищує норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%); співвідношення активів і зобов'язань терміном до одного місяця становило 2,17 рази (норматив – не менше 40%); ресурсів терміном до року – в 2,35 рази (норматив – не менше 20%). Поглиблений аналіз засвідчує, що істотна різниця між обсягами короткострокових пасивів і активів усіх строкових груп ресурсів може призвести до незабезпечення банком своєчасного та повного виконання зобов'язань за негативних зовнішніх умов. Додатковий ризик для ліквідності створюють проблемні активи, які з наближенням горизонту планування та

одночасним поступовим погіршенням якості збільшують розрив платіжного календаря.

На рис. 3.4 (додаток Л, табл. Л2) відображено абсолютні значення активів і пасивів за окремими строковими групами. Розміщення ресурсів (за винятком високоліквідних активів) має відносно стабільний характер розподілу у часі.

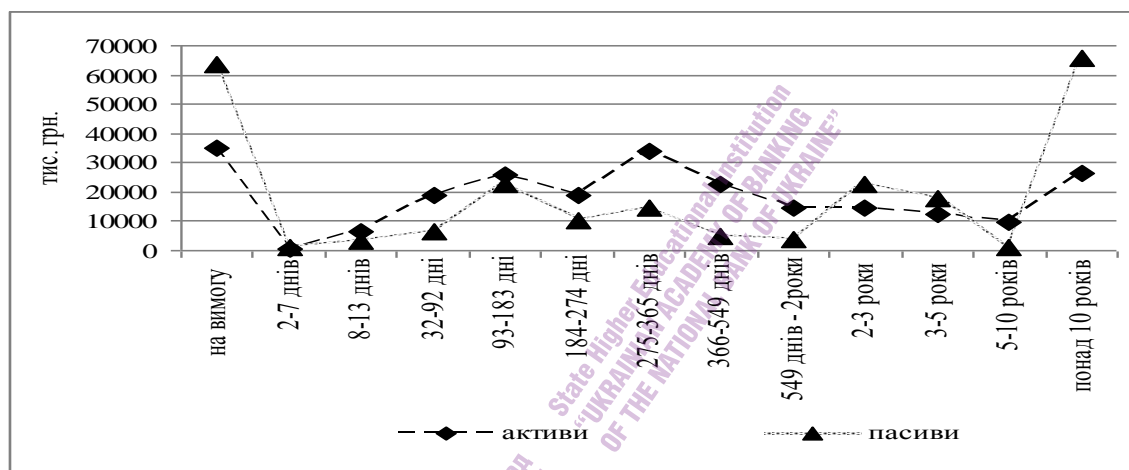

Рис. 3.4. Співвідношення між пасивами і активами банку «Грант» у 2006 році

Водночас джерела ресурсів характеризуються чітко визначеними строковими сегментами: на найвищому рівні – кошти до запитання, на відносно стабільному – депозити до року. Дані графіка чітко відображають перехід від короткострокових до довгострокових пасивів, який має форму хвилі. Підвищення кривої пасивів на останньому сегменті відображає частину власних коштів банків, які використовуються при розрахунку гепів.

Порівняльну характеристику загальних обсягів залучених та розміщених коштів відображено на рис. 3.5.

Невідповідність між активами і зобов'язаннями на вимогу стабільно зберігається. Після досягнення терміну понад рік знову спостерігається «ефект хвилі», рівень зобов'язань залишається без змін, а обсяги активів продовжують поступово зростати.

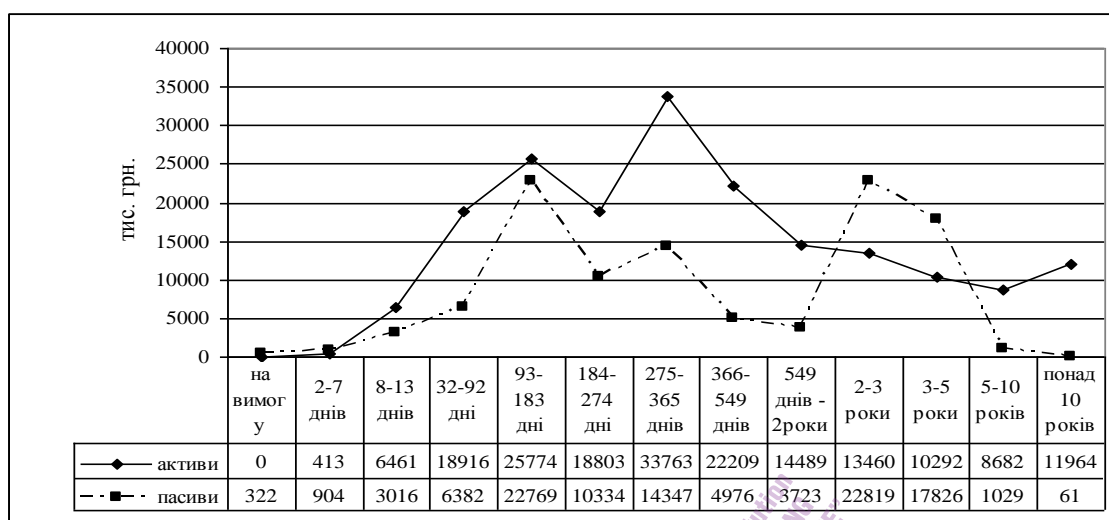

Рис. 3.5. Кумулятивний розрив між активами та пасивами банку «Грант» за строками у 2006 році

Числову характеристику окремих строкових груп активів і пасивів можна отримати, аналізуючи не лише абсолютні обсяги ресурсів, а й гепи, розраховані і відображені у табл. 3.9, яка побудована за шаховим підходом.

Таблиця 3.9

Розподіл ресурсів банку «Грант» за строками у 2006 році

Показники	на вимогу	до одного місяця	1-6 місяців	6-12 місяців	1-5 років	понад 5 років
Активи, %	14,74	2,93	18,62	21,97	26,63	15,05
Пасиви, %	26,8	1,65	12,28	10,04	20,81	28,06
Активи						15,05/ 28,06
					26,63/20,81	
				21,97/10,04		
			18,62/12,28			
		2,93/1,65				
	14,74/26,8					
Пасиви						
ГЕП	-12,06	1,28	6,34	11,93	5,82	13,01
Кумулятивно	-12,06	-11,32	-4,98	6,95	12,77	-0,24

За діагональними клітинами розраховано розрив між розміщеними і залученими коштами відповідної групи.

Максимальне значення розриву досягається на межі терміну до одного місяця – 11,32% від загальних активів. Відповідний часовий інтервал оцінюється як зона найбільшого ризику, оскільки недостатність джерел фінансування призводить до проблем обслуговування майже чверті банківських активів.

З метою побудови моделі строкового розподілу ресурсів необхідно проаналізувати основні статті активів і пасивів за строками залучення та розміщення.

У структурі активів банку найбільша частка належить кредитам, що надані суб'єктам господарювання 59,55%, кредити фізичних осіб становлять 16,22%. Сукупний кредитний портфель банку, включаючи іпотечні кредити (0,93%) і міжбанківські кредити (1,91%), складає 78,61% від загальних активів, тобто охоплює переважну їх більшість. Високоліквідні активи становлять 3,09%, цінні папери – 1,91%, основні засоби і нематеріальні активи – 7,7%, інші активи – 1,02%.

Строковий портфель основних груп кредитів наведено на рис. 3.6.

Рис. 3.6. Строкові характеристики кредитів банку «Грант» у 2006 році

Очевидними є відмінності між строковими характеристиками кредитів, що надаються юридичним і фізичним особам: кредити суб'єктам

господарювання переважно розміщені на строк від трьох місяців до двох років. За межами цього інтервалу обсяги кредитів є значно меншими. Водночас профіль кредитів фізичним особам має максимальну точку значення на інтервалі від одного до півтора року.

Іпотечні кредити надаються терміном від року до двох, що суперечить їх економічній характеристиці – довгострокового кредитування.

Аналіз основних статей активів дає підстави сформулювати узагальнені групи ресурсів у зведену модель, яка відображає структуру розміщення коштів банку. Таку узагальнену модель активів банку, класифікованих за строками та групами операцій, подано у табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Узагальнена модель структури активів банку «Грант» у 2006 році, %

Терміни	Високоліквідні активи	МБК	Кредити, надані фізичним особам	Кредити, надані суб'єктам господарювання	Іпотека	Інші активи	Усього
На вимогу	7,51	1,91				0,1	9,52
До одного місяця			0,37	0,37			0,74
1-6 місяців			2,09	17,54			19,63
6-12 місяців			6,71	19,74	0,5		26,95
1-2 роки			10,0	10,63	0,42		21,05
2-5 роки			6,9	6,72			13,62
Понад 5 років			0,06	8,43			8,49
Усього	7,51	1,91	26,13	63,43	0,92	0,1	100,0

Сумарні співвідношення груп у загальних активах відображено в останньому її рядку та стовпці.

Аналіз строкової структури пасивів також доцільно проводити на основі визначення питомої ваги окремих груп ресурсів.

У структурі банківських пасивів переважають строкові кошти фізичних осіб – 33,13%, а також залишки коштів на поточних рахунках суб'єктів господарювання – 19,98%. Серед інших статей зобов'язань доцільно виділити

кошти суб'єктів господарювання строкові (9,64%) та кошти фізичних осіб на вимогу (4,18%). Власні кошти банку становлять 27,6%. Інші види зобов'язань можуть бути зведені в одну групу, оскільки їх питома вага незначна.

Для оптимального групування класів доцільно об'єднати кошти на вимогу юридичних і фізичних осіб як зобов'язання на вимогу. Вони сягають 31,06% від загальних зобов'язань. Згідно з результатами аналізу, довгострокові зобов'язання понад один рік юридичних осіб скорочуються і набувають практично нульової відмітки. Вклади фізичних осіб набувають максимального значення на інтервалі від 2 до 5 років (11,19%). Міжбанківські кредити мають місце на інтервалі до одного місяця. На строковому інтервалі від 1 до 5 років немає залучених коштів, які за структурою входять до групи «Інші пасиви».

Максимальне значення пасивів банку в структурі спостерігається на інтервалі понад п'ять років (28,01%), що характеризується в основному наявністю власних коштів банку. При цьому слід підкреслити, що саме на інтервалі від 6 до 12 місяців спостерігається найбільша частка активів банку (29,65%). Таким чином, строкову структуру пасивів можна вважати розподіленою на три однакові частини за розміром: кошти на вимогу; вклади фізичних осіб від одного місяця до одного року; інші пасиви. Тому стратегічним завданням банку є подальша диверсифікація джерел залучення коштів і подовження їх термінів (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Узагальнена модель структури пасивів банку «Грант» у 2006 році, %

Терміни	Зобов'язання на вимогу	МБК	Депозити фізичних осіб	Депозити суб'єктів господарювання	Капітал	Інші пасиви	Усього
1	2	3	4	5	6	7	8
На вимогу	24,62					5,79	30,41
До одного місяця		0,66	0,57	0,74		3,23	5,2

Продовж. табл. 3.11

1	2	3	4	5	6	7	8
1-6 місяців			10,14	1,6			11,74
6-12 місяців			7,81	1,65			9,46
1-2 роки			3,31	0,18			3,49
2-5 роки			11,19	0,5			11,69
Понад 5 років			0,14	0,27	27,60		28,01
Усього	24,62	0,66	33,16	4,94	27,60	9,02	100,0

Об'єднуючи структурні характеристики активів та пасивів, розглянути вище, доцільно побудувати модель співвідношення основних груп залучених і розміщених коштів, яку подано у табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Модель відповідності між активами і пасивами банку «Грант» у 2006 році, %

Терміни	Високоліквідні активи	МБК	Кредити, надані фізичним особам	Кредити, надані суб'єктам господарювання	Іпотека	Інші активи	Локальний геп	Кумулятивний геп
1	2	3	4	5	6	7	8	9
На вимогу	7,51-24,62	1,91				0,1-5,79	-20,89	-20,89
До одного місяця		-0,66	0,37-0,57	0,37-0,74		-3,23	-4,46	-25,35
1-6 місяців			2,09-10,14	17,54-1,6			7,89	-17,46
6-12 місяців			6,71-7,81	19,74-1,65	0,5		17,49	0,03
1-2 роки			10,0-3,31	10,63-0,18	0,42		17,56	17,53
2-5 роки			6,9-11,19	6,72-0,5			1,93	-15,6
Понад 5 років			0,06-0,14	8,43-0,27	-27,6		-19,52	-25,12

Продовж. табл. 3.12

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Пасиви	На вимогу	МБК	Депозити фізичних осіб	Депозити суб'єктів господарювання	Капітал	Інші пасиви		
Розрив	-17,11	1,25	-7,03	58,49	-26,68	-8,92		

Проведена оцінка збалансованості залучення і розміщення коштів свідчить про те, що найбільший розрив спостерігається на інтервалі до одного місяця (25,35%) та понад п'ять років (25,12%). Із наведених розрахунків видно чітку тенденцію незбалансованості по строках залучення і розміщення коштів за операціями з фізичними і юридичними особами. На інтервалі довгострокового залучення коштів (понад п'ять років) взагалі спостерігається тенденція майже відсутності довгострокового залучення коштів.

Таким чином, запропонована узагальнена модель структури залучених і розміщених коштів банку, розглянута на прикладі даних банку «Грант», дала змогу оцінити позитивні розриви між коштами до одного року, які несуть певний ризик ліквідності. На довгострокових інтервалах спостерігається поступове зростання активів в умовах обмеженості відповідних зобов'язань.

В забезпеченні функціональної достатності ресурсного потенціалу банку набувають стратегічного значення строкові групи із найбільшим значенням розривів. При цьому доцільно поєднати аналіз проблемних груп із сусідніми періодами, які можуть частково компенсувати незбалансованість ресурсів.

Таким чином, виникає потреба в розрахунку синтетичного коефіцієнта функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, який би надав можливість встановити взаємозалежність достатності ресурсного потенціалу з обраною банком стратегією управління ліквідністю та капітальною стійкістю.

Слід зазначити, що техніка безпосереднього управління ліквідністю складається з двох головних напрямків: резервування, тобто нагромадження ліквідних коштів, та динамічного управління. Встановлення відповідності активів і зобов'язань у формі контролю гепів, дюрації активів виступає

чинником одночасного сприяння функціональній достатності ресурсного потенціалу банку [41].

Тому для забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку необхідно обирати стратегію, яка передбачає встановлення таких лімітів активів і зобов'язань, щоб одночасно задовольнялися потреби запобігання ризикам та цільової установи достатності ресурсного потенціалу банку (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Зв'язок стратегії управління ліквідністю з функціональною достатністю ресурсного потенціалу банку

Розрахуємо синтетичний показник для визначення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку через систему показників ліквідності і капітальної стійкості на основі експертного методу визначення вагових коефіцієнтів [48], користуючись адитивним принципом побудови загальної формули (3.14):

$$SP fdrp = \sum_{i=1}^n v_k * \frac{K_i}{N_i}, \quad (3.14)$$

де $SP fdrp$ – синтетичний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу банку;

v_k – ваговий коефіцієнт;

K_i – поточне значення i -го показника;

N_i – нормативне значення i -го показника.

За поточні значення, як уже зазначалося вище, ми обираємо значення показників: достатності капіталу, показників миттєвої, поточної, короткострокової та довгострокової ліквідності (додаток П). Оскільки до складу ресурсного потенціалу банку входить і капітал, до системи показників також було враховано коефіцієнт достатності капіталу (значення береться на основі розрахунку у підрозділі 3.2). Проведемо розрахунок цих показників на основі даних банку «Грант» (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Показники для розрахунку синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу АСУБ «Грант» за 2006 рік

Умовне позначення	Показники	$K_i, \%$	$v_k, \%$	$N_i, \%$	K_i / N_i	$v_k * (K_i / N_i)$
1	2	3	4	5	6	7
K_1	Достатність капіталу	32,11	13,06	10,0	3,211	0,419
K_2	Норматив миттєвої ліквідності	47,77	19,43	20,0	2,389	0,464
K_3	Норматив поточної ліквідності	59,94	22,35	40,0	1,374	0,307
K_4	Норматив короткострокової ліквідності	36,98	15,04	20,0	1,849	0,278
K_5	Норматив довгострокової ліквідності	74,0	30,12	100,0	0,74	0,223
$SP fdrp$						1,691

Таким чином, формула для розрахунку синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку «Грант» із врахування вагових коефіцієнтів буде мати вигляд (3.15):

$$SP_{fdrp} = \left(0,1306 * \frac{K_1}{N_1} + 0,1943 * \frac{K_2}{N_2} + 0,2235 * \frac{K_3}{N_3} + 0,1504 * \frac{K_4}{N_4} + 0,3012 * \frac{K_5}{N_5} \right) * 100 \quad (3.15)$$

Проведені розрахунки свідчать про те, що при ідеальному варіанті співпадання коефіцієнтів синтетичний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу має значення одиниці. Банк «Грант» має завищені значення показників ліквідності при недовиконанні значення довгострокової ліквідності. Це свідчить про необхідність нарощування власного капіталу, збалансування активів і пасивів за термінами залучення і розміщення. Цей факт підтверджує і розрахований показник ГЕПу, який є негативним.

Слід зазначити, що розрахований синтетичний показник функціональної достатності ресурсного потенціалу банку залежить від стратегії управління активами та пасивами комерційних банків. На нашу думку, ці стратегії повинні різнитися залежно від рівня синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку. Для встановлення розмірів інтервалів значень синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку розподілимо його значення на три групи: низький, середній, достатній. Як уже зазначалося раніше, ідеал синтетичного показника становить одиницю. Розрахувавши значення цього показника в динаміці, визначимо максимальне його значення за період 2004 – 2006 рр. (додаток П, табл. П2). Максимальне значення синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку «Грант» склало 1,993 у 2004 році. Тому крок кожного інтервалу становитиме 0,331.

Для вибору стратегії управління ліквідністю банку залежно від рівня синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку необхідно визначитися із моделлю ліквідності та її режимом зважаючи на

такі критерії: частоту нових вимог і зобов'язань, термін погашення нових вимог і зобов'язань; частоту проведення операцій; частоту зміни платіжного календаря. Основні характеристики моделей і режимів ліквідності наведено в додатку Р [60, 76, 100, 183].

Таким чином, нами запропоновано матрицю вибору стратегії управління ліквідності з точки зору отриманих рівнів функціональної достатності ресурсного потенціалу (додаток С). Так, відповідно до структури вказаної матриці для середнього рівня синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу режим буде перехідним, а для високого – турбулентним, тоді як для низького рівня достатності ресурсного потенціалу цей режим можна характеризувати як ламінарний.

Таким чином, функціональна достатність ресурсного потенціалу банку залежить від збалансованості структури активів і пасивів, яка має прояв через вибір стратегії управління ліквідністю банку та ГЕП – розривів.

Висновки до розділу 3

В сучасних умовах невизначеності ситуації на валютному та фондовому ринках, скорочення дохідності на усіх основних сегментах фінансового ринку і зменшення процентної маржі все більше уваги приділяється використанню джерел інтенсивного зростання ефективності банківських установ. Потреба в пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності банківських установ спричиняє процеси укрупнення вітчизняних банків та конкуренцію з боку іноземних банків. Це, у свою чергу, свідчить про якісні зміни в банківській системі країни, але вимагає втримання власних витрат та ефективного управління ресурсним потенціалом банків.

Слід виділити основні проблеми, які стосуються ефективного управління ресурсами банку: створення ефективних економічних механізмів з метою підвищення дохідності і зниження витрат; оцінка діяльності окремих

структурних одиниць; побудова фінансових взаємовідносин між підрозділами; забезпечення контролю за використанням ресурсів та фінансової дисципліни.

У роботі запропоновано методику розрахунку інтегрального показника функціональної достатності, на основі якого можна оцінити поведінку банку відносно вибору заходів, пов'язаних із процесом формування і використання ресурсного потенціалу, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи.

Достатність капіталу банківської установи підтримує фінансову стійкість банківської системи в цілому і банківських установ зокрема. Загальну оцінку надійності комерційного банку, ступінь його вразливості до ризиків відображають показники достатності, що визначають сутність методик оцінки, які і в міжнародній практиці розраховуються за різними підходами.

При цьому слід зазначити, що функціональна достатність ресурсного потенціалу банку передбачає процес реалізації банком процедур пов'язаних із вибором ефективних методів щодо формування і використання ресурсного потенціалу банку, достатність якого забезпечує прибуткову діяльність банківської установи, проблема удосконалення методики оцінки достатності капіталу банку як складової ресурсного потенціалу набуває достатньої актуальності.

Таким чином, слід зазначити, що удосконалення методики оцінки достатності власних коштів (капіталу) за напрямками введення додаткових заходів в оцінку фактичного стану ризикованості активів, які б відповідали функціонуванню українських банків, та приведення внутрішньої оцінки достатності капіталу з точки зору посилення наглядової складової і наближення її до міжнародних стандартів з поетапним використанням вимог Базельського комітету буде сприяти зростанню стійкості банківської системи і забезпечуватиме її функціональну достатність ресурсного потенціалу.

Нами запропоновано матрицю вибору стратегії управління ліквідності з точки зору отриманих рівнів функціональної достатності ресурсного потенціалу. Так, відповідно до структури вказаної матриці для середнього рівня

синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу режим буде перехідним, а для високого – турбулентним, тоді як для низького рівня достатності ресурсного потенціалу цей режим можна характеризувати як ламінарний.

Таким чином, функціональна достатність ресурсного потенціалу банку залежить від збалансованості структури активів і пасивів, яка має прояв через вибір стратегії управління ліквідністю банку та ГЕП – розривів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проведено теоретичне узагальнення та обґрунтування методичних основ вирішення наукового завдання, що полягає у забезпеченні функціональної достатності ресурсного потенціалу банків з метою підвищення прибутковості діяльності банків та їх фінансової стійкості. За результатами проведеного дослідження було сформульовані висновки і пропозиції, що відповідають поставленій меті та завданням.

Посилення конкуренції між різними банківськими установами як відносно залучення, так і розміщення грошових коштів, визначається концентрацією банківського капіталу, орієнтацією банків на масового споживача, зростанням їх універсалізації та вторгненням в нетрадиційні сфери обслуговування клієнтів, суттєвими зрушеннями в банківських технологіях, структурними змінами у кредитних портфелях. Загальна ефективність банківського бізнесу, як і задоволення потреб споживачів банківських продуктів, знаходиться в прямій залежності від забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.

Загальна схема механізму забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу має прояв через визначення достатності власного капіталу банку, оптимізації залучення і запозичення коштів і визначення методів управління ресурсним потенціалом банку.

Метою забезпечення виконання політики достатності капіталу банку необхідно вирішувати наступні завдання: проведення об'єктивної оцінки вартості окремих елементів власного капіталу; забезпечення максимізації формування прибутку банку з урахуванням прийнятного рівня ризику; формування ефективної політики розподілу прибутку банку; формування та ефективна реалізація політики додаткової емісії акцій або залучення додаткового пайового капіталу.

У процесі забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку повинні вирішуватися наступні завдання: визначати необхідну суму зобов'язань та капіталу банку для забезпечення його ефективної діяльності; дотримуватися оптимального співвідношення між зобов'язаннями і капіталом банку; розробляти заходи з оптимізації джерел фінансових ресурсів банку; визначати ступінь відповідності системи управління зобов'язаннями і капіталом банку обраній стратегічній лінії; модифікувати раніше прийняті рішення, для того, щоб обійтися наявними коштами, а також для продуктивного використання надлишків пасивів.

Ступінь розвитку фінансової системи та її основного елемента – банківської системи, характер та ефективність грошово-кредитної політики і фінансової політики у значній мірі визначають реальні можливості української економіки при вирішенні питань стійкого і довготривалого розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності. У цьому контексті набуває актуальності вирішення проблеми вибору прийомів і методів щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків.

У дисертації було визначено, що функціональна достатність ресурсного потенціалу банку – це процес реалізації банком процедур пов'язаних із вибором ефективних методів щодо формування і використання ресурсного потенціалу банку, достатність якого забезпечує прибуткову діяльність банківських установ. Відповідно до даного визначення було виокремлено функції і завдання процесу забезпечення функціональної достатності банків.

Автором доведено, що забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку – це сукупність заходів та створення умов, що сприяють здійсненню операцій, пов'язаних із процесом формування і використання ресурсного потенціалу банку, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи.

Для забезпечення конкурентоспроможності банків необхідною умовою повинно виступати досягнення функціональної достатності ресурсного

потенціалу. З цього приводу було класифіковано методи управління процесом забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, до яких віднесено адміністративні та економічні методи управління, які мають механізм застосування на макро і мікрорівнях.

Стійкість і стабільність банківської системи є одним із найбільш важливих умов розвитку будь якої національної економіки. Стійкість, прозорість і прогнозованість банківської системи дозволяють суттєво збільшити передбачливість її діяльності для інвесторів і підвищити привабливість для економічних суб'єктів. Стабільність банківської системи визначається не тільки рівнем конкурентоспроможності і тенденцією стійкого зростання, а і сукупним рівнем ризику.

З цього приводу актуальності набуває дослідження ринкової позиції банків щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

У роботі обґрунтовано систему індикаторів щодо оцінки банків відносно їх ринкової позиції з точки зору функціональної достатності ресурсного потенціалу банків, яка містить у собі: показники масштабу; показники насиченості банківськими послугами, показники стійкості та ліквідності банків, структурні показники активів і пасивів банків, показники ресурсного потенціалу банків.

В цілому, у відповідності до визначення ринкової позиції банків щодо рівня забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу слід проаналізувати ступінь капіталізації, концентрації банківської системи, рівня і структури зобов'язань, а також системоутворюючих складових, що його забезпечують. Забезпечення достатності ресурсного потенціалу банківської системи має прояв через реалізацію стратегічних цілей та пріоритетів розвитку банківської системи, які полягають у розширенні ресурсної бази, підвищення рівня капіталізації та ефективності вітчизняних банків.

Діяльність банківської установи та її результативність у цілому залежать від сукупності ресурсного потенціалу, якими володіє банк, та здатності

менеджерів банку ефективно ними розпорядитися. При цьому роль ресурсів у стратегічному менеджменті принципово важлива не тільки тому, що без них суб'єкт не досягне стратегічної мети, але і втім, що економічна ефективність та мобільність банку певною мірою визначається вмінням розпорядитися ними.

Аналіз ресурсного потенціалу банку на практиці ускладнюється різноманітністю і несистемністю показників, які не дають змогу провести комплексну оцінку. У дисертації запропоновано методика розрахунку достатності ресурсного потенціалу банку, який дає змогу оцінити спроможність банку своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, нарощувати капітал, проводити активні операції з метою підтримки фінансової стійкості банків.

Політика забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку повинна будуватися на підставі всебічної оцінки ресурсної бази банку в частині залучених коштів. Їх оцінка виступає передумовою визначення основних тенденцій щодо визначення стабільної частини ресурсного потенціалу та прогнозування в подальшому основних напрямків діяльності банківської установи для встановлення конкурентних переваг.

На наш погляд, той факт, що банк будує власну діяльність головним чином на залучених ресурсах, доцільно говорити про вагому залежність банку від зовнішнього середовища, що вимагає розробки самостійної всебічної й максимально деталізованої методики оцінки залучених ресурсів банку. Дану методику банки повинні використовувати в практичній діяльності з метою оптимізації ресурсної бази, що необхідно для ефективності банківської діяльності і забезпечення достатності ресурсного потенціалу банку. Всебічна оцінка залучених ресурсів дозволить: отримати достовірну картину поточного стану залучених ресурсів; оцінити кількісні і якісні характеристики залучених і розміщених ресурсів; оцінити динаміку основних показників залучених і розміщених ресурсів; оцінити основні тенденції зміни складу і структури залучених і розміщених ресурсів; прогнозувати подальший розвиток залучених і розміщених ресурсів банку.

Основними елементами методики, що пропонується, виступають: джерела інформації; система показників; рекомендації до розрахунку показників; форма надання результатів оцінки.

В сучасних умовах невизначеності ситуації на валютному та фондовому ринках, скорочення дохідності на усіх основних сегментах фінансового ринку і зменшення процентної маржі все більше уваги приділяється використанню джерел інтенсивного зростання ефективності банківських установ. Потреба у пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності банківських установ спонукають процеси укрупнення вітчизняних банків та конкуренція з боку іноземних банків. Це в свою чергу свідчить про якісні зміни в банківській системі країни, але вимагає втримання власних витрат та ефективного управління ресурсним потенціалом банків.

Слід виділити основні проблеми, які стосуються ефективного управління ресурсами банку: створення ефективних економічних механізмів з метою підвищення дохідності і зниження витрат; оцінка діяльності окремих структурних одиниць; побудова фінансових взаємовідносин між підрозділами; забезпечення контролю за використанням ресурсів та фінансової дисципліни.

У ході дослідження було обґрунтовано необхідність і методику розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на підставі якого можна виявити кількісний взаємозв'язок між складовими ресурсного потенціалу банку та визначати рівень його забезпечення; оцінити поведінку банку відносно вибору заходів, пов'язаних з процесом формування і використання ресурсного потенціалу, а також реалізації програм щодо його достатності з метою підтримки стабільного функціонування банківської установи.

Достатність капіталу банківської установи підтримує фінансову стійкість банківської системи в цілому, і банківських установ зокрема. Загальну оцінку надійності комерційного банку, ступінь його вразливості до ризиків відображають показники достатності, що визначають сутність методик оцінки, які і в міжнародній практиці розраховуються за різними підходами.

Розвиток методики оцінки достатності власних коштів (капіталу) повинен будуватися за напрямками введення додаткових заходів в оцінку фактичного стану ризикованості активів, які б відповідали функціонуванню українських банків та приведення внутрішньої оцінки достатності капіталу з точки зору посилення наглядової складової і наближення її до міжнародних стандартів з поетапним використанням вимог Базельського комітету буде сприяти зростанню стійкості банківської системи і забезпечуватиме її функціональну достатність ресурсного потенціалу.

Проблема капіталізації банків на сьогодні набуває досить значної актуальності. У дисертації запропоновано підходи до оцінки капіталу банку з урахуванням кредитного ризику в залежності від диференціації умов кредитування та певних категорій позичальників та застосування прийомів інфлюювання до статутного капіталу і емісійного доходу.

Виходячи з того, що рівень функціональної достатності ресурсного потенціалу банку залежить від збалансованості грошових потоків за залученням і розміщенням, яка в свою чергу виступає системною складовою достатності ресурсного потенціалу банку, доцільно визначити критерії та стратегію визначення ліквідності банку з точки зору забезпечення її відповідності і зростанню інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку.

У дисертації запропоновано матрицю вибору стратегії управління ліквідності з точки зору отриманих рівнів функціональної достатності ресурсного потенціалу. Так, відповідно до структури вказаної матриці для середнього рівня синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу режим буде перехідним, а для високого – турбулентним, тоді як для низького рівня достатності ресурсного потенціалу цей режим можна характеризувати як ламінарний.

Таким чином, функціональна достатність ресурсного потенціалу банку залежить від збалансованості структури активів і пасивів, яка має прояв через вибір стратегії управління ліквідністю банку та ГЕП – розривів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акофф Р. О целеустремленных системах / Р. О. Акофф, Ф. О Эмери. ; пер. с англ. – М. : Советское радио, 1974. – 272 с.
2. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
3. Аналіз банківської діяльності / [А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.] ; за ред. А. М. Герасимовича. – [2-ге вид.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
4. Аналіз діяльності комерційного банку : навч. посіб. / за ред. Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ, Київський нац. торговельно-економ. ун-т, Житомирський інженерно-технологічний інститут. – Житомир : Рута, 2001. – 384 с.
5. Андрейчиков А. В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике / А. В. Андрейчиков, О. Н. Андрейчикова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 368 с.
6. Антонов Н. Г. Денежное обращение, кредит и банки / Н. Г. Антонов, М. А. – М. : Финстатинформ, 1995. – 272 с.
7. Базара М. Нелинейное программирование: Теория и алгоритмы / М. Базара, К. Шетти. – М. : Мир, 1982. – 235 с.
8. Банки, що вилучені з Державного реєстру банків України (24.06.1992-01.01.2007) // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 69.
9. Банківська справа / [Тиркало Р. І., Гуцал І. С., Чайковський Я. І. та ін.] ; под ред. Р. І. Тиркала. – Тернопіль : Карт – бланш, 2001. – 314 с.
10. Банківський менеджмент: підручник / ред: О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2005. – 831 с.
11. Банківський нагляд. Фінансовий стан банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступа : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Finance_b/2008/01.01.2008/fin_state.

12. Банківські операції : навч. посіб. / О. В. Васюренко ; Мін-во освіти і науки України. – К. : Знання, 2004. – 324 с.
13. Банківські операції : підручник / ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.
14. Банковская система России / [Грязнова А. Г., Молчанов А. В., Тавасиев А. М. и др.] ; под. ред. А. Г. Грязнова. – Книга II. – М. : ДеКА, 1995. – 797 с.
15. Банковское дело : учебник / под. ред. Лаврушина О. И. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 672 с.
16. Банковское дело: управление и технологии / под ред. А. М. Тавасиева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 863 с.
17. Банковское дело : учебник / ред. В. И. Колесникова, Л. П. Кроливецкой ; Государственный комитет Российской Федерации. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 480 с.
18. Банковское дело : учебник / ред. О. И. Лаврушина ; Мин-во образования Российской Федерации. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с.
19. Банковское дело : учебник / под. ред. Коробовой Г.Г. – М.: Юристъ, 2002. – 751с.
20. Банковское дело : ученик / под ред. А. М. Тавасиева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Единство, 2002. – 527 с.
21. Барановський О. І. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 9. – С. 12–20.
22. Богарева Е. Моделирование пассивной эволюции для анализа и управления финансами банка / Е. Богарева, А. Эпов // Банковские технологии. – 1997. №1. – С. 100103.
23. Большой энциклопедический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Правовая культура, 1994. – 528 с.
24. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Брейли Р., Майерс С. ; пер. с англ. – М. : Олимп Бизнес, 1997. – 1120 с.

25. Буздалин А. В. Леверідж как фактор определения регулятивных требований к достаточности капитала банков / А. В. Буздалин // Банковское дело. – 2006. – № 7. – С. 16–19.
26. Буздалин А. В. Норматив невозможного / А. В. Буздалин // Банковское дело. – 2006. – №6. – С. 1215.
27. Бухгалтерский финансовый учет : учебник / В. Э. Керимов. – М. : ИТК Дашков и К, 2007. – 704 с.
28. Бюлетень Національного банку України. – 2003. – № 8. – 157 с.
29. Бюлетень Національного банку України. – 2007. №2. – 186 с.
30. Бюлетень Національного банку України. – 2007. №4 (169). – 182 с.
31. Бюлетень Національного банку України. – 2008. №4. – 189 с.
32. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
33. Вахрушина М. А. Бухгалтерський управленческий учет : учебник./ М. А. Вахрушина. – М. : ИКФ Омега-Л : Высш. школа, 2003. – 528 с.
34. Введение в банковское дело : учеб. пособие / ред. проф. Г. Асхауер. – И. : Научная книга, 1996. – 569 с.
35. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48–51.
36. Вожжов А. П. Використання змінної частини поточних пасивів банків як інвестиційних ресурсів / А. П. Вожжов // Вісник Національного банку України. – 2003. – №12. – С. 18–21.
37. Вожжов А. П. Трансформация переменной части текущих пассивов коммерческого банка в составе управляемых ресурсов / А. П. Вожжов. – Дніпропетровськ, 2001. – Вип. 99. – С. 48–53.
38. Волошин И. В. Режимы ликвидности коммерческих банков / И. В. Волошин // Труды семинара «Проблемы анализа и управления рисками в деятельности кредитных организаций». – М. : МАКС Пресс, 2001. – С. 145–151.

39. Волошин І. Динаміка розривів ліквідності банку за умов змінної програми розміщення та залучення коштів / І. Волошин // Вісник Національного банку України. – 2007. – №8. – С. 24–26.
40. Волошин І. Діаграма миттєвої ліквідності комерційного банку / І. Волошин // Вісник Національного банку України. – 2000. – №4. – С. 24–26.
41. Волошин І. Перехідна динаміка розривів ліквідності банку / І. Волошин // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 9. – С. 26–28.
42. Вступ до банківської справи : учбов. посіб. / ред. М. І. Савлука ; Українська фінансово-банківська школа. – К. : Лібра, 1998. – 344 с.
43. Габбард Р. Г. Гроші. Фінансова система та економіка / Р. Г. Габбард ; пер. з англ. К. : КНЕУ, 2004. – 889 с.
44. Галицька Е. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків / Е. Галицька, Л. Висоцька // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 19–25.
45. Гармидаров П. П. Ризик-менеджмент в банку / П. П. Гармидаров // Регіональна економіка. – 2003. – № 4. – С. 140–145.
46. Геєць В. М. Уроки та перспективи ринкових реформ і довгострокового економічного зростання в Україні / В. М. Геєць // Економічна теорія. – 2004. – №2. – С. 3–24.
47. Герасимова Е. Б. Феноменология анализа финансовой устойчивости коммерческого банка / Е. Б. Герасимова // Вестник Финансовой академии. – 2005. – № 5. – С. 4–7.
48. Глотов В. А. Экспертные методы определения весовых коэффициентов / В. А. Глотов, В. В. Павельев // Автоматика и телемеханика. – 1976. – №12. – С. 95–108.
49. Головач А. В. Банківська статистика / Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу, 1998. – 192 с.
50. Голуб А. Г. Гроші. Кредит. Банки / А. Г. Голуб, Л. П. Семенюк, Т. С. Смовженко. – Львів : Центр Європи, 1997. – 206 с.

51. Грудзевич У. Я. Фінансовий менеджмент у банках : навч. посіб. / У. Я. Грудзевич, Б. І. Пшик. – Львів : ЛБІ НБУ, 2006. – 181 с.
52. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки / О. В. Дзюблюк // Проблеми економіки України : зб. наук. праць. – Тернопіль : ТАНГ, 1997. – №1. – С. 86–91.
53. Довгань Ж. Банківський капітал: суть і значення / Ж. Довгань // Вісник Національного Банку України. – 1998. – № 7. – С. 18–20.
54. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: формування та управління : дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / Довгань Жанна Миколаївна. – Тернопіль, 1999. – 204 с.
55. Економічна енциклопедія / ред. Б. Д. Гаврилишина – К. : Академія. – 2000. – 951 с.
56. Економічна енциклопедія : у 3 т. / ред. С. В. Мочерний ; НАН України. – К. : Академія ; Тернопіль : Академія н/г. - Т.1 : А-К. – 2000. – 864 с.
57. Економічна енциклопедія : у 3 т. / ред. С. В. Мочерний ; НАН України. – К. : Академія ; Тернопіль : Академія н/г. - Т.2 : К-П. – 2001. – 848 с.
58. Економічна енциклопедія : у 3 т. / ред. С. В. Мочерний ; НАН України. – К. : Академія ; Тернопіль : Академія н/г. - Т.3 : П-Я. – 2002. – 952 с.
59. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К. : Знання, 2006. – 463 с.
60. Екушов А. Модель пассивной эволюции в задачах анализа и управления / А. Екушов // Банковские технологии. – 1995. – № 8. С. 26–29.
61. Енциклопедія банківської справи України / ред. В. С. Стельмах ; Національний банк України, Інститут незалежних експертів. – К. : Молодь : Ін Юре, 2001. – 680 с.
62. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / ред. Р. Дяківа. – К. : Міжнародна Економічна Фундація, 2000. – 703 с.
63. Єпіфанов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України : монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми :

Університетська книга, 2007. – 417 с.

64. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. / Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.

65. Єріс Л. М. Ринкова позиція банків щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банківських установ / Л. М. Єріс, Ж. І. Торяник // Економічний простір : зб. наук. праць. – №8. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2007. – С.71–80.

66. Завгородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Львівська Політехніка, 2005. – 713 с.

67. Зайцев О. Банков бюджет меньше, отделений больше / О. Зайцев // Банковская практика зарубежом. – 2004. – № 11. – С. 14–15.

68. Заруба О. Д. Банківський менеджмент та аудит / О. Д. Заруба. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.

69. Иванов В. Экспресс-анализ ликвидности (на основе балансовой отчетности) [Електронний ресурс] / Иванов В. – Режим доступа : <http://www.kurseconom.narod.ru/p5.htm>.

70. Исследование информационной прозрачности банков Украины в 2006 году. Совместное исследование Standard & Poor's и Агентством фінансових ініціатив, 2006 год [Електронний ресурс] / Режим доступа : <http://www.bankstore.com.ua/content/view/24199/140/>.

71. Кириченко М. Інтеграція банківської системи України у світовий фінансовий простір / М. Кириченко // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С. 134–143.

72. Киселев В. Управление банковским капиталом (теория и практика) / В. Киселев. – М. : Экономика, 1997. – 256 с.

73. Ковалев В. В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 512 с.

74. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.

75. Коваленко В. В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №5. – С. 169–176.

76. Коваленко В. В. Обґрунтування стратегії управління ліквідністю банківської установи / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, Ж. І. Торяник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 17. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С.159–167.

77. Коваленко В. В. Обов'язкове резервування як інструмент грошово-кредитної політики / В. В. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 9. – Суми : Мрія – 1 : Ініціатива, 2004. – С. 162–166.

78. Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб. / В. В. Коваленко. – К. : Знання України, 2006. – 332 с.

79. Коваленко В. В. Проблеми капіталізації та концентрації капіталу в банківській сфері / В. В. Коваленко // Вісник української академії банківської справи. – 2006. – №1(20). – С. 49–54.

80. Коваль М. Ликвидность коммерческих банков / М. Коваль, Т. Ковальчук. – К. : Знание, 1996. – 120 с.

81. Козьменко С. М. Стрегичний менеджмент банку : навч. посіб. / С. М. Козьменко, Ф. І Шпиг, І. В. Волошко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 734 с.

82. Козьменко С. Н. Финансовые аспекты слияний и поглощений банков / С. Н. Козьменко, В. В. Колдовский, С. А. Горина // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 4. – Суми : Ініціатива, 2000. – С. 13–22.

83. Колодізев О. М. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері : навч. посіб. / Колодізев О. М., Чмутова І. М., Губарева І. О. – Х. : ІНЖЕК, 2004. – 408 с.

84. Коломойцев В. Е. Універсальний словник економічних термінів: інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво : навч. посіб. / В. Е. Коломойцев. – К. : Молодь, 2000. – 383 с.

85. Комаринский Я. Финансово-инвестиционный анализ / Я. Комаринский, И. Яремчук. – К. : Украинская энциклопедия, 1996. – 300 с.

86. Комментарии к международным стандартам финансовой отчетности / ред. В. Ф. Паляя. – М. : Аскери, 1999. – 352 с.

87. Коммерческие банки / Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл, Р. Смит. – М. : Космополис, 1991. – 342 с.

88. Компьютеризация банковской деятельности / В. И. Акимов, И. Ф. Возгилевич, В. И. Суворова, Г. А. Титоренко / ред. Г. А. Титоренко. – М. : Финстатинформ, 1997. – 304 с.

89. Корнієнко Т. Стратегічне управління активами та пасивами комерційного банку в умовах перехідної економіки / Т. Корнієнко // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 10. – С. 14–17.

90. Корнійчук М. Ризик і надійність: Економіко-стохастичні методи й алгоритми побудови та оптимізації систем : монографія / М. Корнійчук, І. Совтус. – К. : КНЕУ, 2000. – 212 с.

91. Костина Н. И. Финансовое прогнозирование в экономических системах : учеб. пособие для вузов / Н. И. Костина, А. А. Алексеев. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 285 с.

92. Кох Р. Менеджмент и финансы: от А до Я. / Р. Кох. – СПб. : Питер, 1999. – 496 с.

93. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти : монографія / В. М. Кочетков. – К. : КНЕУ, 2002. – 238 с.

94. Кочетков В. М. Основы анализа деятельности коммерческого банка : навч. посіб. : Навчальне видання. - 2-е вид. / В. М. Кочетков, О. В. Омельченко. - К. : Європейський університет, 2003. - 96 с.
95. Кочетков В. Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект : монография / В. Н. Кочетков. - К. : МАУП, 1999. - 192 с.
96. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 520 с.
97. Кулаков А. Е. Управление активами и пассивами банка / А. Е. Кулаков // Финансы и кредит. - 2002. - № 17 (107). - С. 2-16.
98. Куприенко О. В. Интеграционное развитие банковской системы Украины / О. В. Куприенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 15. - Суми : УАБС НБУ, 2006. - С. 309-317.
99. Кучинський В. А. Система управління ресурсами банків / В. А. Кучинський, А. С. Улинич. - М. : Экзамен, 2000. - 224 с.
100. Линдер Н. Непрерывная модель управления денежными потоками банка / Н. Линдер // Финансовые риски. - 1998. - №3. - С. 107-111.
101. Литвин М. И. Прогнозирование прибыли на основе факторной модели / М. И. Литвин // Финансовый менеджмент. - 2002. - № 6. - С. 3-11.
102. Лэттер Т. Причины банковских кризисов и управление ими / Центр по Изучению Деятельности Центральных Банков; Банк Англии. - Лондон : Bank of England, 1997. - 48 с.
103. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент в банку : навч. посіб. / О. С. Любунь, В. І. Грушко. - К. : Слово, 2004. - 296 с.
104. МакДональд Р. Страхование депозитов / Р. МакДональд. - Лондон : Bank of England, 1996. - 27 с.
105. Маршал Дж. Ф. Финансовая инженерия. Полное руководство по финансовым нововведениям ; пер. с англ. / Дж. Ф. Маршал, В. К. Бансал. - М. : ИНФРА-М, 1998. - 784 с.
106. Международный кредитный рейтинг FITCH [Электронный ресурс] / Міжнародна рейтингова агенція Fitch Ratings/ - Режим доступа : <http://>

www.fitchratings.ru

107. Мещеряков А. А. Фінансовий менеджмент у банках : навч. посіб. / А. А. Мещеряков, Л. В. Лисяк. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.

108. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін. – К. : Основи, 1999. – 963 с.

109. Монетарний огляд за 2007 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступа : http://www.bank.gov.ua/Publication/Analytical/Mon_review/2007.

110. Монтень М. Опыты : Избранные главы / М. Монтень. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 119 с.

111. Огляд банківського сектору Російської Федерації [Електронний ресурс] / Центральный банк России. – Режим доступа : [//http://www.cbr.ru/analytics - /bank_system/obs_070101.pdf](http://www.cbr.ru/analytics - /bank_system/obs_070101.pdf).

112. Операції комерційних банків : навч. посіб. / [Коцовська Р., Ричаківська В., Табачук Г., Грудзевич Я. та ін.]. – [2-ге вид.]. – Львів : ЛБІ НБУ, 2001. – 516 с.

113. Основы банковского дела : навч. посіб. / ред. А. Н. Мороза ; Київський держ. економ. ун-т. – К. : Либра, 1994. – 330 с.

114. Островская О. М. Банковское дело : толковый словарь / О. М. Островская. – 2-е изд. – М. : Гелиос АРВ, 2001. – 400 с.

115. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 272 с.

116. Патрикац Л. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України / Л. Патрикац, Д. Крохмаль // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 1. – С. 38–43.

117. Первозванский А. А. Финансовый рынок: расчет и риск / А. А. Первозванский, Т. Н. Первозванская. – М. : Инфра-М, 1994. – 192 с.

118. Петрук О. М. Банківська справа : навч. посіб. / О. М. Петрук ; Мін-во освіти і науки України. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.

119. Полфреман Д. Основы банковского дела / Д. Полфреман, Ф. Форд. – М. : ИНФРА–М, 1996. – 624 с.

120. Потійко Ю. Особливості формування і розрахунку капіталу українських банків / Ю. Потійко // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 5. – С. 17–19.

121. Прикладная статистика: классификация и снижение размерности / [Айвазян С. А., Бухштабер В. М., Енюков К. С., Мешалкин Л. Д.]. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 542 с.

122. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

123. Примостка Л. Управління активами і пасивами комерційного банку / Л. Примостка // Вісник Національного банку України. – 2001. – №2. – С. 39–43.

124. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 07.12.2000 р. №2121-111. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

125. Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства [Електронний ресурс] : положення, затверджене постановою Правління НБУ №369 від 28.08.2001 р. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

126. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України від 20.05.1999 р. №679-З. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

127. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : інструкція затверджена постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

128. Про порядок формування обов'язкових резервів для банків України [Електронний ресурс] : положення затверджене постановою Правління НБУ від 16.03.2006 №91. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

129. Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : положення затверджене постановою Правління НБУ від 6.07.2000 р. №279. –

Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

130. Про процентну політику Національного банку України [Електронний ресурс] : положення, затверджено постановою Правління Національного банку України від 18 серпня 2004 р. №389. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

131. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій [Електронний ресурс] : положення затверджено постановою Правління Національного банку України від 24.12.2003 р. за № 584. – Режим доступа : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

132. Прогнозно-аналитическая система поддержки принятия решений в коммерческом банке [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.invest.zodchiy.ru/texts/software/program18.html>

133. Прозоров Ю. Украинские банки – ведущая сила растущего рынка корпоративных облигаций / Ю. Прозоров, А. Вальчишен // Банкирь. – 2003. – № 3. – С. 40–41.

134. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків : навч. посіб. / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Салтинський, І. М. Вядрова. – К. : Знання, 2002. – 216 с.

135. Ресурсна діяльність комерційних банків : навч. посіб. / ред. Н. М. Дубовик. – К. : Банк „Україна”, 1996. – 46 с.

136. Рисін В. В. Роль депозитів населення у формуванні ресурсної бази банку / В. В. Рисін // Регіональна економіка – 2007. – № 1. – С. 229–236.

137. Розенберг Д. Словарь банковских терминов / Д. Розенберг ; пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1997. – VIII, 360 с.

138. Розробка стратегічних і фінансових планів для банківських філій / Ю. Селезньов // Банківська справа. – 2001. – № 1. – С. 28–35.

139. Роуз П. С. Банковский менеджмент : учебник / П. С. Роуз. – М. : Дело, 1995. – 768 с.

140. Руководство по кредитному менеджменту : пер. с англ. / под. ред. Б. Эдвардса. – М. : ИНФРА – М, 1996. – 464 с.
141. Сало И. В. Финансы в рыночной экономике / И. В. Сало. – К. : Либра, 1994. – 80 с.
142. Сало І. В. Фінансовий менеджмент в банку / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.
143. Сало І. В. Фінансово-кредитна система України та перспективи її розвитку / І. В. Сало. – К. : Наукова думка, 1995. – 178 с.
144. Салтинський В. Проблеми реструктуризації та вдосконалення управління комерційними банками України / В. Салтинський // Вісник УАБС. – 2000. – № 1 (8). – С. 43–48.
145. Сафронова Л. Д. Бюджетний менеджмент : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л. Д. Сафронова. – К. : КНЕУ, 2001. – 186 с.
146. Сигел Дж. Г. Финансовый менеджмент : пер. с англ. / Дж. Г. Сигел, Дж. К. Шим. – М. : Филинь, 1996. – 400 с.
147. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках : пер. с англ. / Дж. Ф. Синки. – 4-го изд. – М. : Gatallaху, 1994. – 937 с.
148. Словник банківських термінів. Банківська справа : термінологічний словник / Загородній А. Г., Сліпушенко О. М., Вознюк Г. А., Смовженко Т. С. – К. : Аконіт, 2000. – 605 с.
149. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА : пер. з англ. – К. : АртЕк, 2000. – 640 с.
150. Словник термінів ринкової економіки / Вишниченко І. А., Сурич Н. І., Харитоненко С. В. / ред. проф. Науменка В. І. – К. : Глобус, 1996. – 288 с.
151. Торяник Ж. І. Удосконалення методики оцінки достатності капіталу банку як основа управління ресурсним потенціалом банківських установ / Ж. І. Торяник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Вип. 23. – Суми : УАБС НБУ, 2008. С. 244–253.
152. Торяник Ж. І. Банківський капітал – основа стійкості банківської системи / Ж. І. Торяник // Проблеми і перспективи розвитку банківської

системи України : зб. тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 листопада 2004 р.) / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : УАБС, 2004. – С. 115–116.

153. Торяник Ж. І. Вклади та депозити як головне джерело банківських ресурсів / Ж. І. Торяник // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Економічні проблеми ринкової трансформації України : зб. наук. праць : Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2003. – С. 413–418.

154. Торяник Ж. І. Забезпечення стабільності функціонування комерційних банків на основі запровадження системи страхування депозитів / Ж. І. Торяник // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2 (21). – С. 78–84.

155. Торяник Ж. І. Коэффициентный и интегральный анализ как методы оценивания уровня функциональной достаточности ресурсного потенциала банков / Ж. І. Торяник // Бизнес-информ. – 2008. – №3. – С. 93–98.

156. Торяник Ж. І. Ринкові позиції банків Харківського регіону в умовах посилення глобалізаційних процесів / Ж. І. Торяник // Регіональний аспект трансформаційних процесів в економіці : зб. тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів / Буковинська державна фінансова академія. – Чернівці : БДФА, 2008. – С. 60–62.

157. Торяник Ж. І. Роль іноземного капіталу у забезпеченні достатності ресурсного потенціалу банків / Ж. І. Торяник // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №3. – С. 182–189.

158. Торяник Ж. І. Управління банківськими ресурсами як елемент фінансового менеджменту / Ж. І. Торяник // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 24. – Одеса : ОДЕУ, 2006. – С. 159–165.

159. Торяник Ж. І. Формування ресурсного потенціалу комерційних банків України / Ж. І. Торяник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Т. 9. – Суми : Мрія-1. – 2004. – С. 263–268.

160. Торяник Ж. І. Основні засади забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку / Ж. І. Торяник // Міжнародна банківська

конкуренція: теорія і практика : зб. тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2008р.) / ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – С. 45–47.

161. Торяник Ж. І. Управління банківськими ресурсами як елемент банківського менеджменту / Ж. І. Торяник, В. В. Коваленко // Фінансовий і банківський менеджмент: досвід та проблеми : зб. тез доповідей IX міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених (21-22 листопада 2007 р.) / Донецький національний інститут. – Донецьк : Юго-Восток, 2007. – С. 203–204.

162. Тютюнник А. В. Управление экономическими аспектами информационных технологий в банках / А. В. Тютюнник // Оперативное управление и стратегический менеджмент в коммерческом банке. – 2002. – № 4. – С. 112–118.

163. Уваров К. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: орієнтир на майбутнє / К. Уваров, О. Куценко // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 1. – С. 60–63.

164. Управление банковским капиталом: теория и практика / ред. В. В. Киселева. – М. : Экономика, 1997. – 257с.

165. Управление социально – экономическим развитием России: концепции, цели, механизмы / рук.авт. кол. : Д. С. Львов, А. Г. Поршневу ; Гос. Ун-т упр., Отделение экономики РАН. – М. : Экономика, 2002. – 236с.

166. Управление, информация, интеллект / Берг А. И., Бирюков Б. В., Геллер Е. С., Поворов Г. И. – М. : Мысль, 1976. – 383 с.

167. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции / В. М. Усоскин. – М. : ВСЕ ДЛЯ ВАС, 1993. – 328 с.

168. Фролов С. М. Банківська справа та основи митного регулювання в Україні: теорія та практика : навч. посіб. / С. М. Фролов. – Суми : Університетська книга, 2004. – 367 с.

169. Хачатрян С. Р. Прикладные методы математического моделирования экономических систем : науч.-метод. пособие / С. Р. Хачатрян. – М. : Экзамен, 2002. – 192с.
170. Херб И Мюллер. О банковском надзоре в странах с рыночной ориентацией / Херб И Мюллер // Финансы СССР. – 1991. – № 7. – С. 48.
171. Хміль Л. М. Удосконалення організації оперативного управління активами, зобов'язаннями та капіталом корпоративних банків / Л. М. Хміль // Регіональна економіка. – 2007. – № 1. – С. 215–222.
172. Холферт Э. Техника финансового анализа / Л. П. Белых ; пер. с англ.– М. : Аудит : ЮНИТИ, 1996. – 663 с.
173. Цисарь И. Ф. Оптимизация финансовых портфелей банков, страховых компаний, пенсионных фондов / И. Ф Цисарь, В. П. Чистов, А. И. Лукьянов. – М. : Дело, 1998. – 128 с.
174. Чаусов В. Бюджетирование [Электронный ресурс] / Чаусов В., Некрасов В. Режим доступа : <http://www.tconto.ru/public/articles/budget/details/10.html>.
175. Черкасов В. Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / В. Е. Черкасов. – М. : ИНФРА–М, 1995. – 272 с.
176. Шевцова О. Життєвий цикл банківської установи як економічної організації / О. Шевцова, Г. Мандзюк // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 28–31.
177. Шевцова О. Й. Банківська система в контексті економічного розвитку та економічної безпеки / О. Й. Шевцова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 95.
178. Шевцова О. Й. Складові стратегічного управління банком / О. Й. Шевцова, Т. Ю Артеменко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14 : зб. наук. праць. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 267.
179. Шевченко Р. І. Банківські операції : навч.-метод. посіб. / Р. І. Шевченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.

180. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : навч. посіб. / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2002. – 535 с.
181. Шеремет А. Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А. Д. Шеремет, Т. Н. Щербаков. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 246 с.
182. Шпиг Ф. І. Конкурентоспроможність банку: фактори та критерії оцінки / Ф. І. Шпиг // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.16 : зб. наук. праць. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – 334 с.
183. Шпиг Ф. Модель управления платежным календарем / Ф. Шпиг, І. Деркач, Я. Смолий, В. Малюков, Н. Линдер // Финансовые риски. – 1997. – №2. – С. 101–106.
184. Щибоволок З. Аналіз ліквідності банку / З. Щибоволок // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 33–37.
185. Экономический анализ деятельности банка : учеб. пособ. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 144 с.
186. Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks. Basel Committee on Banking Supervision [Електронний ресурс] / Basel. – Updated November, 2005. Режим доступа : <http://www.bis.org./publ/bcbsca.htm>.
187. Dombi J. A general class of fuzzy operators, the De Morgan class of fuzzy operators and fuzziness measures induced by fuzzy operators. – Fuzzy Sets and Systems, 1982, v. 8, p. 43–61.
188. Federal deposit insurance corporation [Електронний ресурс] Режим доступа : <http://www2.gov/SDI/Main4asp>.
189. Financial Soundness Indicators: Analytical Aspects and Country Practices. Occasional Paper 212. – International Monetary Fund. – 2002. – P.3.
190. Fitch Thomas P. "Dictionary of Banking Terms". Consulting editors Irwin Kellner, Donald G. Simonson, Ben Weberman. – 2nd ed., Barron's Educational Series, 1993, P. 45–49.
191. Goguen J.A. L-fuzzy sets. – Journal of mathematical Analysis and Applications, 1967, v. 18, p. 145–174.

192. Higashi M., Klir G.J. On measures of fuzziness and fuzzy complements. – Int. J. General Systems, 1982, v. 8, p. 169–180.

193. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basel Committee on Banking Supervision [Электронный ресурс] – Basel. – June, 1988. Режим доступа : <http://www.bis.org./publ/bcbsca.htm>.

194. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. Basel Committee on Banking Supervision [Электронный ресурс]. – Basel. – Updated November, 2005. Режим доступа : <http://www.bis.org./publ/bcbsca.htm>.

195. Report on consolidation in the financial sector: Financial Sector Analysis for South caucuses [Электронный ресурс]. – World Bank. – January, 2006. Режим доступа: <http://www.ebrd.uz/country/sector/etc/finsec>.

196. Saaty T.L. Exploring the interface between hierarchies, multiple objectives and fuzzy sets. – Fuzzy Sets and Systems. 1978, v. 1, p. 57–69.

197. Saaty T.L. Measuring the fuzziness of sets. – Journal of Cybernetics, 1974, v. 4, p. 53–61.

198. Statsoft: Электронный учебник [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.statsoft.ru/home/textbook/modules/stcluan.html#kexample>.

199. The International Bank for Reconstruction and Development/ [Электронный ресурс]. – World bank. – December, 2001. Режим доступа : <http://www.ubrr.ru/doc/243>.

Підрозділи,
що
отримують
дохід,
непов'язани
й з

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

Додаток А
Показники, які характеризують функціональну достатність власного капіталу банку

Назва коефіцієнту, формула розрахунку	Економічний зміст	Кількісне значення
1	2	3
Економічні нормативи достатності власного капіталу банку		
Мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1)	Характеризує мінімальні вимоги НБУ до банків щодо капіталу банку в залежності від терміну їх функціонування та від масштабів діяльності	Зазначене у табл. 1.2 розділу 1
<p>Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (Н2)</p> $H2 = \frac{\text{Регулятивний капітал}}{\text{Активи, зважені за ступенем ризику}}$	<p>Відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її приймають на себе власники банку і навпаки</p>	<p>Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не меншим 10 %.</p> <p>Для банків, що розпочинають операційну діяльність, цей норматив має становити: протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) - не менше 15 %; протягом наступних 12 місяців - не менше 12 %; надалі - не менше 10 %</p>
<p>Норматив адекватності основного капіталу (Н3)</p> $H3 = \frac{\text{Основний капітал}}{\text{Загальні активи}}$	<p>Визначення спроможності банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачуваних збитків, яких може зазнати банк у процесі своєї діяльності залежно від розміру різноманітних ризиків.</p>	не менше 4 %
Показники, що характеризують ринкову позицію банку відносно достатності і ефективності використання власного капіталу банку		

Продовж. додатку А

1	2	3
$K_{H1} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Доходні активи}}$	Характеризує рівень покриття власним капіталом ризикових вкладень	0,7
$K_{H2} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$	Характеризує частку власного капіталу в певних операціях	0,3
<p>Коефіцієнт ефективності використання власних коштів</p> $K_{\text{сввк}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$	Характеризує ефективність використання власних коштів	0,50
<p>Коефіцієнт забезпечення зобов'язань власними коштами</p> $K_{\text{ззвк}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Загальні зобов'язання}}$	Характеризує рівень забезпечення зобов'язань власними коштами	0,5
<p>Показник капіталоутворення</p> $K_{\text{кап}} = P_{\text{кб}} \times P_{\text{кап}}$ <p>де $P_{\text{кб}}$ – прибутковість капіталу банку; $P_{\text{кап}}$ – питома вага прибутку банку, що капіталізується</p>	Можливість банку збільшувати капітал банку за рахунок прибутку	-
<p>Мільтиплікатор капіталу</p> $M_{\text{к}} = \frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$	Показує, яка частка банківських ресурсів може бути сформована у формі боргових зобов'язань	-
<p>Коефіцієнт залежності банку від його засновників</p> $K_{\text{зал.}} = \frac{\text{Сплатений статутний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	Характеризує частку статутного капіталу у сукупному капіталі банку	-
<p>Коефіцієнт захищеності власного капіталу банку</p> $K_{\text{з}} = \frac{\text{Основні засоби}}{\text{Власний капітал}}$	Показує захищеність власного капіталу від інфляції через вкладення у нерухомість, обладнання	не більше 25%
<p>Коефіцієнт якості власного капіталу</p> $K_{\text{я}} = \frac{\text{Регулятивний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	Характеризує капітал, який можна використати для здійснення активних операцій	1

Додаток Б
Таблиця Б1 - Групування банків за розміром статутного капіталу

Групи банків за розміром статутного капіталу(млн. грн.)	Кількість діючих банків, одинць.					Статутний капітал				
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
усього	157	160	163	169	173	8116	11605	16111	26372	46684
від 0 до 15	10	2	2	2	0	109	26	26	26	0
від 15 до 25	44	28	21	5	3	872	580	348	110	65
від 25 до 50	67	78	73	65	44	2277	2715	2735	2498	1669
від 50 до 100	18	28	37	44	52	1176	1862	2115	2880	3752
понад 100	18	24	31	53	74	3682	6423	10888	20858	41198
Групи банків за розміром статутного капіталу(млн. дол. США.)	Кількість діючих банків, одинць.					Статутний капітал				
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
усього	157	160	163	169	173	1522	2187	3190	5222	9244
від 0 до 3	13	3	2	2	0	29	8	5	5	0
від 3 до 5	46	34	17	5	3	179	140	74	22	13
від 5 до 10	66	77	82	69	48	441	535	606	534	370
від 10 до 20	19	26	30	42	52	276	369	409	570	763
понад 20	13	20	32	51	70	597	1135	2096	4091	8098
Групи банків за розміром статутного капіталу млн.Євро	Кількість діючих банків, одинць.					Статутний капітал				
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
усього	157	160	163	169	173	1218	1608	2698	3965	6114
від 0 до 3	31	17	3	3	1	71	43	7	7	2
від 3 до 5	63	62	28	21	21	249	249	116	92	97
від 5 до 10	36	47	84	72	65	242	313	584	506	506
від 10 до 20	17	22	20	28	30	227	312	291	367	446
понад 20	10	12	28	45	56	428	692	1699	3004	5062

Додаток В
Порівняльний аналіз розвитку банківських систем

Показники	Роки	Значення показників											
		Україна	Росія	Естонія	Болгарія	Польща	Угорщина	Чехія	Греція	Іспанія	Туреччина	Китай	Бразилія
Достатність капіталу,%	2002	18.0	19.1	15.3	25.2	13.8	13.0	14.2	10.5	12.5	25.1	—	16.6
	2003	15.2	19.1	14.5	22.4	13.7	11.8	14.5	12.0	12.5	30.9	11.2	18.9
	2004	16.8	17.0	13.4	16.1	15.4	11.2	12.6	12.8	11.6	28.8	—	18.5
	2005	15.0	16.4	12.1	15.9	15.4	11.4	11.9	12.8	11.6	—	—	18.2
Частка капіталу в активах банківської системи, %	2002	14.9	14.4	12.1	13.3	8.7	8.8	5.2	9.4	8.5	11.6	3.8	13.5
	2003	12.3	14.8	11.3	13.2	8.2	8.5	5.7	7.6	8.1	13.6	4.3	16.2
	2004	13.1	14.0	9.8	11.0	7.8	8.6	5.6	7.9	8.5	14.3	3.9	16.0
	2005	11.5	13.5	8.8	11.0	8.1	9.1	5.8	8.2	7.5	12.7	3.8	16.0
Рентабельність капіталу, %	2002	8.0	18.0	11.9	14.9	5.2	16.2	27.4	6.8	12.1	11.2	—	21.8
	2003	7.6	17.8	14.2	22.7	5.4	19.5	23.8	8.9	13.2	15.8	—	17.0
	2004	8.4	20.3	20.3	20.0	17.6	25.2	23.3	7.3	14.2	16.4	13.7	18.8
	2005	10.4	19.8	23.2	23.6	18.7	—	25.3	15.2	15.9	—	—	20.8
Рентабельність активів, %	2002	1.2	2.6	1.6	2.1	0.5	1.7	1.1	0.5	0.9	1.4	—	1.9
	2003	1.0	2.6	1.7	2.4	0.5	1.9	1.2	0.6	0.9	2.5	—	1.5
	2004	1.1	2.9	2.1	2.1	1.4	2.3	1.	0.5	1.0	2.5	0.8	1.8
	2005	1.3	2.6	2.2	2.2	1.5	2.5	1.4	0.8	0.9	—	—	2.0
Частка проблемних позичок у кредитному портфелі, %	2002	21.9	5.6	0.8	8.6	—	2.9	10.6	7, 3	1,0	17.6	25.6	4.8
	2003	28.3	5.0	0.4	7.3	8.1	2.6	4.9	7.0	0.9	11.5	20.1	4.8
	2004	30.0	3.8	0.3	6.9	6.3	2.7	4.1	7.0	0.7	6.0	15.6	3.8
	2005	19.6	3.4	0.2	8.0	5.7	2.1	4.3	7.5	0.7	—	10.5	4.1
Середній індекс фінансової сили банків*	2002	8.3	10.8	46.7	16.7	28.3	45.0	32.5	40.0	75.0	20.4	10.0	25.0
	2003	8.3	10.8	46.7	20.8	29.5	42.5	33.9	44.8	76.7	20.4	10.0	24.3
	2004	8.3	11.0	46.7	20.8	30.5	45.0	41.0	45.8	76.7	20.8	10.0	24.3

Додаток Д
Придбання українських банків іноземними інвесторами

Рік	Банк	Покупець	Частка акцій, %	Сума угоди, млн. доларів США
2004	Трансбанк	«Тураналем» (Казахстан)	9,99	-
2005	«Ажіо»	«Vilnia Bankas» (Seb Group) Швеція	98,59	-
2005	«Аваль»	«Raiffeisen International Bank-Holding AG» Австрія	93,5	1,028
2005	Укрсиббанк	«BNP Paribas» Франція	51	350
2005	ВАБанк	«TBIF Financial Services Group» (Нідерланди)	9,55	8,75
2005	«Форум»	Bank of New York (США)	10	20
2006	«Мрія»	Внешторгбанк Росія	98	70
2006	«НРБ-Україна»	Кіпрська компанія NRC Holding Limited, що входить у групу російської Національної резервної корпорації (НРК)	99,99	-
2006	Райффайзенбанк Україна	OTP Bank Plc. Угорщина	100	650 млн. євро
2006	Мега-банк	Група портфельних інвесторів	20	19
2006	«Надра»	Група портфельних інвесторів	7,7	53
2006	Родовід-банк	Група портфельних інвесторів	18,9	47
2006	Індекс-банк	«Gredit Agricole S.A.» Франція	98	255
2006	ВАБанк	«ТВІН Financial Services Group» Нідерланди	17,55	17
2006	«Престиж»	Erste Bank Австрія	50,5	35
2006	«Універсальний»	«Eurobank Ergasias» Греція	99,34	49,5
2006	Агробанк	Фінансова група PPF Чехія	100	30
2006	АІС-банк	«Руский стандарт» Росія	100	8,7 – 9,5
2006	Мега-банк	Bank Austria Greditanstalt Австрія	12,6	
2006	«Приватінвест»	PPF Group Чехія	100	18
2006	ТАС-Комерцбанк, ТАС-Інвестбанк	Swedbank	100	735
2007	Укрсоцбанк	Bank Austria Greditanstalt Австрія	95	2,07
2007	ЗАТ «Банк НРБ»	Ощадбанк Росія	100	100-140
2007	Український міжнародний комерційний банк (ІСВ)	Piraeus Bank Греція	78	58,56

Додаток Е

Основні показники діяльності банків України у 2001-2007 рр.

№ п/п	Назва показника	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.
1	Кількість зареєстрованих банків	189	182	179	181	186	193	198
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	12	8	4	1	6	1
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	35	24	20	20	20	19	19
4	Кількість діючих банків	152	157	158	160	165	170	175
4.1	з них: з іноземним капіталом;	21	20	19	19	23	35	47
4.1	у тому числі зі/ 100-відсотковим іноземним	6	7	7	7	9	13	17
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі	12,5	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	35
Активи, млн. грн.								
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	50 785	67 774	105 539	141 497	223 024	353 086	619004
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	599396
2	Високоліквідні активи	7 744	9 043	16 043	23 595	36 482	44 851	63587
3	Доходні активи	36385	51254	85381	109042	117341	290564	571285
4	Кредитний портфель	32 097	46 736	73 442	97 197	156 385	269 688	485507
4.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	26 564	38 189	57 957	72 875	109 020	167 661	276184
4.2	кредити, надані фізичним особам	1 373	3 255	8 879	14 599	33 156	77 755	153633
5	Довгострокові кредити	5 683	10 690	28 136	45 531	86 227	157 224	291963

Продовж. додатку Е

п/п	Назва показника	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.
5.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	5 125	9 698	23 239	34 693	58 528	90 576	156355
6	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	1 863	2 113	2 500	3 145	3 379	4 456	6357
7	Вкладення в цінні папери	4 390	4 402	6 534	8 157	14 338	14 466	28693
8	Резерви за активними операціями банків	3 194	3 905	5 355	7 250	9 370	13 289	20188
	Відсоток виконання формування резерву	85.4	93.3	98.2	99.7	100.05	100.1	100,04
8.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 963	3 575	4 631	6 367	8 328	12 246	18477
Пасиви, млн.грн.								
1	Пасиви, всього	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	599396
2	Балансовий капітал	7 915	9 983	12 882	18 421	25 451	42 566	69578
2.1	У тому числі: сплачений зареєстрований статутний капітал	4 575	6 003	8 116	11 648	16 144	26 266	42873
2.2	частка капіталу в пасивах	16,6	15,6	12,9	13,7	11,9	12,5	11,6
3	Зобов'язання банків	39 676	53 913	87 352	115 927	188 427	297 613	529818
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	15 653	19 703	27 987	40 128	61 214	76 898	111995
3.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	4 698	6 161	10 391	15 377	26 807	37 675	54189
3.2	Кошти фізичних осіб	11 165	19 092	32 113	41 207	72 542	106 078	163482
3.2	із них строкові кошти фізичних осіб	8 060	14 128	24 861	33 204	55 257	81 850	125625

Продовж. додатку Е

№ п/п	Назва показника	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.
3.3	Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання, фізичних осіб, та банків, усього	28379	39354	65139	86580	136340	193318	293794
3.3	у тому числі: залучені кошти до запитання	14890	18871	28221	36349	53437	69388	92803
3.3	із них строкові залучені кошти	13489	20483	36918	50231	82903	123930	186935
3.3	із них зобов'язання банків за коштами залученими на міжбанківському ринку	2705	1639	3521	3621	3595	9084	14056
4	Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання, фізичних осіб	25674	37715	61617	82959	132745	184234	279738
5	Середній розмір залучених коштів за період	24321	33867	52247	75859	111460	144829	231986
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	8 025	10 099	13 274	18 188	26 373	41 148	72265
2	Адекватність регулятивного капіталу (Н2)	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19	13,92
3	Доходи, млн. грн.	8 583	10 470	13 949	20 072	27 537	41 645	68185
4	Витрати, млн. грн.	8 051	9 785	13 122	18 809	25 367	37 501	61565
4.1	Процентні витрати, млн. грн.	3301	4208	5774	7756	10908	16579	28613
5	Результат діяльності, млн. грн.	532	685	827	1 263	2 170	4 144	6620
6	Рентабельність активів, %	1,27	1,27	1,04	1,07	1,31	1,61	1,50
7	Рентабельність капіталу, %	7,50	7,97	7,61	8,43	10,39	13,52	12,67
8	Чиста процентна маржа, %	6,94	6,00	5,78	4,90	4,90	5,30	5,03
9	Чистий спред, %	8,45	7,20	6,97	5,72	5,78	5,76	5,31

Додаток И
Таблиця И1 - Баланс АСУБ «Грант» за станом на 1 січня 2007 року
(тис. грн.)

№п\п	Найменування статті	2006 рік	2005 рік
1	Кошти в Національному банку України та готівкові кошти банку	24784	14279
2	Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, і цінні папери, емітовані Національним банком України	0	0
3	Кошти в інших банках	4555	6388
4	Цінні папери в торговому портфелі банку	0	0
5	Цінні папери в портфелі банку на продаж	4336	3665
6	Кредити та заборгованість клієнтів	183758	139471
7	Цінні папери в портфелі банку до погашення	0	0
8	Інвестиції в асоційовані й дочірні компанії	0	0
9	Основні засоби та нематеріальні активи	18429	18386
10	Нараховані доходи до отримання	392	503
11	Відстрочений податковий актив	16	7
12	Інші активи	1322	18203
13	Довгострокові активи, призначені для продажу	0	0
14	Усього активів	237592	200902
15	Кошти банків:	3430	6401
15.1	У тому числі кредити, які отримані від Національного банку України	0	0
16	Кошти клієнтів	166882	133024
17	Ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком	0	0
18	Боргові цінні папери, емітовані банком	0	0
19	Нараховані витрати до сплати	278	181
20	Відстрочені податкові зобов'язання	971	1045
21	Інші зобов'язання	455	485
22	Усього зобов'язань	172016	141136
23	Статутний капітал	40000	35000
24	Капіталізовані дивіденди	0	0
25	Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)	0	0
26	Емісійні різниці	0	0
27	Резерви та інші фонди банку	12220	11472
28	Резерви переоцінки, у тому числі:	12492	12546
28.1	Резерви переоцінки необоротних активів	12492	12546
28.2	Резерви переоцінки цінних паперів	0	0
29	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) минулих років	54	0
30	Прибуток/Збиток звітного року, що очікує затвердження	810	748
31	Усього власного капіталу	65576	59766
32	Усього пасивів	237592	200902

Продовж. додатку И

Таблиця И2 - Кошти в інших банках

№п/п	Найменування статті	2006 рік	2005 рік
1	Кошти на вимогу в інших банках	4569	2719
2	Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках	0	0
2.1	У тому числі розміщені на умовах субординованого боргу	0	0
3	Кредити, які надані іншим банкам	0	3719
4	Сумнівна заборгованість за виплаченими гарантіями	0	0
5	Усього	4569	6438
6	Резерви під заборгованість інших банків	(14)	(50)
7	Усього коштів в інших банках за вирахуванням резервів	4555	6388

Таблиця И3 - Цінні папери в портфелі банку на продаж

№п/п	Найменування статті	2006 рік	2005 рік
1	Боргові цінні папери	2	2
2	Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком	4557	3778
3	Усього	4559	3780
4	Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	(223)	(115)
5	Усього цінних паперів у портфелі банку на продаж за вирахуванням резервів	4336	3665

Таблиця И4 - Кредитний портфель банку

№п/п	Найменування статті	2006 рік	2005 рік
1	Овердрафт, у тому числі:	6586	4694
1.1	Сумнівні	0	0
1.2	Прострочені	0	0
2	Операції репо	0	0
3	Враховані векселі, у тому числі:	1700	1700
3.1	Сумнівні	0	0
3.2	Прострочені	200	200
4	Вимоги, що придбані за операціями факторингу, у тому числі:	0	0
4.1	Сумнівні	0	0
4.2	Прострочені	0	0
5	Кредити в поточну діяльність, у тому числі:	149999	124923
5.1	Сумнівні	0	3
5.2	Прострочені	298	298

Продовж. додатку И

6	Кредити в інвестиційну діяльність, у тому числі:	230	324
6.1	Сумнівні	0	0
6.2	Прострочені	0	0
7	Іпотечні кредити, у тому числі:	3971	287
7.1	Сумнівні	0	0
7.2	Прострочені	0	0
8	Фінансовий лізинг (оренда), у тому числі:	23237	9081
8.1	Сумнівні	0	0
8.2	Прострочені	31	0
9	Кредити, що надані органам державної влади, у тому числі:	0	0
9.1	Сумнівні	0	0
9.2	Прострочені	0	0
10	Сумнівна заборгованість за виплаченими гарантіями	0	0
11	Усього кредитів	185723	141009
12	Резерви під заборгованість за кредитами	(1965)	(1538)
13	Усього кредитів за вирахуванням резервів під кредити	183758	139471

Таблиця И5 - Інші активи

№п/п	Найменування статті	2006 рік	2005 рік
1	Банківські метали	656	207
2	Запаси матеріальних цінностей	254	14135
3	Витрати майбутніх періодів	108	107
4	Дебіторська заборгованість за податком на прибуток	0	2
5	Дебіторська заборгованість за іншими податками та обов'язковими платежами	14	2837
6	Дебіторська заборгованість за операціями з банками	99	87
7	Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу валюти:	0	0
7.1	Для клієнтів	0	0
7.2	За рахунок банку	0	0
8	Дебіторська заборгованість за операціями з фінансовими інструментами	0	739
9	Дебіторська заборгованість працівникам банку	96	2
10	Сумнівна дебіторська заборгованість за операціями банку	0	0
11	Інші	119	90
12	Усього інших активів	1346	18206
13	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками	0	0
14	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку	0	0
15	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку	(24)	(3)
16	Усього інших активів за вирахуванням резервів	1322	18203

Продовж. додатку И

Таблиця И6 - Кошти клієнтів

№п/п	Найменування статті	2006 рік	2005 рік
1	2	3	4
1	Кошти суб'єктів господарювання, у тому числі:	74147	57505
1.1	Кошти на вимогу	47487	32232
1.2	Строкові кошти	26660	25273
2	Кошти фізичних осіб, у тому числі:	88636	69281
2.1	Кошти на вимогу	9933	5169
2.2	Строкові кошти	78703	64112
3	Кошти бюджету, спеціальних фондів та інші кошти клієнтів, що утримуються з бюджету	0	0
4	Кошти небанківських фінансових установ, у тому числі:	3722	3196
4.1	Кошти на вимогу	1075	381
4.2	Строкові кошти	2647	2815
5	Інші зобов'язання перед клієнтами	377	3042
6	Усього	166882	133024

Таблиця И7 - Нараховані витрати до сплати

№п/п	Найменування статті	Звітний рік	Попередній рік
1	2	3	4
1	Кошти банків	1	12
2	Кошти клієнтів	167	85
3	Ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком	0	0
4	Боргові цінні папери, емітовані банком	0	0
5	Нарахування за заробітною платою та інші нарахування працівникам банку	1	2
6	Інші	109	82
7	Усього	278	181

Продовж. додатку К

11.4	Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання	199	185	14	0	700	700	0	0	175	175	0	0	1074
11.6	Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб	427	369	58	0	866	861	5	0	652	373	279	0	1945
11.8	Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	69	69	0	0	325	325	0	0	0	0	0	0	394
18	Кредиторська заборгованість	3257	2498	369	390	0	0	0	0	0	0	0	0	3257
19	Зобов'язання за всіма видами гарантій та з кредитування	3740	2776	947	17	811	660	151	0	5225	5216	9	0	9776
21	Усього по зобов'язанням банку (II)	51888	42497	8251	1140	2702	2546	156	0	6052	5764	288	0	60642
22	Невідповідність (I)-(II)	(18111)	(22136)	4221	(196)	3017	2815	202	0	27451	21282	5661	508	12357
05	Операції з клієнтами у тому числі:	51201	39603	11598	0	8703	8084	619	0	28630	21395	7235	0	88534
5.1	Кредити, що надані суб'єктам господарювання	27027	21729	5298	0	7832	7554	278	0	24803	20247	4556	0	59662
5.3	Кредити, що надані фізичним особам	24174	17874	6300	0	871	530	341	0	3827	1148	2679	0	28872
06	Операції з цінними паперами у тому числі:	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	2
6.2	Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	2
08	Усього за активними операціями (I)	51201	39603	11598	0	8705	8086	619	0	28630	21395	7235	0	88536
11.5	Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання	18547	17489	1058	0	1600	1600	0	0	468	468	0	0	20615
11.7	Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб	23186	22806	380	0	4631	2412	2219	0	34350	14948	19402	0	62167

Продовж. додатку К

11.9	Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	1686	1686	0	0	735	735	0	0	0	0	0	0	2421
12	Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій, у тому числі:	1532	0	1532	0	0	0	0	0	2052	0	2052	0	3584
12.2	Довгострокові кредити	1532	0	1532	0	0	0	0	0	2052	0	2052	0	3584
19	Зобов'язання за всіма видами гарантій та з кредитування	88	5	83	0	25	0	25	0	38	38	0	0	151
21	Усього за зобов'язан. банку(II)	45039	41986	3053	0	6991	4747	2244	0	36908	15454	21454	0	88938
21	Невідповідність(I)-(II)	6162	(2383)	8545	0	1714	3339	(1625)	0	(8278)	5941	(14219)	0	(402)

Таблиця К2 - Ризик ліквідності АСУБ «Грант» за 2006 рік.

№ з/п	Назва показника	Строк погашення													Усього
		На вимогу	Від 2 до 7 днів	Від 8 до 31 дня	Від 32 до 92 днів	Від 93 до 183 днів	Від 184 до 274 днів	Від 275 до 365 (366) днів	Від 366 до 548 днів	Від 549 до 2 років	Понад 2 роки до 3 років	Понад 3 роки до 5 років	Понад 5 роки до 10 років	Понад 10 років	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
01	Готівкові кошти, у тому числі:	7463	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7463
1.1	банкноти та монети	6795	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6795
1.2	дорожні чеки та банківські метали	668	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	668
02	Кошти НБУ, у тому числі:	17977	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17977
2.1	Кошти на вимогу	17977	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17977
04	Кошти в інших банках, у тому числі:	4569	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4569
4.1	Кошти на вимогу	4569	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4569
05	Операції з клієнтами	31	466	6550	18946	25744	18808	33763	22310	14489	13460	10292	8682	11964	185505

	у тому числі:														
5.1	Кредити, що надані суб'єктам господарювання	0	15	5963	18234	23728	15875	26555	11090	9557	6651	4646	8224	11955	142493
5.2	Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання	0	0	0	0	0	157	1052	448	562	0	0	0	0	2219
5.6	Кредити, що надані фізичним особам	0	398	498	680	2016	2771	6119	10394	4027	6361	5331	127	9	38731
5.7	Іпотечні кредити, що надані фізичним особам	0	0	0	0	0	0	37	278	343	448	315	331	0	1752
5.9	Нараховані доходи за операціями з клієнтами	31	53	89	32	0	5	0	100	0	0	0	0	0	310
06	Операції з цінними паперами, у тому числі:	4557	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4559
6.3	Акції та інші ЦП з нефіксованим прибутком портфелі банку на продаж	4557	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4557
6.4	Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
07	Дебіторська заборгованість	352	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	352
09	Нематеріальні активи	0	0	0	0	0	0	0	29	14	115	47	22	0	227
10	Основні засоби	0	0	0	0	0	0	0	172	221	698	1840	1068	14202	18201
11	Інші нараховані доходи	70	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	70
12	Транзитні рахунки	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	Інші активи	245	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	245
15	Усього активів (I), з них:	35264	466	6550	18948	25744	18808	33763	22511	14724	14273	12179	9772	26166	239168
15.1	Чутливі до зміни процентної ставки	0	413	6461	18916	25744	18803	33763	22209	14489	13460	10292	8682	11964	185196

17	Кошти інших банків у тому числі:	2931	500	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3431
17.1	Кошти на вимогу	2930	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2930
17.9	Короткострокові кредити	0	500	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	500
17.1 1	Нараховані витрати за коштами інших банків	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
19	Кошти суб'єктів господарювання, у тому числі:	47810	3	1760	960	2845	1364	2560	450	0	12000	0	650	0	70402
19.1	Кошти суб'єктів господарювання на вимогу	47487	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	47487
19.2	Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання	320	0	160	457	1070	70	0	0	0	0	0	0	0	2077
19.3	Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання	0	3	1600	503	1775	1294	2560	450	0	12000	0	650	0	20835
19.4	Нараховані витрати за коштами суб'єктів господарювання	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
20	Кошти фізичних осіб, у тому числі:	9981	106	1255	5258	18831	6976	11594	4111	3744	10819	15774	277	61	88787
20.1	Кошти фізичних осіб на вимогу	9934	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9934
20.2	Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб	2	60	793	1420	1313	1130	157	0	0	0	0	0	0	4875
20.3	Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб	0	46	462	3830	17512	5832	11433	4059	3723	10819	15774	277	61	73828
20.4	Нараховані витрати за коштами фізичних осіб	45	0	0	8	6	14	4	52	21	0	0	0	0	150
21	Кошти небанківських фінансових установ, у	1075	295	1	172	1100	510	0	468	0	0	0	102	0	3723

	тому числі:														
21.1	На вимогу	1075	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1075
21.2	Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	0	295	0	0	44	510	0	0	0	0	0	0	0	849
21.3	Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	0	0	1	172	1056	0	0	468	0	0	0	102	0	1799
22	Кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій, У тому числі:	14	0	0	0	0	1498	197	0	0	0	2052	0	0	3761
22.2	Довгострокові кредити	0	0	0	0	0	1498	197	0	0	0	2052	0	0	3747
22.3	Нараховані витрати за кредитами, отриманими від міжнародних та інших фінансових організацій	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14
25	Кредиторська заборгованість	1765	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1765
26	Інші нараховані доходи	110	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	110
28	Кредитові суми до з'ясування	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
30	Усього зобов'язань (II) З них:	63686	912	3016	6390	22776	10348	14351	5029	3744	22819	17826	1029	61	171987
30.1	Чутливі до зміни процентної ставки	322	904	3016	6382	22769	10334	14347	4976	3723	22819	17826	1029	61	108508
31	Невідповідність (I) – (II)	(28422)	(446)	3534	12558	2968	8460	19412	17482	10980	(8546)	(5647)	8743	26105	67181
32	Капітал банку	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	65576	65576
33	Усього пасивів (III)	63686	912	3016	6390	22776	10348	14351	5029	3744	22819	17826	1029	65637	237563
34	Невідповідність (I) –	(28422)	(446)	3534	12558	2968	8460	19412	17482	10980	(8546)	(5647)	8743	(39471)	1605

20.2	Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб	0	0	383	518	949	88	7	0	0	0	0	0	0	1945
20.3	Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб	0	8	210	3178	14155	3438	5785	2254	7664	4460	21012	0	3	62167
20.4	Нараховані витрати за коштами фізичних осіб	26	0	2	11	16	2	2	9	0	0	0	0	0	68
21	Кошти небанківських фінансових установ, у т.ч.	381	0	0	325	0	94	735	1238	0	400	0	23	0	3196
21.1	На вимогу	381	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	381
21.2	Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	0	0	0	325	0	69	0	0	0	0	0	0	0	394
21.3	Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	0	0	0	0	0	25	735	1238	0	400	0	23	0	2421
21.4	Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	Кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій, У тому числі:	13	0	0	0	0	0	0	0	1532	0	2052	0	0	3597
22.2	Довгострокові кредити	0	0	0	0	0	0	0	0	1532	0	2052	0	0	3584

22.3	Нараховані витрати за кредитами, отриманими від міжнародних та інших фінансових організацій	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
25	Кредиторська заборгованість	4528	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4528
26	Інші нараховані доходи	64	0	0	0	0	0	18	0	0	0	0	0	0	82
28	Кредитові суми до з'ясування	0	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14
30	Усього зобов'язань (II), з них:	44805	1522	3500	4352	16745	3643	7955	6385	13132	5875	33164	23	3	141104
30.1	Чутливі до зміни процентної ставки	0	1508	3497	4340	16729	3642	7935	6376	13132	5875	33165	23	3	96225
31	Невідповідність (I) – (II)	(5434)	(1409)	10661	2317	(3474)	11468	24682	6968	5142	12459	(17536)	950	13961	60755
32	Капітал банку	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59766	59766
33	Усього пасивів (III)	44805	1522	3500	4352	16745	3643	7955	6385	13132	5875	33164	23	59768	200869
34	Невідповідність (I) – (III)	(5434)	(1409)	10661	2317	(3474)	11468	24682	6968	5142	12459	(17536)	950	(45804)	990
35	Зобов'язання за всіма видами гарантій та з кредитування	0	2897	204	1960	1723	3509	1676	37	60	12	0	0	0	12078
38	Усього позабалансові зобов'язання (IV)	0	2897	204	1960	1723	3509	1676	37	60	12	0	0	0	12078
39	Невідповідність (I) – (II+IV)	(5434)	(4306)	10457	357	(5197)	7959	23006	6931	5082	12447	(17536)	950	13961	48677
40	Невідповідність (I) – (III+IV)	(5434)	(4306)	10457	357	(5197)	7959	23006	6931	5082	12447	(17536)	950	(45804)	(11088)

Додаток Л

Таблиця Л1 – Вихідні дані для розрахунку показників стабільності депозитів банку «Грант»

№п/п	Показники	2005 рік	2006 рік	Відхилення
1.	Дебетовий оборот за видачами короткострокових кредитів строком до одного року	32636	32754	118
2.	Кредитовий оборот за надходженнями коштів на депозитні рахунки строком до одного року	7937	14154	6217
3.	Дебетовий оборот по короткострокових депозитах за період	3019	7479	4460
4.	Середні залишки по короткострокових депозитах	2431	4029	1598
5.	Залишки короткострокових депозитів на початок періоду	1449	3413	1964
6.	Залишки короткострокових депозитів на кінець періоду	3413	7714	4328
7.	Середній залишок коштів на депозитних рахунках до запитання за розрахунковий період (квартал)	33762	50818	17056
8.	Кредитовий оборот по депозитних рахунках до запитання за розрахунковий період	39887	61749	21862

Таблиця Л2 - Структура активів і пасивів банку «Грант» за строковими групами у 2006 р.

Терміни розміщення і залучення	Активи		Пасиви	
	тис. грн.	структура,%	тис. грн.	структура,%
на вимогу	35264	14,74	63686	26,8
2-7 днів	466	0,19	912	0,38
8-13 днів	6550	2,74	3016	1,27
32-92 дні	18948	7,92	6390	2,69
93-183 дні	25744	10,76	22776	9,59
184-274 дні	18808	7,86	10348	4,36
275-365 днів	33763	14,11	14351	6,04
366-549 днів	22511	9,41	5029	2,12
549 днів - 2роки	14724	6,16	3744	1,58
2-3 роки	14273	5,97	22819	9,61
3-5 роки	12179	5,09	17826	7,5
5-10 років	9772	4,09	1029	0,43
понад 10 років	26166	10,96	65637	27,63
Усього	239168	100	237563	100

Додаток М

Для автоматизації розрахунків для побудови функції належності пропонується пакет MFEB. У пакеті містяться наступні функції:

- $a_{2\mu}$ – розраховує ступені належності із матриці парних порівнянь за методом власного вектору;
- $half_{2a}$ – формує матрицю парних порівнянь із рядків з парними порівняннями;
- $a_{2\mu_r}$ – розраховує ступені належності за рядками з парними порівняннями;
- $string_{2a_{\mu_r}}$ – формує матрицю парних порівнянь за одним рядком, з якою порівнюється один елемент за усіма іншими (включаючи себе). Розрахунок елементів матриці здійснюється за методом Ротштейна А.П.;
- $string_{2\mu_r}$ – розраховується за методом Ротштейна А.П. ступеня належності за одним рядком матриці парних порівнянь.

Синтаксис виклику функцій наступний:

$[norm_{\mu}] = a_{2\mu}(A)$;

$[A, varning] = half_{2a}(half_{matr})$;

$[norm_{\mu}, \mu, warning] = half_{2a_{\mu}}(half_{matr})$;

$[norm_{\mu}, \mu,] = a_{2\mu_r}(A)$;

$[A, varning] - string_{2a_r}(comp_str)$;

$[norm_{\mu}, \mu, warning] = string_{2\mu_r}(comp_str)$,

де A – матриця парних порівнянь;

μ – ступені належності;

$norm_{\mu}$ – ступені належності нормалізованої нечіткої множини;

$comp_str$ – один рядок матриці парних порівнянь, в якому один елемент порівнюється з усіма іншими (включаючи себе).

Продовження додатку М

Порівняння здійснюються за шкалою Сааті, тому можливими значеннями можуть бути $1/9, 1/8, 1/7, 1/6, 1/5, 1/4, 1/3, 1/2, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9$;

warning – попередження. Можливі значення: 0 – усе нормально; 1 – матриця парних порівнянь містить елементи $<1/9$; 1 матриця парних порівнянь містить елементи >9 ;

half_matr – рядки з парними порівняннями, які утворюють трикутник матриці парних порівнянь, який розташований вище головної діагоналі матриці. Формат half_matr: $\{[2\ 3\dots N]\ [3\dots N]\ [N]\}$, де $\{[2\ 3\dots N]\}$ – порівнюється 1-й елемент з усіма іншими; $[3\dots N]$ – порівнюється 2-й елемент з 3-м, 4-м і т.д.; $[N]$ – порівнюється (N-1) – й елемент з N-м. Можливі значення елементів half_matr: $1/9, 1/8, 1/7, 1/6, 1/5, 1/4, 1/3, 1/2, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9$.

На підставі проведеної експертної оцінки значимості показників, побудована матриця парних порівнянь:

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 1/3 & 1/5 & 1/3 & 1/3 & 1/9 & 1/9 & 1/7 & 1/7 & 1/7 & 1/5 & 1/5 \\ 3 & 1 & 1/3 & 1/5 & 1/3 & 1/3 & 1/9 & 1/9 & 1/7 & 1/7 & 1/7 & 1/5 \\ 5 & 3/5 & 1 & 1/5 & 1/3 & 1/3 & 1/9 & 1/9 & 1/7 & 1/7 & 1/5 & 1/5 \\ 3 & 3/7 & 3/5 & 1 & 1/3 & 1/9 & 1/9 & 1/7 & 1/7 & 1/7 & 1/5 & 1/3 \\ 3 & 3/9 & 3/7 & 3/5 & 1 & 1/9 & 1/7 & 1/7 & 1/5 & 1/5 & 1/3 & 1/5 \\ 9 & 9/3 & 9/5 & 9/3 & 9/3 & 1 & 1/5 & 1/5 & 1/3 & 1/5 & 1/3 & 1/3 \\ 9 & 3/7 & 3/5 & 3/9 & 3/9 & 9/5 & 1 & 1/3 & 1/5 & 1/3 & 1/9 & 1/9 \\ 7 & 5/7 & 3/5 & 9/3 & 5/7 & 9/3 & 1/7 & 1 & 1/7 & 1/3 & 1/5 & 1/9 \\ 7 & 7/5 & 3/5 & 5/7 & 3/9 & 3/5 & 5/9 & 7/5 & 1 & 1/5 & 1/3 & 1/7 \\ 7 & 7/3 & 7/5 & 7/3 & 7/3 & 7/9 & 7/9 & 5/7 & 5/7 & 1 & 1 & 1 \\ 5 & 5 & 3 & 3 & 9 & 9 & 7 & 7 & 7 & 5 & 1 & 1 \\ 5 & 5 & 7 & 7 & 7 & 9 & 9 & 7 & 3 & 5 & 3 & 1 \end{bmatrix}$$

Побудуємо функції належності за допомогою використання :

comp_str = [5 5 7 7 7 9 9 7 3 5 3 1]

A= string 2a mu_r (comp_str)

[norm_mu, mu] = a 2 mu_r (A)

Продовження додатку М

У результаті отримаємо матрицю парних порівнянь, а також ступені належності множини після і до нормалізації:

$$A = \begin{bmatrix} 1.0000 & 0.3333 & 0.2000 & 0.3333 & 0.3333 & 0.1111 & 0.1111 & 0.1429 & 0.1429 & 0.1429 & 0.2000 & 0.2000 \\ 3.0000 & 1.0000 & 0.3333 & 0.2000 & 0.3333 & 0.3333 & 0.1111 & 0.1111 & 0.1429 & 0.1429 & 0.1429 & 0.2000 \\ 5.0000 & 0.6667 & 1.0000 & 0.2000 & 0.3333 & 0.3333 & 0.1111 & 0.1111 & 0.1429 & 0.1429 & 0.2000 & 0.2000 \\ 3.0000 & 0.4286 & 0.6000 & 1.0000 & 0.3333 & 0.1111 & 0.1111 & 0.1429 & 0.1429 & 0.1429 & 0.2000 & 0.3333 \\ 3.0000 & 0.3333 & 0.4286 & 0.2000 & 1.0000 & 0.1111 & 0.1429 & 0.1429 & 0.2000 & 0.2000 & 0.3333 & 0.2000 \\ 9.0000 & 3.0000 & 1.8000 & 3.0000 & 3.0000 & 1.0000 & 0.2000 & 0.2000 & 0.3333 & 0.2000 & 0.3333 & 0.3333 \\ 9.0000 & 0.4286 & 0.6000 & 0.3333 & 0.3333 & 1.8000 & 1.0000 & 0.3333 & 0.2000 & 0.3333 & 0.1111 & 0.1111 \\ 7.0000 & 0.7143 & 0.6000 & 3.0000 & 0.7143 & 3.0000 & 0.1429 & 1.0000 & 0.1429 & 0.3333 & 0.2000 & 0.1111 \\ 7.0000 & 1.4000 & 0.6000 & 0.7143 & 0.3333 & 0.6000 & 0.5556 & 1.4000 & 1.0000 & 0.2000 & 0.3333 & 0.1429 \\ 7.0000 & 2.3333 & 1.4000 & 2.3333 & 2.3333 & 0.7778 & 0.7778 & 0.7143 & 0.7143 & 1.0000 & 1.0000 & 1.0000 \\ 5.0000 & 5.0000 & 3.0000 & 3.0000 & 9.0000 & 9.0000 & 7.0000 & 7.0000 & 7.0000 & 5.0000 & 1.0000 & 1.0000 \\ 5.0000 & 3.0000 & 5.0000 & 3.0000 & 3.0000 & 9.0000 & 7.0000 & 7.0000 & 7.0000 & 5.0000 & 1.0000 & 1.0000 \end{bmatrix}$$

Таблиця М1 - Ступені належності показників, обраних для розрахунку інтегрального показника функціональної достатності ресурсного потенціалу банку

Показники	Значення
Достатність ресурсного потенціалу банку, K_1	0,3076
Норматив адекватності регулятивного капіталу, K_2	0,1025
Коефіцієнт забезпечення зобов'язань власними коштами, K_3	0,0615
Мультиплікатор капіталу, K_4	0,1025
Коефіцієнт якості власного капіталу, K_5	0,1025
Коефіцієнт захищеності власного капіталу банку, K_6	0,1025
Коефіцієнт співвідношення зобов'язань до запитання до всіх зобов'язань, K_7	0,0342
Коефіцієнт автономності банку, K_8	0,0342
Коефіцієнт незалежності банку від зовнішніх джерел, K_9	0,0439
Коефіцієнт середньої вартості залучених ресурсів, K_{10}	0,0439
Коефіцієнт покриття залучених ресурсів, K_{11}	0,0439
Норматив поточної ліквідності, K_{12}	0,0615

Додаток Н

Таблиця Н1 - Активи банків, зважені з урахування ризику

Активи за 5 групами ризику	АСУБ «Грант»	ВАТ «Європейський»	ВАТ «Реал банк»
I група	-	-	-
II група	-	-	-
III група	11141	34788	1632
IV група	2168	11077	20723
V група	199015	362769	96208
Усього активів зважених на ризик	212324	408634	118563

Таблиця Н2 - Значення показника GAP – ліквідності банків

Назва банків	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007
АСУБ «Грант»	1,808	1,872	1,596	1,345	1,409
ВАТ «Реал банк»	2,708	1,555	1,352	1,262	1,234
«Європейський банк»	4,369	5,368	3,923	2,925	3,715

Таблиця Н3 - Основні показники для розрахунку коефіцієнту покриття зобов'язань банку станом на 01.01.2007р., тис. грн.

Показники	АСУБ «Грант»	ВАТ «Реал банк»	«Європейський банк»
Сукупні активи	237592	206898	655181
Усього активів зважених на ризик	212324	118563	408634
Зобов'язання	172016	129447	559457
Капітал	65576	77451	95724

Додаток П

Таблиця П1 - Розрахунок показників ліквідності для визначення синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу АСУБ «Грант»

№п\п	Показник	Формула для розрахунку	К _і ,%	Н _і ,%
1.	Норматив миттєвої ліквідності	$L_M = \frac{A_K + A_{KP}}{Z_{np}} \times 100\%$ <p>де L_м – норматив миттєвої ліквідності; A_к – кошти в касі; A_{кр} – кошти на кореспондентських рахунках; Z_{пр} – зобов'язання банку, що обліковуються на поточних рахунках.</p>	47,77	20,0
2.	Норматив поточної ліквідності	$L_n = \frac{A_1 + A_2 + A_3 + A_4 + A_5 + A_6}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4 + P_5 + P_6} \times 100 \geq 100\%$ <p>де – L_п – коефіцієнт поточної ліквідності; A₁ – каса; A₂ – кошти на вимогу в НБУ та в інших банках; A₃ – МБК овердрафт та овернайт (розміщені); A₄ – клірингові рахунки (активні); A₅ – дебіторська заборгованість клієнтів (стандартна); A₆ – нараховані доходи (стандартні); P₁ – кошти на вимогу НБУ та в інших банках; P₂ – кошти клієнтів на вимогу (до запитання) P₃ – МБК овердрафт та овернайт (залучені); P₄ – клірингові рахунки (пасивні); P₅ – кредиторська заборгованість перед клієнтами; P₆ - нараховані витрати.</p>	59,94	40,0
3.	Норматив короткострокової ліквідності	$L_K = \frac{A_1 + A_2 + A_3 + A_4 + A_5 + A_6}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4 + P_5 + P_6} \times 100\%$ <p>де L_к – коефіцієнт короткострокової ліквідності; A₁ – готівкові кошти; A₂ – банківські метали;</p>	36,98	20,0

		<p> A_3 – кошти на кореспондентських рахунках; A_4 – короткострокові депозити в НБУ та інших банках; A_5 – короткострокові кредити іншим банкам; A_6 – боргові цінні папери органів державної влади; P_1 – кошти до запитання; P_2 – кошти бюджету України; P_3 – короткострокові кредити одержані від НБУ та інших банків; P_4 – короткострокові депозити інших банків і клієнтів; P_5 – короткострокові цінні папери власного боргу; P_6 – зобов'язання з кредитування, видами гарантій, порук, авалів. </p>		
4.	Норматив довгострокової ліквідності	$L_d = \frac{P_{12} + P_{13} + P_{14} + P_{15} + P_{16}}{A_{12} + A_{13} + A_{14} + A_{15} + A_{16}} \times 100 \geq 100\%$ <p> де L_d – коефіцієнт довгострокової ліквідності; P_{12} – прострочена заборгованість банку; P_{13} – резерви під активні операції; P_{14} – накопичений прибуток; P_{15} – субординований борг; P_{16} – акціонерний капітал; A_{12} – прострочені та сумнівні кредити; A_{13} – сумнівна дебіторська заборгованість; A_{14} – прострочені та сумнівні нараховані доходи; A_{15} – інвестиції в асоційовані і дочірні компанії; A_{16} – основні засоби та інші цінності. </p>	74,0	100,0

Таблиця П2 - Показники для розрахунку синтетичного показника функціональної достатності ресурсного потенціалу АСУБ «Грант» за 2004-2005 роки

Показники	$K_i, \%$			$\nu_k, \%$			$N_i, \%$	K_i / N_i			$\nu_k * (K_i / N_i)$		
	2004 рік	2005 рік	По банкам України 2006 рік	2004 рік	2005 рік	По банкам України 2006 рік		2004 рік	2005 рік	По банкам України 2006 рік	2004 рік	2005 рік	По банкам України 2006 рік
Достатність капіталу	31,18	30,7	14,19	10,24	10,65	5,97	10	3,118	3,07	1,419	0,319	0,327	0,145
Норматив миттєвої ліквідності	50,91	47,38	24,9	16,73	16,43	10,48	20	2,546	2,369	1,245	0,426	0,389	0,13
Норматив поточної ліквідності	89,94	82,28	68,9	29,56	28,53	29,01	40	2,249	2,057	1,723	0,665	0,587	0,499
Норматив короткострокової ліквідності	44,95	41,09	33,9	14,77	14,25	14,27	20	2,248	2,055	1,695	0,332	0,293	0,242
Норматив довгострокової ліквідності	87,3	86,9	95,6	28,7	30,14	40,27	100	0,873	0,869	0,956	0,251	0,228	0,385
SP_{fdp}											1,993	1,824	1,401

Додаток Р
Характеристика моделей і режимів ліквідності банку

№п\п	Назва	Характеристика
Моделі ліквідності		
1.	Модель пасивної еволюції - МПЕ	Описує процеси затухання потоків платежів банку, тобто процеси забезпечення поточних вимог та зобов'язань банком. Відповідно до цієї моделі, нові вимоги і зобов'язання не з'являються.
2.	Модель розриву ліквідності (maturity ladder)	Розрив (gap), обчислюється як різниця між обсягами активів і пасивів, згрупованих згідно з принципом їх розподілу у часі, для майбутніх періодів. Фактично модель розриву ліквідності є дискретною, тому що вона не передбачає появи нових активів і пасивів. Зважаючи на це, накопичений розрив в цій моделі, власне, і трактується як прогноз ліквідних коштів банку.
3.	Дискретна модель управління платіжним календарем	Враховує як погашення, так і появу нових вимог і зобов'язань. Дискретна модель - це модель, у якій кожний актив і пасив із конкретним терміном до погашення відслідковується окремо.
4.	Неперервна модель	<p>Простежується динаміка розподілу активів і пасивів згідно з термінами їх погашення. Модель доцільно застосовувати якщо виконуються наступні умови: нові вимоги і зобов'язання виникають щодня; на кожен дату часового горизонту управління ліквідністю припадають такі строкові активи і пасиви, що будуть погашені саме в цей день.</p> <p><i>Дискретний платіжний календар</i> складається лише для дат, на які припадає погашення активів і пасивів, а <i>неперервний платіжний календар</i> - для кожного дня горизонту планування.</p>
Режими ліквідності		
5.	Ламінарний режим	Платіжний календар у часі зміщується паралельно самому собі. Платіжний календар представляє собою одномірну хвилю Д'Аламбера, що рівномірно рухається ліворуч по осі термінів погашення із швидкістю, яка дорівнює - 1. Знаючи початковий платіжний календар, можна легко визначити обсяг погашень у будь-який момент часу. Звідси випливає, що платіжний календар є детермінованим.
6.	Турбулентний режим	<p>Платіжний календар постійно змінюється, «перемішується» у результаті появи нових термінових вимог і зобов'язань. У цьому випадку платіжний календар є випадковим.</p> <p><i>Випадкові операції</i> - це поточні операції, які виникають в результаті підписання банком нових договорів (сьогодні) для задоволення потреб своїх клієнтів, тобто виникають в результаті виконання банком функції посередника між економічними суб'єктами. Обсяги та терміни на які підписуються нові договори будуть переважно випадковими</p>
7.	Перехідний режим	Певні сегменти платіжного календаря з часом зберігаються, а інші змінюються в результаті надходження нових грошових коштів.

Додаток С

Вибір стратегії ліквідності в залежності від рівня синтетичного показника функціональної достатності
ресурсного потенціалу банку

Рівень <i>SP fdrp</i>	Значення <i>SP fdrp</i>	Модель ліквідності	Частота нових вимог та зобов'язань	Спектр строків погашення нових вимог та зобов'язань	Кількість операцій	Частота зміни платіжного календаря	Режим ліквідності
Низький	0 – 0,331	Модель пасивної еволюції (МПЕ): напрямок (активи)/ динаміка (разова)	Рідко	Дискретний	Мала	Рідко	Ламінарний
Середній	0,332 – 0,662	Дискретна модель напрямок (пасиви)/ динаміка (дискретна)	Періодично	Проміжний	Середня	Періодично	Перехідний
Достатній	0,663 \geq 1	Неперервна модель напрямок (активи/пасиви)/ динаміка (безперервна)	Щоденно	Неперервний	Велика	Щоденно	Турбулентний